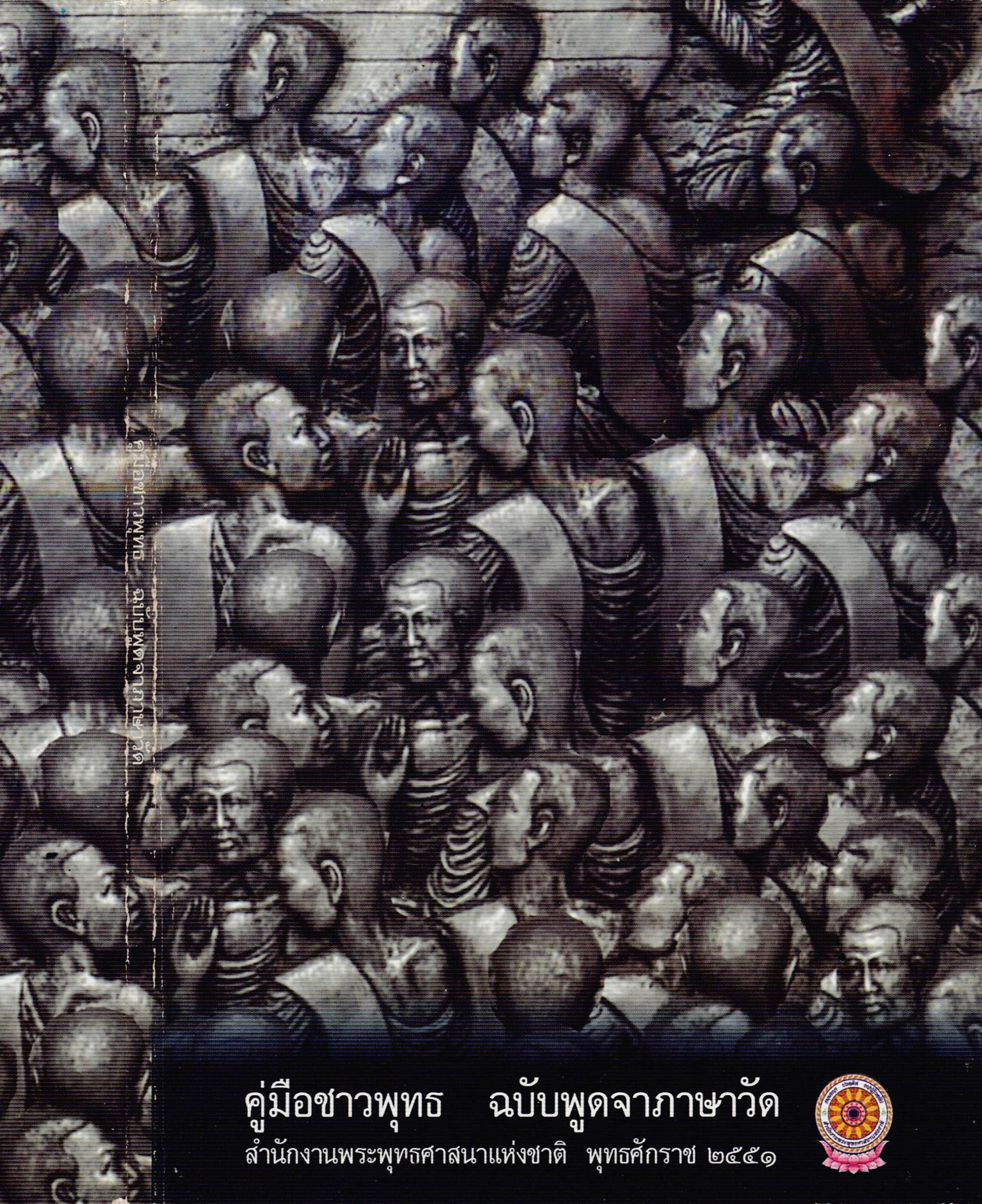

คู่มือชาวพุทธ ฉบับพูดจาภาษาวัด

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๑

คู่มือชาวพุทธ

ฉบับ

พูดจาภาษาวัด

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

จัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๕๑

คู่มือชาวพุทธ ฉบับ พูดจาภาษาวัด

ISBN 978-974-310-231-8

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พุทธศักราช ๒๕๕๑
จำนวนที่พิมพ์ ๒๐,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๒ พุทธศักราช ๒๕๕๑
จำนวนที่พิมพ์ ๒๐,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๓ พุทธศักราช ๒๕๕๑
จำนวนที่พิมพ์ ๑๐,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
กองพุทธสารนิเทศ

ที่ปรึกษา นางจุฬารัตน์ บุณยากร
ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
นางบุญศรี พานะจิตต์
รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
นายนพรัตน์ เบญจวัฒนานันท์
รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

รวบรวมเรียบเรียง ดร. สมชาย สุรชาตรี

พิสูจน์อักษร นายวิชัย ธรรมเจริญ
นายบุญเชิด กิตติธรางกูร
นายแก้ว ชิดตะขบ

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
๓๑๔-๓๑๖ ปากซอยบ้านบาตร ถนนบำรุงเมือง เขตป้อมปราบฯ กรุงเทพฯ ๑๐๑๐๐
นายพีรพล กนกวลัย ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๕๑
โทร. ๐-๒๒๒๓-๓๓๕๑, ๐-๒๒๒๓-๕๕๔๘

คำนำ

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สถาปนาเมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๔๕ มีหน้าที่รับผิดชอบดูแล ทำนุบำรุง ส่งเสริม คุ้มครองพระพุทธศาสนา ด้วยการรับสนองงานคณะสงฆ์ และรัฐ ตลอดมา โดยพิจารณาว่า ประชาชนชาวไทยล้วนผูกพันอยู่กับสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ดังนั้น ในการประกอบกิจกรรมต่างๆ สมควรมีความรู้ความเข้าใจในคำและความหมายที่เกี่ยวข้องกับสถาบันดังกล่าว อีกทั้งเพื่อส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานด้านการศาสนาให้ปรากฏภาพที่เด่นชัด สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงจัดพิมพ์หนังสือ **"คู่มือชาวพุทธ ฉบับพูดจาภาษาวัด"** เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมอบให้ ดร.สมชาย สุรชาตรี เป็นผู้รวบรวมเรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ขึ้น โดยนำเนื้องานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตมาอธิบายให้เข้าใจง่าย เสมือนเป็นกุญแจเปิดประตูเข้าสู่ความเป็นพุทธมามกะ ทั้งนี้ ได้มอบให้นายวิชัย ธรรมเจริญ (ป.ธ.๙) นายบุญเชิด กิตติธรางกูร (ป.ธ.๙) และนายแก้ว ชิดตะขบ (ป.ธ.๙) เป็นผู้ตรวจสอบความสมบูรณ์ของหนังสือ

หนังสือคู่มือชาวพุทธ ฉบับพูดจาภาษาวัด นี้ บรรจุคำที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา อาทิ คำที่เกี่ยวข้องกับพระราชพิธี คำที่เกี่ยวข้องกับงานในความรับผิดชอบของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และคำที่ชาวพุทธควรรู้ จึงหวังว่าหนังสือนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจตามสมควร

(นางจุฬารัตน์ บุณยากร)

ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

สารบัญ

ภาค ก

คำควรรู้ในพระราชพิธี

ภาค ข
คำที่ชาวพุทธควรรู้

หน้า

ภาค ก.

ข้อควรรู้ในพระราชพิธี

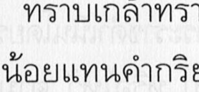
เกล้า, เกล้ากระหม่อม

คำว่า เกล้า กับคำว่า กระหม่อม มีความหมายต่างกันเล็กน้อย คำว่า เกล้า หมายถึง ศีรษะ ส่วนคำว่า กระหม่อม หมายถึง ส่วนของกะโหลกศีรษะตรงที่อยู่เหนือหน้าผาก

คำว่า เกล้า ไม่ใช้ลำพัง มักใช้รวมกับคำอื่น เช่น เกล้ากระผม, เกล้ากระหม่อม.

คำกริยาราชาศัพท์หลายคำประกอบด้วย คำว่า เกล้า กับคำว่า กระหม่อม เช่น โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม, ทูลเกล้าทูลกระหม่อม, น้อมเกล้าน้อมกระหม่อม, ทราบเกล้าทราบกระหม่อม, คำเหล่านี้ในการเขียนอาจใช้ไปยาลน้อยแทนคำกริยา และคำว่ากระหม่อม แต่ในการพูด ไม่ควรพูดย่อๆ ว่า โปรดเกล้า, ทูลเกล้า, น้อมเกล้า, หรือทราบเกล้า, ต้องพูดให้เต็มคำ

ที่มา : บทวิทยุรายการ "รู้รัก ภาษาไทย" ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ เวลา ๐๗.๐๐-๐๗.๓๐ น.

การเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

ข้อปฏิบัติในการเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ในโอกาส และงานต่างๆ มีดังต่อไปนี้

(๑) การเฝ้าฯ เมื่อเสด็จพระราชดำเนิน เมื่อเสด็จพระราชดำเนินผ่าน จะเป็นโดยประทับยานพาหนะหรือเสด็จพระราชดำเนินก็ตาม จะต้องถวายความเคารพ จะทำโดยวิธีใดๆ สุดแต่ผู้เฝ้าฯ เฝ้าฯ โดยการนั่ง หรือยืน แต่ให้เลือกถวายความเคารพได้ในวิธีเหมาะสม จะเป็นยืนตรงถวายความเคารพตามเพศ วันทยหัตถ์ กราบหรือไหว้ แต่ไม่นิยมใช้ทำตามความนิยมทางตะวันตก เช่น โบกมือ เป็นต้น

ก. ถ้าเสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์ ใช้ยืนตรงถวายคำนับ หรือวันทยหัตถ์ หรือกราบ หรือไหว้ ตามความเหมาะสมของสถานที่และการแต่งกาย

ข. ถ้าเสด็จพระราชดำเนินโดยลาดพระบาท นิยมการนั่งเฝ้าฯ หรือยืนเฝ้าฯก็ได้ให้ห่างจากลาดพระบาทพอสมควร ถ้ายืนเฝ้าฯ เมื่อเสด็จพระราชดำเนินผ่านก็ถวายความเคารพตามเพศ ถ้านั่งเฝ้าฯ เมื่อเสด็จมาใกล้ ผู้เฝ้าฯ หมอบขณะเสด็จฯ ก้มตัวกราบแล้วหมอบอยู่จนเสด็จฯ ผ่านไปแล้ว จึงลุกขึ้นนั่ง หรือจะเพียงแต่กราบเมื่อเสด็จฯ ผ่านเท่านั้นก็ไม่ผิด

(๒) การเฝ้าฯ ในงานที่นั่งเก้าอี้หรือยืนเฝ้าฯ เมื่อเสด็จพระราชดำเนินถึง ผู้เฝ้าฯ ลุกขึ้นหันไปทางพระองค์ เมื่อเสด็จพระราชดำเนินผ่านถวายคำนับ ในขณะประทับอยู่ปฏิบัติเช่นเดียวกับที่กล่าวแล้วในตอนก่อน

เกี่ยวกับการนั่งในงานที่เสด็จพระราชดำเนิน และในกรณีมีการบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ต้องยืนจนจบเพลงแล้วถวายคำนับแล้วจึงนั่ง

(๓) **การเฝ้าฯ ในที่รโหฐาน** ควรเข้าเฝ้าตามประเพณีไทย คือคลานหมอบกราบเพราะเป็นการเฝ้าฯ ภายใน ไม่เป็นพิธีการ และเมื่อจะเข้าเฝ้าฯ ควรถอดรองเท้า โดยปฏิบัติตามลำดับ ดังนี้

- เข้าไปในที่เฝ้าฯ กราบ
- คลานเข้าไปใกล้พระองค์ในระยะพอควร เฉลียงข้าง ไม่เฉพาะพระพักตร์
- กราบ
- หมอบเฝ้าฯ มือประนม ระหว่างหมอบนี้จะกราบบังคมทูลหรือฟังพระราชกระแสหรือถวายของแล้วแต่กรณี
- เมื่อจะกราบบังคมลากลับ กราบ
- คลานถอยหลังมาระยะพอสมควร หรือจนสุดห้อง เมื่อจะลุกขึ้นในห้องที่เฝ้าฯ ต้องกราบอีกครั้งหนึ่ง

(๔) **การเข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานของ** การเข้ารับพระราชทานของเป็นพิธีการใช้เดินและย่อตัวรับพระราชทาน แต่แบบไทย หรือในพระราชสำนัก หรือการเข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานของโดยไม่เป็นพิธีการ ควรคลานและหมอบ ดังนี้

ก. เข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานของเป็นพิธีการ มีลำดับการปฏิบัติ ดังนี้

- ถวายคำนับตามเพศ
- เดินเข้าไปใกล้พอสมควร
- ถวายคำนับตามเพศ
- ย่อเข่าซ้ายลง ตั้งเข่าขวา
- เอางาน (การเอางาน เป็นการกระทำที่แสดงถวายความเคารพ วิธีทำคือยกมือขวาขึ้นไปข้างหน้า ให้เฉียงจากตัวประมาณ ๔๕ องศา ปลายมือตรงนิ้วมือชิดแล้วกระดกปลายมือขึ้น แล้วกลับที่เดิมเร็วๆ ๑ ครั้ง ระวังอย่าให้ส่วนที่ยกขึ้นเลยข้อมือไป เวลาทำเอางานเมื่อรับพระราชทานเอง ไม่ใช่พอกระดกมือขึ้นแล้วก็ช้อนมือลงในลักษณะหงายมือเพื่อรับของพระราชทานทีเดียว ต้องลดปลายมือละที่เดิมเสียก่อนแล้วจึงช้อนมือ หรือแบมือรับพระราชทานฯ)
- รับพระราชทานของ ถ้าเป็นของเล็กน้อย รับด้วยมือขวา ถ้าเป็นของใหญ่รับด้วยมือทั้งสองข้าง โดยยกขึ้นเกือบจะพร้อมกับมือที่เอางาน
- ลุกขึ้นถอยหลังครึ่งก้าวหรือก้าวหนึ่ง ถวายคำนับ
- เดินถอยหลังประมาณ ๓ ก้าว ถวายคำนับ
- เดินตามปกติ

ข. เข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานของตามประเพณีไทย มีลำดับการปฏิบัติดังนี้

- กราบ
- คลานมือไปใกล้พระองค์ท่านระยะพอรับของได้
- กราบ

- เอางาน
- รับพระราชทานของ
- คลานถอยหลัง

(๕) การเข้าเฝ้าฯ ทูลเกล้าฯ ถวายของแบบพิธีการ มีลำดับการปฏิบัติดังนี้

- ถวายคำนับ
- เดินเข้าใกล้
- ถวายคำนับ
- ย่อเข่าซ้าย ตั้งเข่าขวา
- ทูลเกล้าฯ ถวายโดยยกพานที่คอพานด้วยมือทั้งสองข้างและน้อมตัวเล็กน้อย
- ลุกขึ้นถอยหลังครึ่งก้าวหรือเต็มก้าว แล้วถวายคำนับ
- เดินถอยหลังประมาณ ๓ ก้าว แล้วถวายคำนับ
- เดินตามปกติ

(๖) การตั้งเครื่อง เครื่อง หมายถึง พระกระยาหาร ผู้เชิญทั้งสองคนไม่ควรยืนให้ตรงกันทีเดียวและให้ห่างกันพอสมควรระยะพอคนหน้าหันมารับจากคนที่สองได้ถึง การเชิญต้องเชิญสองมือตามลำดับการปฏิบัติดังนี้

- ถวายคำนับ
- เดินเข้าไปใกล้
- ถวายคำนับ
- นั่งคุกเข่า

● คนหน้ายกองค์เครื่องส่งไปให้คนหลัง

● คนหลังลุกขึ้นถวายคำนับ เดินถอยหลังประมาณ ๓ ก้าว ถวายคำนับแล้วเดินตามปกติ

● คนหน้ายกโต๊ะ ลุกขึ้นถอยหลังครึ่งหรือ ๑ ก้าว ถวายคำนับ เดินถอยหลังประมาณ ๓ ก้าว ถวายคำนับ แล้วเดินตามปกติ

(๗) การทอดพระสุธารส หีบพระโอสถ และทรงเขี่ย ถ้าจะทอดพระสุธารส (น้ำดื่ม) หีบพระโอสถ (หีบบุหรี่) และทรงเขี่ย (ที่เขี่ยบุหรี่) ก็มีคนเชิญ ๓ คน คนหน้าเชิญพระสุธารสคนที่สองเชิญหีบพระโอสถ คนที่สามเชิญทรงเขี่ย แต่ถ้าทรงเขี่ยทอดอยู่บนโต๊ะแล้วก็ไม่ต้องเชิญเข้าทอดอีก การเชิญเข้าไปทอดทำได้สองแบบ และวิธีการอย่างเดียวกับการตั้งเครื่องถ้าเป็นการเชิญไปทอดในกรณีที่ตั้งโต๊ะด้านข้างพระเก้าอี้ ผู้เชิญพระสุธารสวางที่พระสุธารสข้างหน้า ถ้าทอดถวายแด่พระองค์ก็วางให้อยู่ในระดับขวาง ถ้าทอดกลาง ก็วางตามแนวตรงแล้วหันไปรับหีบพระโอสถวางเป็นอันดับสองให้ด้านเปิดของฝาหีบหันไปทางพระองค์ ถ้าเป็นโต๊ะตั้งระหว่างพระเก้าอี้ก็ให้ฝาด้านเปิดอยู่ทางหลัง แล้วคนที่สองรับทรงเขี่ยจากคนที่สามส่งให้คนแรกทอดตอนหลังสุด

(๘) การเข้าเฝ้าฯ ถวายดอกไม้ธูปเทียน ใช้ในกรณีทูลลาอุปสมบท ลาไปต่างประเทศ ธูปเทียนใช้ธูปเทียนแพขนาดกลางขึ้นไป จัดธูปไว้บน เทียนไว้ล่าง บนแพธูปเทียน วางกระทงดอกไม้ ซึ่งมีกรวยปิด ทั้งหมดนี้วางบนพานซึ่งมีไม้แผ่นรองวางอยู่ เวลายกพาน

หรือวางพานให้ปลายธูปเทียนอยู่ด้านซ้ายมือของผู้ถือ การเข้าเฝ้าฯ เช่นนี้ส่วนมากทำในที่รโหฐานมีลำดับการปฏิบัติ ดังนี้

- เมื่อเข้าไปในห้องเฝ้า อย่าสวมรองเท้า วางพานข้างๆ ตัว กราบ
- วางพานเดินเข้าไประยะพอสมควร แล้วเปลี่ยนเป็นคลาน
- เมื่อเข้าใกล้พอสมควรแล้ววางพานลงข้างๆ กราบ
- ยกพานวางบนโต๊ะ หรือพื้นเบื้องหน้า ให้ตัวตรง ห่างพอกราบได้ไม่ติดพาน
- เปิดกรวยกระทงดอกไม้
- กราบให้ตรงกับพานดอกไม้ธูปเทียนแล้วเปลี่ยนเป็นหมอบประนมมือ
- ถ้าพระราชทานพระบรมราโชวาท เมื่อจบกราบครั้งหนึ่ง
- เมื่อกลับ กราบแล้วคลานถอยหลัง
- ก่อนจะออกจากห้องเฝ้าฯ กราบอีกครั้งหนึ่ง
- เมื่อกลับ กราบแล้วคลานถอยหลัง
- ก่อนจะออกจากห้องเฝ้าฯ กราบอีกครั้งหนึ่ง

(๙) การกราบถวายบังคมลาถึงแก่กรรม

ข้าราชการสัญญาบัตร หรือพระสงฆ์ชั้นสัญญาบัตรขึ้นไป เมื่อถึงแก่กรรมสมควรที่จะมีการนำดอกไม้ธูปเทียนไปกราบบังคมลา พร้อมกับแจ้งการถึงแก่กรรมต่อสำนักพระราชวัง ในการไปถวายบังคมลานี้ เจ้าภาพหรือทายาทของผู้ถึงแก่กรรมจะต้องนำสิ่งของเหล่านี้ไป คือ

● ดอกไม้กระทง

● ธูปไม้ระกำ ๑ ดอก

● เทียนขี้ผึ้ง ๑ เล่ม

● หนังสือหรือบัตรกราบถวายบังคมลา ซึ่งมีข้อความว่า "ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าฯ ดอกไม้ธูปเทียนของข้าพระพุทธเจ้า... ข้าราชการสังกัดกระทรวง... อายุ....ปี กราบถวายบังคมลาถึง.....(แก่กรรมหรืออย่างอื่นตามฐานันดรศักดิ์ของผู้ถึงแก่กรรม)

ด้วยโรค.......ที่.......เมื่อวันที่.......เวลา.......น.

สิ่งเหล่านี้วางบนพาน แล้วนำไปวางที่พระบรมฉายาทิสลักษณ์ที่สำนักพระราชวัง แล้วผู้นำไปก็ถวายความเคารพเป็นเสร็จการ

การถวายอดิเรก

ถวายดิเรก คือการที่ประธานสงฆ์ในการพระราชพิธีหรือการพระราชกุศลกล่าวคำถวายพระพรเป็นพิเศษเฉพาะแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ

ประเพณี การอวยชัยให้พรกันในพิธีทำบุญกุศลหรือในวันมงคลต่างๆ นั้น น่าจะมีมาช้านานแล้ว จนกลายเป็นธรรมเนียมประเพณีอย่างหนึ่งของคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ หรือสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ก็ยิ่งถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่พระสงฆ์ผู้มาประกอบพิธีมงคลจะต้องเลือกสรรหาคำอวยพรโดยเฉพาะเจาะจงเป็นพิเศษ ซึ่งผู้อื่นใดในขอบขัณฑสีมาอาณาเขตนี้จะเสมอเหมือนมิได้ นั้นคือการถวายพระพรเป็นภาษาบาลีที่เราเรียกกันว่าการถวายอดิเรกนี้เองและยังเป็นธรรมเนียมถือปฏิบัติอยู่จนบัดนี้ว่า ในขณะที่พระสงฆ์กำลังกล่าวคำถวายอดิเรกอยู่นั้น ผู้ที่มาร่วมในพิธีทั้งหมดจะลดมือลงไม่ประนมมือรับพรนั้น คงมีแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เท่านั้น ที่ทรงประนมพระหัตถ์รับพระพรเป็นภาษาบาลีนั้นอยู่ เพราะถือว่าเป็นพระพรชัยมงคลที่พระสงฆ์ถวายแด่พระองค์โดยเฉพาะ

ถึงแม้ว่าการถวายอดิเรกจะมีความเป็นพิเศษเพียงใดก็ตาม การจะสืบค้นหาต้นแบบหรือที่มาอย่างชัดเจนนั้นเป็นเรื่องยาก ผู้เขียนเคยพบเรื่องราวเกี่ยวกับการนี้ในหนังสือทำเนียบพระเปรียญธรรม ๙ ประโยค สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. ๒๕๓๘ ที่ทางมูลนิธิธนาคาร

กรุงเทพ จำกัด (มหาชน) จัดพิมพ์เผยแพร่ ผู้เขียนชื่อ นายวิจิตร สมบัติบริบูรณ์ ป.ธ.๙ เขียนไว้ในหัวข้อเรื่องประวัติย่อการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกภาษาบาลี สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ หน้า ๔-๕ ซึ่งข้าพเจ้าขออนุญาตเก็บใจความมากล่าวไว้ในที่นี้พอสังเขป เพื่อเป็นแนวทางศึกษาค้นคว้าต่อไป

สมัยรัชกาลที่ ๒ มีพระภิกษุชาวเมืองพัทลุงรูปหนึ่ง ชื่อพระสอน พุทฺธสโร ได้เดินทางมาจำพรรษาที่วัดหนัง เขตบางขุนเทียน กรุงเทพ-มหานคร และได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมที่วัดหงสาราม ปัจจุบันคือวัดหงส์รัตนาราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร จนสอบไล่ได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค ต่อมาได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดหงสาราม รูปที่ ๕ และต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานสมณศักดิ์ชั้นพระราชาคณะถวายมีราชทินนามว่า **พระอุดมปิฎก** ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดหงสารามต่อมาจนสิ้นรัชกาลที่ ๓ แล้วจึงลากลับไปจำพรรษา ณ วัดสุนทราวาส จังหวัดพัทลุง ซึ่งเป็นภูมิลำเนาเดิมของท่าน

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๔ เนื่องด้วยพระองค์เคยทรงผนวชอยู่เป็นเวลานาน ได้ทรงศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยและพระไตรปิฎกทั้งภาษาไทยและภาษาบาลีเป็นอย่างดี มีพระปรีชาสามารถสอบไล่ได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค จึงเป็นเหตุให้ได้ทรงรู้จักคุ้นเคยกับพระอุดมปิฎกเป็นอย่างดี เมื่อถึงวันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งให้ตามหาและนิมนต์พระอุดมปิฎกมาเจริญพระพุทธมนต์ในพระราชพิธีเฉลิม

พระชนม์พรรษาร่วมกับพระเถระรูปอื่นๆ ด้วย พระอุดมปิฎกซึ่งอยู่ที่วัดสุนทราวาส จังหวัดพัทลุง เมื่อได้รับทราบพระราชประสงค์แล้วก็ได้เดินทางมาร่วมพิธี นั่งอาสนะลำดับสุดท้ายของพระสงฆ์ ครั้นถึงเวลาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมโดยลำดับนับแต่สมเด็จพระสังฆราชลงมาจนถึงพระอุดมปิฎก ทรงโสมนัสยิ่งนักที่ได้ทรงพบเห็นพระสงฆ์ที่ทรงคุ้นเคยมาก่อน ตอนท้ายทรงรับสั่งว่า **ท่านเดินทางมาแต่ไกล นานปีจึงจะได้พบกัน ขอจงให้พรโยมให้ชื่นใจทีเถิด** เมื่อได้รับพระอนุญาตจากสมเด็จพระสังฆราชแล้ว ท่านเจ้าคุณก็ตั้งพัดยศถวายพระพรด้วยปฏิภาณโวหารเป็นภาษาบาลีว่า

อติเรกวสฺสสตํ ชีว
อติเรกวสฺสสตํ ชีว
อติเรกวสฺสสตํ ชีว
ทีฆายุโก โหตุ อโรโค โหตุ
ทีฆายุโก โหตุ อโรโค โหตุ
สุขิโต โหตุ ปรมินฺทมหาราชา
สิทฺธิกิจฺจํ สิทฺธิกมฺมํ สิทฺธิลาโภ ชโย นิจฺจํ
ปรมินฺทมหาราชวรสฺส ภวตุ สพฺพทา ฯ
ขอถวายพระพร

เนื่องจากท่านมิได้เตรียมไว้ก่อน เพราะไม่รู้ตัวว่าจะต้องถวายพระพร จึงว่าติดเป็นระยะๆ วรรคแรกว่าซ้ำถึง ๓ หน จึงว่าวรรคที่สองต่อไปได้ ว่าวรรคที่สองซ้ำถึงสองหนจึงว่าวรรคที่สามต่อไปได้ และว่าไปได้ตลอดจนจบโดยมิได้ซ้ำอีกเลย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสดับแล้วทรงโปรดพระพรบทนี้มาก จึงทรงรับสั่งให้ถือเป็นธรรมเนียมให้พระสงฆ์ใช้พรบทนี้ถวายพระพรพระมหากษัตริย์ ในการพระราชพิธี ตราบเท่าทุกวันนี้ โดยมิได้ทรงแก้ไขแต่ประการใด นอกจากทรงรับสั่งให้เพิ่มคำว่า **ตุ** ต่อท้ายคำว่า **ชีว** เป็น **ชีวตุ** สืบมาจนทุกวันนี้

โดยที่พระอุดมปิฎก ผู้เป็นต้นแบบถวายพระพรบทนี้ เป็นพระราชาคณะ จึงได้ถือเป็นธรรมเนียมสืบมาว่า พระสงฆ์ที่จะถวายอดิเรกได้ต้องมีสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะขึ้นไป แต่ปัจจุบันนี้ (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๐) คณะสงฆ์ได้อนุญาตให้พระครูสัญญาบัตรเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นเอก (จจ, จล. ชอ.) ที่ถือพัดยศเปลวเพลิง เป็นผู้ถวายอดิเรกได้โดยอนุโลม

คำถวายอติเรก

แด่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

อติเรกวสฺสสตํ ชีวตุ

อติเรกวสฺสสตํ ชีวตุ

อติเรกวสฺสสตํ ชีวตุ

ทีฆายุโก โหตุ อโรโค โหตุ

ทีฆายุโก โหตุ อโรโค โหตุ

สุขิโต โหตุ ปรมินฺทมหาราชา

สิทฺธิกิจฺจํ สิทฺธิกมฺมํ สิทฺธิลาโภ ชโย นิจฺจํ

ปรมินฺทมหาราชาวรสฺส ภวตุ สพฺพทา ฯ

ขอถวายพระพร

คำถวายพระพร

แด่ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

อติเรกวสฺสสตํ ชีวตุ

อติเรกวสฺสสตํ ชีวตุ

อติเรกวสฺสสตํ ชีวตุ

ทีฆายุกา โหตุ อโรคา โหตุ

ทีฆายุกา โหตุ อโรคา โหตุ

สุขิตา โหตุ ปรมราชินี

สิทฺธิกิจฺจํ สิทฺธิกมฺมํ สิทฺธิลาโภ ยโส นิจฺจํ

สิริกิตฺติปรมราชินิยา ภวตุ สพฺพทา ฯ

ขอถวายพระพร

คำถวายอดิเรก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในเวลาเสด็จประทับพร้อมกัน

อติเรกวสฺสสตํ ชีวตุ

อติเรกวสฺสสตํ ชีวตุ

อติเรกวสฺสสตํ ชีวตุ

ทีฆายุโก โหตุ อโรโค โหตุ

ทีฆายุโก โหตุ อโรโค โหตุ

สุขิโต โหตุ ปรมินฺทมหาราชา สราชินี

สิทฺธิกิจฺจํ สิทฺธิกมฺมํ สิทธิลาโภ ชโย นิจฺจํ

ปรมินฺทมหาราชาวรสฺส ราชินิยา สห ภวตุ สพฺพทา ฯ

ขอถวายพระพร

คำถวายพระพรลา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

ขอถวายพระพร เจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล พระชนมสุขทุกประการ จงมีแด่สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐเวลานี้สมควรแล้ว พระภิกษุสงฆ์ทั้งปวง (อาตมภาพ) ขอถวายพระพรลาแด่สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐฯ

ขอถวายพระพร

หมายเหตุ :- การเจริญพระพุทธมนต์ถวายต่อหน้าพระที่นั่ง ตามปกติ องค์ประธานจะเป็นผู้ถวายอดิเรก องค์รองประธานจะเป็นผู้ถวายพระพรลา

หลักเกณฑ์การใช้พัดยศและการถวายอดิเรก

การใช้พัดยศในงานพระราชพิธี และงานรัฐพิธี รวมถึงการถวายอดิเรก (ถวายพระพรเป็นภาษาบาลี) แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เป็นธรรมเนียมประเพณีมาแต่โบราณที่พระสงฆ์จะถวายพระเกียรติแด่ทั้งสองพระองค์ ในฐานะทรงเป็นองค์พระประมุขแห่งชาติและทรงเป็นเอกอัครพุทธศาสนูปถัมภกทางคณะสงฆ์ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญยิ่งที่พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์จะต้องศึกษาและปฏิบัติให้ถูกต้อง เพื่อเพิ่มพูนพระราชศรัทธา จึงขอนำหลักเกณฑ์การใช้พัดยศ และการถวายอดิเรกมาสรุปไว้ เพื่อเป็นแนวปฏิบัติดังต่อไปนี้

๑. กรณีที่ต้องใช้พัดยศและถวายอดิเรก

(๑) ในงานพิธีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ

(๒) ในงานพิธีที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จ ฯ

(๓) ในงานพิธีที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จ ฯ ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ ให้ถวายอดิเรกแด่ทั้งสองพระองค์

(๔) ในงานพิธีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ท่านผู้ใดผู้หนึ่งไปปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์

หมายเหตุ : ถ้าผู้แทนพระองค์ไปแทนองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้พระสงฆ์ใช้สรรพนามแทนองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในคำถวายอดิเรก และถ้าผู้แทนพระองค์ไปแทนองค์สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถให้พระสงฆ์ใช้สรรพนามแทนองค์สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในคำถวายอดิเรก

(๕) ในงานพิธีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้จัดขึ้น หรือได้รับพระบรมราชานุญาตให้จัดขึ้น เช่น งานถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน งานที่สมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานในพิธีพระราชทานสัญญาบัตรพัดยศ งานทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานศพ หรืองานศพที่ทรงรับไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์รวมทั้งงานที่ล้นเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในที่ต่างๆ ทุกกรณี

(๖) งานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ รวมทั้งในกรณีที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้แทนพระองค์ไปปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ เช่น งานพระราชทานปริญญาบัตร งานวางศิลาฤกษ์ หรือพิธีเปิดอาคารสถานที่ทำการของรัฐ เป็นต้น

๒. งานพิธีที่ต้องใช้พัดยศ แต่ไม่ถวายอดิเรก ดังนี้

(๑) งานพิธีที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จ ฯ

(๒) งานพิธีที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จ ฯ

๓. งานพิธีที่ใช้ทั้งพัดยศและพัดรอง

งานพิธีอีกอย่างหนึ่งที่พระสงฆ์จะต้องใช้ทั้งพัดยศ และพัดรอง คือพระราชพิธีที่มีการถวายพระธรรมเทศนาแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ รวมถึงท่านที่ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ไปปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ ในกรณีเช่นนี้ ให้พระสงฆ์ที่เป็นองค์ถวายพระธรรมเทศนานำไปทั้งพัดยศและพัดรอง โดยมีวิธีการใช้พัด ดังนี้

(๑) **ให้นำพัดรอง** ขึ้นไปบนธรรมาสน์ เพื่อใช้ในการถวายศีล เมื่อถวายศีลจบแล้วให้วางพัดรองไว้บนธรรมาสน์ แล้วถวายพระธรรมเทศนา เมื่อถวายพระธรรมเทศนาจบแล้ว ให้นำพัดรองลงธรรมาสน์

(๒) เมื่อมานั่งอาสนะข้างล่าง รับเครื่องไทยธรรมเสร็จแล้ว **จึงใช้พัดยศถวายอนุโมทนาและถวายอดิเรก** ทั้งนี้ เป็นธรรมเนียมที่ถือปฏิบัติมาแต่รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมแห่งกรุงศรีอยุธยา

(๓) มีการปฏิบัติเป็นกรณีพิเศษเพิ่มเติมไปอีก **ในพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เนื่องในวันวิสาขบูชา** คือ **เมื่อพระสงฆ์ถวายพระธรรมเทศนาจบแล้ว จะนั่งยถา.....อยู่บนธรรมาสน์ โดยถือคัมภีร์ไว้ในมือแทนพัด** พอ **ยถา.....** จบพระสงฆ์ที่นั่งอยู่ข้างล่างรับ **สพฺพีติโย.....** แล้วพระสงฆ์รูปที่แสดงพระธรรมเทศนาจบลงจากธรรมาสน์มานั่งที่อาสนะเดิมแล้ว จึงถือพัดยศร่วมถวายอนุโมทนาและถวายอดิเรกต่อไป

(๔) ในพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลใดๆ ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพัดรองเป็นที่ระลึก เช่น งานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ เมื่อทรงถวายพัดรองเป็นที่ระลึกนั้นแล้ว พระสงฆ์จะใช้พัดรองนั้นถวายศีลและสวดยถา**.....สพฺพี.....** ไปจนจบบทถวายอนุโมทนา เมื่อถึงตอนที่จะถวายอดิเรก จึงใช้พัดยศตั้งขึ้นถวายอดิเรกต่อไปจนจบบท **ภวตุ สพฺพ..... ฯลฯ ภวนฺตุ เต ฯ**

ขัตติยตระกูล

ขัตติยตระกูล คือตระกูลของพระมหากษัตริย์ หมายถึง พระมหากษัตริย์ เจ้านายทุกชั้น หม่อมราชวงศ์ หม่อมหลวง ตลอดจน บรรดาท่านผู้ใช้ราชสกุลโดยกำเนิดทุกท่าน ขัตติยตระกูลของไทยมีคำใช้เป็นทางการว่า ราชสกุล ราชตระกูล หรือ ราชนิกูล ตัวอย่างเช่น

พระเจ้าพี่นางเธอ หมายถึง พี่สาวของพระมหากษัตริย์

พระเจ้าภคินีเธอ หมายถึง พี่สาว น้องสาว ที่เป็นลูกพี่ลูกน้องของพระมหากษัตริย์

พระเจ้าลูกยาเธอ หมายถึง ลูกชายของพระมหากษัตริย์

พระเจ้าลูกเธอ หมายถึง ลูกสาวของพระมหากษัตริย์

พระเจ้าหลานเธอ หมายถึง หลานชาย หลานสาวของพระมหากษัตริย์

คำขึ้นต้น สรรพนาม คำลงท้ายที่ใช้กับขัตติยตระกูล ได้แก่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

คำขึ้นต้น ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

สรรพนาม ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า แทนผู้กราบบังคมทูล

คำลงท้าย ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

สมเด็จพระบรมราชินีนาถ

คำขึ้นต้น ขอเดชะฝ่าละอองธุรีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

สรรพนาม ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท แทนสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ข้าพระพุทธเจ้า แทนผู้กราบบังคมทูล

คำลงท้าย ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

คำขึ้นต้น ขอพระราชทานกราบบังคมทูล ทราบฝ่าละอองพระบาท

สรรพนาม ใต้ฝ่าละอองพระบาท แทน พระบรมวงศ์

ข้าพระพุทธเจ้า แทน ผู้กราบบังคมทูล

คำลงท้าย ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม หรือ

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา

คำขึ้นต้น ขอพระราชทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท

สรรพนาม ใต้ฝ่าพระบาท แทน สมเด็จเจ้าฟ้า

ข้าพระพุทธเจ้า[๑] แทน ผู้กราบทูล

คำลงท้าย ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

---

(๑) ในการกราบบังคมทูล ต่อจากคำว่า ข้าพระพุทธเจ้า ให้ออกนามและตำแหน่งด้วย เช่น ข้าพระพุทธเจ้า นางจุฬารัตน์ บุณยากร ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุไรรัตน์ศิริมาน

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจันทรกานต์มณี

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธ์ยุคล

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนุสรณมงคลการ

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ

พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา

พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์

พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ

คำขึ้นต้น	กราบทูล ทราบฝ่าพระบาท		
สรรพนาม	ฝ่าพระบาท	แทน	พระองค์เจ้า
	เกล้ากระหม่อม	แทน	ผู้กราบทูล (ชาย)
	เกล้ากระหม่อมฉัน	แทน	ผู้กราบทูล (หญิง)
คำลงท้าย	ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด		

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุทธสิริโสภา

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุขุมาภินันท์

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิมลฉัตร

คำขึ้นต้น	ทูล ทราบฝ่าพระบาท		
สรรพนาม	ฝ่าพระบาท	แทน	พระองค์เจ้า
	กระหม่อม	แทน	ผู้ทูล (ชาย)
	หม่อมฉัน	แทน	ผู้ทูล (หญิง)
คำลงท้าย	ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด		

พระอนุวงศ์ ชั้นหม่อมเจ้า

คำขึ้นต้น ทูล ฝ่าพระบาท

สรรพนาม	ฝ่าพระบาท	แทน	หม่อมเจ้า
	กระหม่อม	แทน	ผู้ทูล (ชาย)
	หม่อมฉัน	แทน	ผู้ทูล (หญิง)

คำลงท้าย แล้วแต่จะโปรด

สมเด็จพระสังฆราช

ในรัชกาลปัจจุบัน คือ

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

คำขึ้นต้น กราบทูล ทราบฝ่าพระบาท

สรรพนาม	ฝ่าพระบาท	แทน	สมเด็จพระสังฆราช
	เกล้ากระหม่อม	แทน	ผู้กราบทูล (ชาย)
	เกล้ากระหม่อมฉัน	แทน	ผู้กราบทูล (หญิง)

คำลงท้าย ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะเจ้าคณะรอง

คำขึ้นต้น นมัสการ พระคุณเจ้า

สรรพนาม	พระคุณเจ้า	แทน	สมเด็จพระราชาคณะ
	กระผม	แทน	ผู้พูด (ชาย)
	ดิฉัน	แทน	ผู้พูด (หญิง)

คำลงท้าย ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างยิ่ง

พระราชาคณะ

คำขึ้นต้น นมัสการ พระคุณเจ้า

สรรพนาม พระคุณเจ้า แทน พระราชาคณะ

กระผม แทน ผู้พูด (ชาย)

ดิฉัน แทน ผู้พูด (หญิง)

คำลงท้าย ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

พระภิกษุทั่วไป

คำขึ้นต้น นมัสการ พระคุณท่าน

สรรพนาม ท่าน แทน พระภิกษุ

ผม แทน ผู้พูด (ชาย)

ดิฉัน แทน ผู้พูด (หญิง)

คำลงท้าย ขอนมัสการด้วยความเคารพ

ประธานองคมนตรี นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธาน-วุฒิสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานศาลฎีกา รัฐบุรุษ (รวมทั้งผู้ที่เคยดำรงตำแหน่งดังกล่าวมาแล้วในอดีต)

คำขึ้นต้น กราบเรียน

(ระบุตำแหน่ง เช่น กราบเรียน ประธานองคมนตรี)

สรรพนาม ท่าน แทน ผู้ฟัง

ข้าพเจ้า กระผม ผม ดิฉัน แทน ผู้พูด

คำลงท้าย (ไม่มี)

บุคคลทั่วไป

คำขึ้นต้น เรียน

(ระบุตำแหน่ง เช่น เรียน อธิบดีกรมศิลปากร

เรียน ประธานคณะกรรมการจัดงาน

เรียน ประธานในพิธี)

สรรพนาม ท่าน แทน ผู้ฟัง

ข้าพเจ้า กระผม ผม ดิฉัน แทน ผู้พูด

คำลงท้าย (ไม่มี)

*(คัดจาก **ราชาศัพท์** สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ พ.ศ. ๒๕๓๗ หน้า ๑๙๘-๒๐๔)*

ทักษิณานุประทาน

ทักษิณานุประทาน หมายความว่า การทำบุญอุทิศส่วนกุศลเพิ่มให้แก่ผู้ตาย หรือทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

การทำบุญอุทิศส่วนกุศลเพิ่มให้แก่ผู้ตายนี้ อาจจะทำเมื่อครบวันตาย ๗ วัน ๕๐ วัน หรือ ๑๐๐ วัน เป็นต้น หรืออาจจะทำบุญอุทิศให้เมื่อใดก็ได้ ล้วนแต่เรียกว่า ทักษิณานุประทานได้ทั้งสิ้น เช่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุประทาน ๗ วัน ถวายสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง

ทักษิณานุปทาน การบำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

ครบ ๗ วัน เรียกว่า สัตตวารทักษิณานุปทาน

ครบ ๑๕ วัน เรียกว่า ปัณรสมวารทักษิณานุปทาน

ครบ ๕๐ วัน เรียกว่า ปัญญาสมวารทักษิณานุปทาน

ครบ ๑๐๐ วัน เรียกว่า สตมวารทักษิณานุปทาน

ทีฆายุโก

*คำ*กล่าวถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ คำหนึ่งคือ คำกล่าวถวายพระพรให้มีพระชนมายุยืนนาน เมื่อจะถวายพระพรแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กล่าวว่า **ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา** เมื่อจะถวายพระพรแด่สมเด็จพระบรมราชินีนาถ กล่าวว่า **ทีฆายุกา โหตุ มหาราชินี**

คำว่า **ทีฆายุ** มาจากคำว่า **ทีฆ** (อ่านว่า ที-คะ) กับ **อายุ** คำว่า **ทีฆ** เขียน ท ทหาร สระอี ฆ ระฆัง ไม่ใช่ ฑ มณโฑ **ทีฆ** แปลว่า ยาว **ทีฆายุ** จึงแปลว่า อายุยาว, อายุยืน ในภาษาบาลี คำว่า **ทีฆายุโก** เป็นคำเพศชาย **ทีฆายุกา** เป็นคำเพศหญิง แปลว่า ผู้มีอายุยืนยาว **เมื่อจะเขียนคำถวายพระพร ต้องเขียนให้ถูกเป็น ท ทหาร ไม่ใช่ ฑ มณโฑ**

ที่มา : บทรายการวิทยุ "รู้ รัก ภาษาไทย" ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๐

บำเพ็ญพระราชกุศล

ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล คือ ทำบุญ ใช้สำหรับพระราชวงศ์ ได้แก่ พระเจ้าแผ่นดิน สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระราชชนนี พระยุพราช หรือเทียบเสมอพระยุพราช ส่วน **ทรงบำเพ็ญพระกุศล** คือ การทำบุญใช้สำหรับหม่อมเจ้า และยังมีคำที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญที่ควรทราบ คือ

การพระราชกุศล	คือการทำบุญ
เจริญพระพุทธมนต์	คือการสวดมนต์ของพระสงฆ์ในมงคลพิธี
สวดพระพุทธมนต์	คือการสวดมนต์ของพระสงฆ์ ในงานอวมงคล
ถวายพรพระ	คือการที่พระสงฆ์เจริญพระพุทธชัยมงคลคาถา สรรเสริญพระพุทธเจ้า ก่อนที่จะรับประเคนและฉันภัตตาหารในพิธีต่างๆ
ถวายพระพรลา	คือการที่รองประธานสงฆ์กล่าวลา เมื่อเสร็จพระราชพิธี ก่อนที่จะลุกออกจากอาสน์สงฆ์ ออกจากมณฑลพิธีไป
ถวายศีล	คือการที่ประธานสงฆ์ถวายศีลแด่ พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์ ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป สามัญชนว่า ให้ศีล
ถวายอดิเรก	คือการที่ประธานสงฆ์ในการพระราชพิธี หรือการพระราชกุศล กล่าวคำถวายพระพรเป็นพิเศษเฉพาะแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินี
ถวายอนุโมทนา	คือการที่พระสงฆ์สวดอนุโมทนา ในพระราชพิธีที่ทรงบำเพ็ญ หรือเรียกเป็นสามัญว่า “ยถา สัพพี”

(สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, ๒๕๓๗ : ๙๒)

พระพิธีธรรม

พระพิธีธรรม คือพระสงฆ์ ๔ รูป ที่สวดพระอภิธรรมงานศพของหลวง พระพิธีธรรมเป็นสมณศักดิ์พระสงฆ์ประเภทหนึ่ง (ไม่พระราชทานแก่พระสงฆ์ แต่พระราชทานให้แก่วัด) พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดจากวัดที่เป็นพระอารามหลวงเป็นส่วนมาก เช่น วัดมหาธาตุ, วัดสุทัศนเทพวราราม (ไม่ระบุพระสงฆ์ วัดใดที่มิได้ทรงพระกรุณาโปรดจะไม่สามารถตั้งพระสงฆ์ในวัดเป็นพระพิธีธรรมได้ แม้วัดนั้นจะมีพระสงฆ์ซึ่งเคยเป็นพระพิธีธรรมจากวัดที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดมาแล้วก็ตาม) ทางวัดจะคัดเลือกวัดละ ๑ สำรับ สำรับละ ๔ รูป เป็นพระพิธีธรรม (มีสำรองได้) เพื่อสวดในงานทรงบำเพ็ญพระราชกุศลต่างๆ โดยไม่จำกัดสมณศักดิ์

พระราชกระแส

รับสั่ง ตรัส ดำรัส พระราชดำรัส พระราชกระแส ราชาศัพท์ทั้ง ๕ คำนี้ แปลว่า คำพูด หรือพูด แต่ **พระราชดำรัส พระราชกระแส** ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ ส่วน **รับสั่ง ตรัส ดำรัส** ใช้สำหรับเจ้านายในพระบรมราชวงศ์

ในหนังสือเก่า เช่น "จดหมายหลวงอุดมสมบัติ" และ ฉบับอื่นๆ หลายเล่ม มีคำว่า **รับสั่ง ตรัส ดำรัส** ท่านใช้กับพระเจ้าอยู่หัวด้วยเหมือนกัน แต่ตอนไหนจะใช้คำไหนสังเกตดูอยู่ที่น้ำหนักของเรื่องที่ทรงพูด เช่น ถ้าเป็นเรื่องธรรมดาสามัญไม่ใช่ราชการ ท่านใช้ **รับสั่ง** หรือ **ตรัส** ถ้าเป็นราชการเรื่องสำคัญก็ใช้เป็นทางการว่า **พระราชดำรัส พระราชกระแส** ถ้าเป็นคำสั่งอันถึงตราเป็นตัวบทกฎหมายก็ใช้ว่า พระบรมราชโองการ

หมายรับสั่ง หมายกำหนดการ กำหนดการ

ในบัตรหมายที่สั่งราชการในพระราชสำนักท่านแบ่งไว้เป็น ๒ อย่าง อย่างหนึ่ง เรียกว่า **หมายรับสั่ง** อีกอย่างหนึ่งเรียกว่า **หมายกำหนดการ**

"หมายรับสั่ง" นั้น เป็นหมายสั่งเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการพระราชพิธีเป็นการภายใน ตอนล่างสุดของหมายเขียนไว้ว่า "ทั้งนี้ให้จัดการตามวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยให้ถามผู้รับสั่งโดยหน้าที่ราชการ" แล้วลงชื่อผู้รับรับสั่ง ผู้สั่งก็คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

“หมายกำหนดการ” เป็นเอกสารแจ้งกำหนดขั้นตอนของงานพระราชพิธีโดยเฉพาะลักษณะของเอกสารจะต้องอ้างพระบรมราชโองการ คือขึ้นต้นด้วยข้อความว่า “นายกรัฐมนตรีหรือเลขาธิการพระราชวังรับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่า” เสมอไป และในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่จะต้องส่งต้นหมายกำหนดการดังกล่าวนี้ เสนอนายกรัฐมนตรีลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ เพื่อให้เป็นพระบรมราชโองการที่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ

ส่วน **“กำหนดการ”** เป็นเอกสารแจ้งกำหนดขั้นตอนของงานโดยทั่วไปที่ทางราชการหรือส่วนเอกชนจัดทำขึ้นเอง แม้ว่างานนั้นๆ จะเป็นงานที่เกี่ยวข้องถึงเบื้องพระยุคลบาท เช่น เป็นงานที่เสด็จพระราชดำเนิน แต่ถ้างานนั้นมิได้เป็นงานพระราชพิธีซึ่งกำหนดขึ้นโดยพระบรมราชโองการแล้ว เรียกว่า **กำหนดการ** ทั้งสิ้น เช่น ขั้นตอนของงานสวนสนามสำแดงความสวามิภักดิ์ ของทหารรักษาพระองค์ ก็ใช้ว่า **กำหนดการ** เพราะงานนี้มิใช่พระราชพิธีที่มีพระบรมราชโองการให้จัดขึ้น หากแต่เป็นทางราชการทหารจัดขึ้นเพื่อสำแดงความสวามิภักดิ์ต่อเบื้องพระยุคลบาท

คำว่า **“กำหนดการ”** ใช้สำหรับ**พระราชวงศ์และบุคคลสามัญทั่วไป** แปลเอาความว่ารายการต่างๆ ที่กำหนดไว้ในการทำงาน หรือพิธีรีตองที่เจ้าของงานหรือเจ้าภาพพิธีกำหนดขึ้นโดยเขียนไว้ในบัตรหรือบอกด้วยวาจา ให้ผู้ที่ไปร่วมงานหรือร่วมพิธีได้ทราบว่า มีรายการใด วันเวลาใด สถานที่ใด เช่น กำหนดการพิธีประชุมเพลิงศพ เขียนลงในบัตร แจ้งชื่อผู้ตาย สถานที่ วัน เดือน ปี เวลาไว้หน้าบัตร ส่วนหลังบัตรบอกรายการก่อนเวลาประชุมเพลิง เช่น ถวายภัตตาหารสงฆ์

มาติกาบังสุกุล แสดงพระธรรมเทศนา เคลื่อนศพ เวลาประชุมเพลิง ฯลฯ แม้งานพิธีของบุคคลสำคัญจัดขึ้น เช่น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ก็เรียกว่า **กำหนดการ** แจ้งไว้ในบัตรตัวอย่าง เช่น บัตรเชิญต่างๆ

"วันเฉลิมพระชนมพรรษา" มิได้หมายความว่าเป็น "วันพระบรมราชสมภพ" แต่เป็นวันทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมฉลองในมหามงคลสมัยคล้าย "วันพระบรมราชสมภพ" ที่เวียนมาบรรจบอีกปีหนึ่ง "วันพระบรมราชสมภพ" มีวันเดียว คำสามัญเรียกว่า วันเกิด วันถือกำเนิด

"วันพระบรมราชสมภพ" ในรัชกาลปัจจุบันคือ วันจันทร์ที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๗๐ ส่วนวันที่ ๕ ธันวาคม ของทุกปีที่ผ่านมาแล้ว มิใช่ วันพระบรมราชสมภพ แต่เป็น **"วันคล้ายวันพระบรมราชสมภพ"**

พระชนมพรรษา พระชนมายุ พระชันษา ทั้ง ๓ คำนี้ เป็นราชาศัพท์ แปลว่า อายุ แต่ใช้กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศานุวงศ์ ต่างกันตามลำดับพระราชอิสริยยศ

สำหรับ**พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ** ใช้คำว่า **"พระชนมพรรษา"** แต่ก่อน ในหนังสือเก่าท่านใช้ว่า พระชนมายุก็มี และใช้คำว่า **พรรษา** แทนปี

สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระมหาอุปราช (สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร) สมเด็จพระอนุชาธิราช สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ผู้ได้รับมหาสมณุตมาภิเษก เป็น สมเด็จพระมหาสมณเจ้าแล้ว ต้องใช้คำว่า **"พระชนมายุ"** แทน **"อายุ"** และใช้คำ **"พรรษา"** แทน **"ปี"**

ส่วน**พระบรมวงศานุวงศ์** นอกจากที่กล่าวแล้ว ใช้คำว่า **"พระชันษา"** แทนคำว่า **"อายุ"** และจำนวน **"ปีอายุ"** ใช้ว่า **"ปี"**

อนึ่งคำว่า **"ชันษา"** ไม่เคยใช้เป็นลักษณนามแทน **"ปี"** เช่น พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า.....พระชันษา ๕๐ ปี

พระบรมราชวโรกาส และ **พระราชวโรกาส**

พระบรมราชวโรกาส เป็นคำสำหรับ **พระมหากษัตริย์**

พระราชวโรกาส เป็นคำสำหรับ **สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก - ชนนี สมเด็จพระยุพราช** รวมถึง**สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี** ในปัจจุบัน แต่มีข้อจำกัดให้ได้ใช้เพียงในสองกรณี คือ ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส หรือ ขอพระราชทานพระราชวโรกาส กับ พระราชทานพระบรมราชวโรกาส หรือ พระราชทานพระราชวโรกาส หรือจำง่ายๆ ว่า **ขอโอกาส** กับ **ให้โอกาส** เท่านี้ ในกรณีอื่นๆ หรือเนื้อความอื่นๆ ให้ใช้ **โอกาส** เพราะฉะนั้นจึงไม่พูดว่า "ในพระราชวโรกาสที่เสด็จฯ มาถึงที่นี่....." หรือ "ในพระบรมราชวโรกาสนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระบรมราโชวาท แก่ผู้เข้าเฝ้าฯ ด้วย" เพราะไม่ถูกต้อง

พระมหากรุณาธิคุณ พระมหากรุณา

คำว่า **"พระมหากรุณาธิคุณ"** กับ **"พระมหากรุณา"** มีความหมายอย่างไร มีข้อสังเกตในการใช้อย่างไร

พระมหากรุณาธิคุณ แปลว่า พระคุณอันยิ่งที่มีความกรุณาใหญ่หลวง ความหมายสำคัญอยู่ที่คำว่า **พระคุณ**

พระมหากรุณา แปลว่า พระกรุณาใหญ่หลวง ความหมายสำคัญอยู่ที่คำ **พระกรุณา**

ดังนั้น เมื่อใดต้องการจะพูดถึง **พระคุณ** ก็ใช้ **พระมหากรุณาธิคุณ** เมื่อใดต้องการจะพูดถึง **พระกรุณา** ก็ใช้ **พระมหากรุณา** ข้อสังเกตนี้ขอให้นึกเทียบไปถึงคำอื่นด้วย เช่น **พระเกียรติ** กับ **พระเกียรติคุณ** เป็นต้น หากตั้งสตินึกถึงความหมายของคำให้ได้ก่อนก็จะไม่ใช้ผิด อนึ่ง คำว่า **พระมหากรุณาธิคุณ** กับ **พระมหากรุณา** นั้น ถ้ามิได้จงใจจะพูด ให้เห็นว่า **พระคุณ** หรือ **พระกรุณา** นั้นยิ่งใหญ่อะไรนัก ก็ลดคำตกแต่งแสดงความยิ่งใหญ่ลงบ้างให้พอเหมาะพอดีกับเจตนา เช่น พูดว่า **พระกรุณาธิคุณ พระกรุณาคุณ พระกรุณา** ตามแต่จะสมควร

อีกอย่างหนึ่งต้องจำว่า **พระคุณ** เป็น คุณสมบัติในตัวบุคคล เราจะเอาไปให้หรือไปขอจากท่านไม่ได้ **พระกรุณา** หรือ ความกรุณานั่นสิ จึงควรไปขอท่านได้

พระบรมราชูปถัมภ์ พระบรมราชานุเคราะห์

คำว่า **"พระบรมราชูปถัมภ์"** มีความหมายว่า พระราชทานช่วยเหลือเกื้อกูล ดังนั้น ถ้าใช้กับสมาคม สโมสร หรือกิจกรรมบางอย่างที่ทรงช่วยเหลือเกื้อกูล หรือช่วยค้ำจุน เช่น "ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รับสมาคมนิสิตเก่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไว้ใน**พระบรมราชูปถัมภ์**" อย่างนี้ใช้ได้ถูกต้อง

คำว่า **"พระบรมราชานุเคราะห์"** หมายถึง พระราชทานเอื้อเฟื้อช่วยเหลือ จึงทรงพระเมตตา ทรงพระกรุณา เช่น ทรงช่วยในการรักษา

พยาบาลราษฎรในชนบทคนหนึ่ง ก็ใช้ว่า "พระราชทาน**พระบรมราชา-นุเคราะห์**ในการรักษาพยาบาลแก่นาย..."

สำหรับสมเด็จพระบรมราชินีนาถ มิได้ใช้คำว่า **"พระบรม-ราชูปถัมภ์** และ **พระบรมราชานุเคราะห์"** เพราะ **"บรมราช"** ในศัพท์นี้หมายถึง **"บรมราชาธิราช"** คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยเฉพาะ จึงเปลี่ยนไปใช้คำอื่น เช่น "พระราชูปถัมภ์ พระราชานุเคราะห์" แต่ในรัชกาลนี้ ได้มีผู้บัญญัติศัพท์ขึ้นมาคำหนึ่ง คือ **"พระบรมราชินูปถัมภ์"** ก็ไพเราะ สมพระเกียรติยศมาก ในรัชกาลที่ ๕ มีเจ้านายบางพระองค์ทรงใช้ราชาศัพท์สำหรับสมเด็จพระบรมราชินีนาถว่า "พระบรมราชินี-ยานุเคราะห์" แต่สมัยนี้มิได้ใช้

คำว่า "เป็น" กับ "มี"

คำว่า **"เป็น"** กับ **มี ถ้าใช้นำหน้าคำที่เป็นราชาศัพท์** ไม่ใช้ว่า **"ทรงเป็น" "ทรงมี"** เช่น **เป็น**พระราชโอรส **เป็น**พระราชนัดดา **มี**พระบรมราชโองการ **มี**พระราชเสาวนีย์ **ต่อเมื่อใช้นำคำธรรมดา**จึงจะใช้ **"ทรงเป็น" "ทรงมี"** เช่น **ทรงเป็น**ทหาร **ทรงเป็น**ครู **ทรงเป็น**นักปราชญ์ **ทรง**มีกรรม **ทรง**มีทุกข์ **ทรง**มีเงิน

ถ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงขอบใจ ก็ใช้ว่า "ทรงขอบใจ" หรือ "พระราชทานพระราชกระแสขอบใจ" ถ้าผู้ที่ทรงขอบใจนั้นเป็นพระราชวงศ์ จึงใช้ว่า "ขอบพระทัย"

ถ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเป็นแขกของผู้ใด ถ้าผู้นั้นเป็นพระมหากษัตริย์ ก็ใช้ว่า **เป็น** "พระราช-อาคันตุกะ" ของพระมหากษัตริย์พระองค์นั้น ถ้าทรงเป็นแขกของประธานาธิบดี ต้องใช้ว่า **ทรงเป็น** "อาคันตุกะ" ของประธานาธิบดี

เสด็จพระราชดำเนิน เสด็จ

คำว่า**เสด็จ**นั้น กริยาแท้อยู่ที่คำที่ตามหลังมา เช่น **เสด็จ**ขึ้น **เสด็จ**ลง **เสด็จ**ออก **เสด็จ**เข้า **เสด็จ**ผ่านพิภพ **เสด็จ**เถลิงถวัลยราชสมบัติ **เสด็จ**ประพาส **เสด็จ**ตรวจพบ ฯลฯ กริยาหลักที่เป็นเนื้อความอยู่ที่คำหลังทั้งสิ้น จึงสรุปได้ว่า การใช้ **เสด็จ** ในรูปแบบนี้ พอเทียบได้กับใช้คำว่า **ทรง**เติมลงหน้ากริยาต่างๆ นั่นเอง เขมรก็ใช้เช่นนี้เหมือนกัน เช่น **เสฎ็จเทา** (เสด็จไป) **เสฎ็จย่าง** (เสด็จย่าง) **เสฎ็จย่างมก่** (เสด็จย่างมา) อีกอย่างหนึ่ง คำว่า **เสด็จ** ของเขมรหมายถึงกษัตริย์ หรือผู้มิใช่ราษฎรสามัญได้ด้วย เช่น **ชาติเสฎ็จ** (ชาติกษัตริย์) ไทยใช้หมายถึงกษัตริย์และเจ้านายได้เหมือนกัน ดังคำที่พูดว่า **รับเสด็จ ส่งเสด็จ** ที่แต่ก่อนราชการใช้มาก ไม่ว่าจะส่ง จะรับ พระมหากษัตริย์หรือเจ้านาย

คำว่า **เสด็จพระราชดำเนิน** มีที่ใช้จำกัดเฉพาะกับพระมหากษัตริย์ พระบรมราชินี พระยุพราช และเจ้านายชั้นสูงที่เฉลิมพระเศวตฉัตร ๗ ชั้น จะใช้แก่เจ้านายชั้นรองลงมาไม่ได้ โดยความหมายน่าจะหมายถึง เดิน หรือ เดินทาง (ที่ใช้พาหนะด้วย) จะไป จะมา จะกลับ จะแปรพระราชฐาน ต้องเติมคำอันเป็นใจความสำคัญไว้ข้างหลัง เช่น เสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนรถพระที่นั่ง**ไป**ยังพระบรมมหาราชวัง เสด็จพระราชดำเนิน**ไป**ทรงประกอบพิธียกช่อฟ้า เสด็จพระราชดำเนินตรวจพลสวนสนาม เสด็จพระราชดำเนินกลับกรุงเทพฯ

อนึ่ง คำว่า เสด็จพระดำเนิน ไม่มีใช้ในราคาศัพท์ มีแต่ **ทรงพระดำเนิน** แปลว่า **เดิน**

*(คัดจาก **ราชาศัพท์**, สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ. พ.ศ. ๒๕๓๗ หน้า ๑๗๓ - ๑๘๒)*

พระราชทาน

พระราชทาน เป็นคำราชาศัพท์ แปลว่า การให้ของพระราชา ใช้ หมายถึง กริยา ให้ เมื่อพระเจ้าแผ่นดินหรือพระราชวงศ์ชั้นสูง ให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งแก่ผู้อื่น สิ่งนั้นอาจเป็นสิ่งของ เช่น พระราชทานบ้าน, อาจเป็นเงิน เช่น พระราชทานทุนการศึกษา พระราชทานทรัพย์ช่วยผู้ประสบภัย, สิ่งที่ให้เป็นยศถาบรรดาศักดิ์ เช่น พระราชทานยศนายพล พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์, สิ่งที่ให้เป็นนามธรรม เช่น พระราชทานพระเมตตา, เป็นสิ่งประดิษฐ์ เช่น พระราชทานกังหันชัยพัฒนา

คำว่า พระราชทาน เป็นคำราชาศัพท์แล้ว จึงไม่ต้องเติมคำว่า ทรง ข้างหน้า, ใช้ว่า พระราชทาน เท่านั้น ไม่ใช่ทรงพระราชทาน

ที่มา : บทวิทยุรายการ "รู้ รัก ภาษาไทย" ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ เวลา ๐๗.๐๐-๐๗.๓๐ น.

พระอภิธรรม

พระอภิธรรม คือธรรมชั้นสูงมี ๗ คัมภีร์ ใน**พระอภิธรรมปิฎก** กล่าวถึง พระพุทธพจน์หมวด**พระอภิธรรม** คือหลักธรรมและคำอธิบายที่เป็นหลักวิชาล้วนๆ ไม่เกี่ยวด้วยบุคคลหรือเหตุการณ์ แบ่งเป็น ๗ คัมภีร์ (เรียกย่อ หรือหัวใจว่า **สํ วิ ธา ปุ ก ย ป**) คือ

๑. **สังคณี** หรือ **ธัมมสังคณี** รวมข้อธรรมเข้าเป็นหมวดหมู่แล้วอธิบายทีละประเภทๆ

๒. **วิภังค์** ยกหมวดธรรมสำคัญๆ ขึ้นตั้งเป็นหัวเรื่องแล้วแยกแยะออกอธิบายชี้แจงวินิจฉัยโดยละเอียด

๓. **ธาตุกถา** สงเคราะห์ข้อธรรมต่างๆ เข้าในขันธ์ อายตนะ ธาตุ

๔. **ปุคคลบัญญัติ** บัญญัติความหมายของบุคคลประเภทต่างๆ ตามคุณธรรมที่มีอยู่ในบุคคลนั้นๆ

๕. **กถาวัตถุ** แถลงและวินิจฉัยทัศนะของนิกายต่างๆ สมัยสังคายนาครั้งที่ ๓

๖. **ยมก** ยกหัวข้อธรรมขึ้นวินิจฉัยด้วยวิธีถามตอบ โดยตั้งคำถามย้อนกันเป็นคู่ๆ

๗. **ปัฏฐาน** หรือ **มหาปกรณ์** อธิบายปัจจัย ๒๔ แสดงความสัมพันธ์เนื่องอาศัยกันแห่งธรรมทั้งหลายโดยพิสดาร

พิธีสวดพระพุทธมนต์

การสวดพระพุทธมนต์ เป็นการสวดมนต์ในงานอวมงคล ชาวพุทธนิยมอาราธนาพระสงฆ์ จำนวน ๘ รูป บ้าง ๑๐ รูปบ้าง หรือมากกว่านี้ขึ้นไปแล้วแต่กรณี แต่ต้องเป็นจำนวนคู่ ส่วนการอาราธนาพระสงฆ์สำหรับทำบุญงานอวมงคลไม่ใช้คำอาราธนาว่า "ขออาราธนาเจริญพระพุทธมนต์" แต่ใช้คำอาราธนา "ขออาราธนาสวดพระพุทธมนต์"

พิธีสวดพระพุทธมนต์ที่เป็นการทำบุญหน้าศพไม่ต้องตั้งภาชนะสำหรับทำน้ำมนต์และไม่มีการวงด้ายสายสิญจน์ แต่มีสายโยงหรือภูษาโยงต่อจากศพไว้เพื่อใช้บังสุกุล การเดินสายโยงต้องไม่โยงสูงกว่าพระพุทธรูปที่ตั้งในพิธี อีกทั้งไม่ควรปล่อยสายโยงให้ลาดมากับพื้นที่เดินหรือที่นั่ง เพราะสายโยงเป็นสายที่ล่ามโยงออกมาจากศพหรือเป็นสิ่งเนื่องด้วยศพจึงต้องล่ามหรือโยงให้สมควร

งานทำบุญหน้าศพ หมายความว่า ทำให้ขณะศพยังอยู่ ยังมิได้ปลงด้วยวิธีฌาปนกิจที่นิยมทำกันทั่วไปมี ๕ ลักษณะ ได้แก่

สัตตมวาร คือการทำบุญ ๗ วันแรกนับแต่วันมรณะ

ทักษิณานุประทาน คือการทำบุญอุทิศส่วนกุศลเพิ่มให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว เป็นการทำบุญทุก ๗ วันอื่น ก่อนครบ ๕๐ วัน หรือครบ ๑๐๐ วัน

ปัณรสมวาร คือการทำบุญ ๑๕ วัน

ปัญญาสมวาร คือการทำบุญ ๕๐ วัน

สตมวาร คือการทำบุญ ๑๐๐ วัน

ในการทำบุญหน้าศพ ถ้ามีการแสดงพระธรรมเทศนาต่อจากพิธีสวดพระพุทธมนต์ หมายความว่าพอสวดมนต์จบก็มีการเทศน์เช่นนี้ ในพิธีสวดพระพุทธมนต์ ฝ่ายเจ้าภาพไม่ต้องอาราธนาศีลนำก่อน พอจุดเทียนหน้าพระและหน้าศพเสร็จก็อาราธนาพระปริตรแล้วพระสงฆ์ดำเนินพิธีสวดพระพุทธมนต์ ส่วนการรับศีลไปประกอบในพิธีเทศน์หลังสวดมนต์จบ แต่ถ้าจะรับศีลทั้ง ๒ วาระ อาราธนาศีลทั้งก่อนพระสวดมนต์และก่อนพระเทศน์ด้วยท่านก็ไม่ห้าม หากแต่เห็นว่าเป็นการฟุ่มเฟือยเกินไปเท่านั้น

การกราบศพกราบด้วยวิธีกระพุ่มมือ กราบเพียงครั้งเดียว ไม่แบมือ ใช้วิธีหมอบราบ ส่วนพระบรมศพจะหมอบกราบ หรือถวายบังคมก็ได้

สดับปกรณ์

สดับปกรณ์ (สะ-ดับ-ปะ-กอน) หมายถึง บังสุกุล ใช้สำหรับพระบรมศพและพระบรมอัฐิของพระเจ้าแผ่นดิน และพระศพ พระอัฐิของพระราชวงศ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป ส่วนการบังสุกุล คือการที่พระภิกษุชักผ้าจากศพหรือที่วางทอดหน้าศพ หรือที่วางทอดบนด้ายสายสิญจน์ หรือผ้าภูษาโยงที่ต่อจากศพระหว่างที่พระภิกษุชักผ้าบังสุกุล จะกล่าวพิจารณาสังขาร การบังสุกุลในพิธีศพเจ้านายเรียกว่า สดับปกรณ์

สายสิญจน์

สายสิญจน์ หมายถึง ด้ายดิบที่นำมาจับเข้าด้วยกันเป็นเส้นยาว ใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา เช่น โยงสายสิญจน์รอบบ้านในงานทำบุญเลี้ยงพระ, ใช้สายสิญจน์ทำเป็นมงคลคล้องศีรษะบ่าวสาวในพิธีมงคลสมรส

ส่วนด้ายดิบที่โยงจากศพในพิธีสวดพระอภิธรรม หรือการบังสุกุล ไม่เรียกว่า สายสิญจน์ เรียกว่า สายโยง

สิ้นพระชนม์

สิ้นพระชนม์ คือตาย ใช้กับบุคคลระดับเจ้านายตั้งแต่ชั้นพระองค์เจ้าขึ้นไป รวมทั้งสมเด็จพระสังฆราชเจ้า และสมเด็จพระสังฆราช ถ้าเป็นหม่อมเจ้าใช้ว่า ถึงสิ้นชีพิตักษัย และสิ้นชีพิตักษัย พูดสั้นๆ เป็นภาษาพูดว่า “สิ้นชีพ” ส่วนภิกษุ สามเณร ถ้าตายใช้ว่า “มรณภาพ”

บุคคลทั่วไป ถ้าตาย ใช้ว่า ถึงแก่กรรม แต่ถ้าเป็นสัตว์ใหญ่ เช่น ช้าง ใช้คำว่า “ล้ม” สัตว์ทั่วไปใช้คำว่า “ตาย”

หลั่งทักษิโณทก

หลั่งทักษิโณทก คือการกรวดน้ำ หมายถึง การตั้งใจแผ่ส่วนบุญหรือส่วนกุศลที่ได้ทำไปให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปหรือผู้ใดผู้หนึ่ง โดยการรินน้ำใส่ภาชนะเพื่อเป็นเครื่องบ่งถึงเจตนาอุทิศนั้น

กิริยาหลั่งน้ำใส่ภาชนะนิยมทำในหลายกรณี คือ

๑. ให้วัตถุสิ่งของที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น พระเจ้าพิมพิสารถวายอุทยานเวฬุวันแด่พระพุทธเจ้า โดยใช้น้ำเทหลั่งแทนน้ำพระทัยที่บริสุทธิ์ของพระองค์แด่พระพุทธเจ้า

๒. ให้สิ่งของที่ใหญ่โตซึ่งไม่สามารถหยิบยกให้ได้ เช่น พระเวสสันดรทรงหลั่งน้ำมอบช้างมงคลแก่พราหมณ์ทั้ง ๘ แทนน้ำพระทัยพระองค์

๓. ใช้ประกาศการตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยว เช่น พระนเรศวรทรงหลั่งน้ำประกาศความตั้งใจในการประกาศอิสรภาพ

๔. ใช้อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้ล่วงลับไปแล้ว

จะเห็นว่า การหลั่งว่าจะเป็นสัญลักษณ์บ่งถึงความตั้งใจที่บริสุทธิ์น้ำใจที่ใสสะอาด ดังนั้น น้ำที่ใช้ในการหลั่งหรือกรวดจึงควรเป็นน้ำที่บริสุทธิ์ เปรียบเสมือนน้ำใจของผู้กรวดโดยสายน้ำที่ไหลหลั่งลงมานั้นเปรียบเสมือนน้ำใจที่ไหลหลั่งออกมาให้ปรากฏแก่คนทั่วไป

การกรวดน้ำที่นิยมโดยทั่วไปมี ๒ วิธี คือ

๑. กรวดน้ำโดยใช้น้ำหลั่งลงในภาชนะที่รองรับ หากที่หลั่งมีปากเล็ก เวลากรวดน้ำให้ค่อยๆ รินใส่ที่รองโดยมิให้ขาดสาย ไม่ควรใช้มือหรือสิ่งใดกั้นสายน้ำขณะกรวดน้ำ หากที่หลั่งมีปากใหญ่ เช่น แก้วหรือถ้วยนิยมใช้นิ้วชี้รองที่ปากภาชนะเพื่อให้น้ำไหลเป็นสาย ไม่ไหลเปรอะนอกพื้น เมื่อกรวดเสร็จให้นำไปเทไว้ที่โคนไม้ หรือที่กลางแจ้ง ห้ามเทใส่ถังขยะหรือสถานที่สกปรก เพราะถือว่าเป็นน้ำใจของผู้กรวดน้ำไม่ควรให้สกปรก

๒. กรวดน้ำโดยไม่ต้องใช้น้ำ วิธีนี้นิยมในกรณีที่ไม่ได้จัดเตรียมน้ำสำหรับกรวดหรือหาน้ำกรวดไม่ได้ ผู้กรวดพึงตั้งใจอุทิศส่วนกุศลที่ตนได้ทำให้แก่ผู้ที่ต้องการอุทิศไปให้ก็ใช้ได้แม้จะไม่มีน้ำกรวดก็ยังคงเรียกว่า กรวดน้ำ เช่นกัน

การกรวดน้ำ สามารถทำได้ทุกเมื่อหลังการบำเพ็ญบุญกุศลอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งในงานมงคลและงานอวมงคล ผลที่เกิดเฉพาะหน้าที่จะพึงเห็นคือ

๑. ความมีน้ำใจกว้าง เผื่อแผ่ของผู้กรวดน้ำ เพราะนอกเหนือจากการทำความดีอันเป็นการได้ความเบิกบานในขั้นแรกเฉพาะตนแล้ว ยังมีใจกว้างแบ่งส่วนบุญนั้นแก่ผู้อื่นด้วย หากเป็นการให้ทานก็ถือว่าเป็นการให้ ๒ ต่อ

๒. ความผูกพันระหว่างผู้กรวดน้ำและผู้ที่ถูกอุทิศส่วนกุศลไปให้ ซึ่งเป็นความผูกพันที่เกี่ยวโยงกันตลอดเวลา

ส่วนผลที่เกิดขึ้นที่มองไม่เห็นคือ หากผู้ถูกอุทิศให้อนุโมทนาหรือรับส่วนบุญที่อุทิศไปให้ก็จะได้รับผลบุญนั้น เช่น เปรตญาติพระเจ้าพิมพิสาร เป็นต้น ผู้นั้นก็จะพึงยินดี ผูกพันต่อผู้กรวดน้ำไปให้ และหากเขาไม่ได้อนุโมทนาหรือไม่รับส่วนบุญ ส่วนบุญก็จะตกเป็นของผู้กรวดน้ำนั่นเอง เปรียบดั่งเช่นอาหารหรือเครื่องดื่มที่นำมาต้อนรับแขก หากแขกไม่รับอาหารหรือเครื่องดื่มนั่นก็ยังตกเป็นของเจ้าของอยู่ดี ฉะนั้น

ส่วนขั้นตอนการกรวดน้ำเริ่มจากที่พระสงฆ์กล่าวอนุโมทนาว่า **ยถา วาริวหา.....** ให้เริ่มเทน้ำกรวดพร้อมกับตั้งใจอุทิศส่วนบุญกุศลไปให้แก่ผู้ที่ต้องการให้รับ โดยอาจระบุชื่อนามสกุลด้วยก็ได้ หรืออาจจะอุทิศโดยไม่เจาะจงผู้ใดผู้หนึ่งก็ได้ ส่วนคำกรวดน้ำจะกล่าวเป็นภาษาไทย หรือ ภาษาบาลีแบบสั้นหรือแบบยาวก็ได้

เมื่อพระสงฆ์สวดบทว่า **สพฺพีติโย....** ให้เทน้ำที่เหลือลงในภาชนะรองรับให้หมดแล้วตั้งใจรับพรที่พระสงฆ์สวดให้จนกว่าจะจบ แล้วนำน้ำไปเทในที่ดังกล่าวแล้ว

ในขณะกรวดน้ำและรับพรไม่ควรลุกขึ้นไปทำกิจอย่างอื่นหรือทำกิจอื่นใดควรตั้งใจฟังสวดจนจบ

โอกาส–วโรกาส

โอกาส แปลว่า ช่อง, ทาง, เวลาที่เหมาะ ส่วนคำ วโรกาส เป็นการนำคำว่า "วร" (อ่านว่า วะ-ระ) มารวมกับคำ โอกาส เป็น วโรกาส แปลว่า โอกาสอันประเสริฐ

การใช้คำ โอกาส และวโรกาส ที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์หรือพระราชวงศ์ มีธรรมเนียมว่า วโรกาส จะใช้เฉพาะในความหมายว่า "ขอโอกาส" และ "ให้โอกาส" จากพระกษัตริย์หรือพระราชวงศ์ เช่น ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้นายกรัฐมนตรีนำคณะนายกรัฐมนตรีเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท, สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถพระราชทานพระราชวโรกาสให้นายกสมาคมแม่บ้านสามเหล่าทัพเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท.

ในกรณีอื่นๆ ให้ใช้แต่คำว่า โอกาส เช่น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีพระราชทานพระราโชวาทแก่นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาในโอกาสที่เสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมโรงเรียน

ที่มา : บทวิทยุรายการ "รู้ รัก ภาษาไทย" ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๐ เวลา ๗.๐๐-๗.๓๐ น.

ภาค ข.

คำที่ชาวพุทธควรรู้

คำที่ชาวพุทธควรรู้

กฐิน

คำว่า "กฐิน" มีความหมายเกี่ยวข้องกัน ๔ ประการ คือ

- เป็นชื่อของกรอบไม้ อันเป็นแม่แบบสำหรับทำจีวร ซึ่งเรียกว่า สะดึง
- เป็นชื่อของผ้า ที่ถวายแด่สงฆ์เพื่อทำจีวร
- เป็นชื่อของบุญกิริยา คือการทำบุญในการถวายผ้ากฐิน
- เป็นชื่อของสังฆกรรม คือ กิจกรรมของสงฆ์ที่มีการสวดประกาศขอรับความเห็นชอบจากที่ประชุมสงฆ์ในการมอบผ้ากฐินให้แก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง

กฐินที่เป็นชื่อของกรอบไม้หรือสะดึง

ในครั้งพุทธกาล การทำจีวรให้มีรูปลักษณะตามที่พระวินัยกำหนดกระทำได้ยาก จึงต้องทำกรอบไม้สำเร็จรูปไว้เพื่อเป็นอุปกรณ์สำคัญในการทำเป็นผ้าห่มหรือผ้าห่มซ้อนที่เรียกว่าจีวร การทำผ้าโดยอาศัยแม่แบบ คือทาบผ้าลงไปกับแม่แบบแล้วตัดเย็บย้อมทำให้เสร็จในวันนั้น ด้วยความสามัคคีของสงฆ์ เป็นการร่วมแรงร่วมใจกันทำกิจที่เกิดขึ้นและเมื่อทำเสร็จหรือพ้นกำหนดกาลแล้ว แม่แบบหรือสะดึงนั้นก็รื้อเก็บไว้ใช้อีกปีต่อๆ ไป

กฐินที่เป็นชื่อของผ้า

หมายถึงผ้าที่ถวายให้เป็นกฐินภายในกำหนดกาล ๑ เดือน นับแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ผ้าที่จะถวายนั้นจะเป็นผ้าใหม่ ผ้าเก่า หรือผ้าบังสุกุล คือผ้าที่เขาทิ้งแล้ว หรือผ้าเปื้อนฝุ่น หรือผ้าตกตามร้านค้าก็ได้ นำมาซักให้สะอาด ผู้ถวายจะเป็นคฤหัสถ์ เป็นภิกษุหรือสามเณรก็ได้ ผ้าที่สงฆ์ยกมอบให้แก่ภิกษุรูปหนึ่งนั้นเรียกว่า ผ้ากฐิน ในภาษาไทยนิยมเรียกผ้านุ่งว่าสบง เรียกผ้าห่มว่าจีวร และเรียกผ้าห่มซ้อนว่าสังฆาฏิ การจะนำเอาผ้าผืนใดผืนหนึ่งมาเป็นผ้ากฐินก็ใช้ได้

กฐินที่เป็นชื่อของบุญกิริยา

คือการถวายผ้ากฐินเป็นทานแก่พระสงฆ์ผู้จำพรรษาอยู่ในวัดใดวัดหนึ่งครบ ๓ เดือน เพื่อสงเคราะห์พระภิกษุผู้ไม่มีให้มีผ้านุ่งหรือผ้าห่มใหม่ จะได้ใช้ผลัดเปลี่ยนของเก่าที่ขาดหรือชำรุด การทำบุญถวายผ้ากฐิน หรือที่เรียกว่า ทอดกฐิน คือ ทอดหรือวางผ้าลงไปแล้วกล่าวคำถวายในท่ามกลางสงฆ์ เรียกได้ว่า เป็นกาลทาน คือทำได้เฉพาะกาล ๑ เดือน (ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒) ถ้าถวายก่อนหน้านั้นหรือหลังจากนั้นไม่เป็นกฐิน ท่านจึงถือว่าเป็นโอกาสที่ทำได้ยาก และมีอานิสงส์มาก

กฐินที่เป็นชื่อของสังฆกรรม

พระสงฆ์จะต้องมีการสวดประกาศขอรับความเห็นชอบจากที่ประชุมในการมอบผ้ากินให้แก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง เมื่อทำจีวรสำเร็จแล้วด้วยความร่วมมือของภิกษุทั้งหลาย ก็จะได้เป็นโอกาสให้ได้ช่วยกันทำจีวรของภิกษุรูปอื่น ขยายเวลาทำจีวรได้อีก ๔ เดือน เนื่องจากในสมัยพุทธกาล การหาผ้าสำหรับทำจีวรทำได้ลำบาก พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้เก็บสะสมผ้าไว้เกิน ๑๐ วัน แต่เมื่อได้ช่วยกันทำสังฆกรรมเรื่องกฐินแล้ว อนุญาตให้แสวงหาผ้าและเก็บผ้าไว้ทำเป็นจีวรได้จนตลอดฤดูหนาวคือจนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔

กรานกฐิน จองกฐิน ทอดกฐิน อปโลกน์กฐิน

กรานกฐิน คือ การลาดหรือทาบผ้าลงไปกับกรอบไม้แม่แบบเพื่อตัดเย็บย้อมทำเป็นจีวรผืนใดผืนหนึ่ง

จองกฐิน คือ การแสดงความจำนงเป็นลายลักษณ์อักษรหรือด้วยวาจาต่อทางวัดว่าจะนำกฐินมาถวายวัดนั้น ตามเวลาที่ตกลงกันและภายในเขตเวลา ๑ เดือน ตามที่กำหนดในพระวินัยเท่านั้น

อปโลกน์กฐิน หมายถึง การที่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเสนอขึ้นในที่ประชุมสงฆ์ถามความเห็นชอบว่าควรจะมอบผ้าผืนนั้นให้แก่ภิกษุรูปใด เมื่อเห็นชอบร่วมกันแล้วจึงหารือกันต่อไปว่าผ้าที่ทำสำเร็จแล้วควรถวายแก่ภิกษุรูปใด การปรึกษาหารือ การเสนอความเห็นเช่นนี้เรียกว่า อปโลกน์ (อ่านว่า อะ-ปะ-โหลก) หมายถึงการช่วยกันพิจารณาว่าจะสมควรอย่างไร

ตำนานเรื่องกฐิน

ครั้งพุทธกาล มีเรื่องเล่าไว้ในคัมภีร์พระวินัยปิฎก กฐินขันธกะ ว่า ภิกษุชาวเมืองปาฐาประมาณ ๓๐ รูป ถือธุดงควัตรอย่างยิ่งยวด ประสงค์จะเฝ้าพระพุทธเจ้าซึ่งขณะนั้นประทับอยู่ที่กรุงสาวัตถี แคว้นโกศล จึงพากันเดินทางมุ่งหน้าไปยังเมืองนั้น พอถึงเมืองสาเกต ซึ่งอยู่ห่างจากกรุงสาวัตถีประมาณ ๖ โยชน์ (ประมาณ ๙๖ กิโลเมตร) ก็เป็นวันเข้าพรรษาพอดี เดินทางต่อไปมิได้ ต้องจำพรรษาอยู่ที่เมืองสาเกตตามพระวินัยบัญญัติ ขณะที่จำพรรษาอยู่ ณ เมืองสาเกต เกิดความร้อนรนอยากเฝ้าพระพุทธเจ้า ดังนั้น พอออกพรรษาปวารณาแล้วก็รีบเดินทาง แต่ระยะนั้นยังมีฝนตกมาก หนทางที่เดินชุ่มไปด้วยน้ำเป็นโคลนเป็นตม ต้องบุกต้องลุยมาจนกระทั่งถึงกรุงสาวัตถี ได้เข้าเฝ้าสมความประสงค์ พระพุทธเจ้าปฏิสันถารกับภิกษุเหล่านั้น ถึงเรื่องการจำพรรษาอยู่ ณ เมืองสาเกต และการเดินทาง ภิกษุเหล่านั้นจึงกราบทูลถึงความตั้งใจความร้อนรนกระวนกระวายและการเดินทางที่ลำบากให้ทรงทราบทุกประการ

พระพุทธเจ้าทรงทราบและเห็นความลำบากของภิกษุ จึงทรงยกเป็นเหตุ และมีพระพุทธานุญาตให้พระภิกษุผู้จำพรรษาครบถ้วนไตรมาส (๓ เดือน) แล้วให้กรานกฐินได้

จำนวนพระสงฆ์ในวัดที่จะทอดกฐินได้

หลักฐานในพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นพระพุทธภาษิตวจนะกล่าวว่า สงฆ์ ๔ รูป ทำกรรมได้ทุกอย่างเว้นการปวารณา จึงหมายถึงว่า จำนวนพระสงฆ์ในวัดที่ทอดกฐินได้จะต้องมีตั้งแต่ ๕ รูป ขึ้นไป

คุณสมบัติของพระสงฆ์ที่จะรับกฐิน คือ พระสงฆ์ที่จำพรรษาในวัดนั้นครบ ๓ เดือน ถ้าพระสงฆ์ในวัดที่จะทอดกฐินนั้นมีจำนวนไม่พอที่จะรับกฐินได้ จะนิมนต์พระสงฆ์ที่อื่นมาสมทบก็ได้ แต่พระสงฆ์ที่นิมนต์มาจากวัดอื่นจะไม่ได้อานิสงส์กฐิน รับได้เฉพาะไทยธรรมที่ทายกถวายเท่านั้น ไม่มีสิทธิในการออกเสียงเรื่องจะถวายผ้าแก่ภิกษุรูปนั้นรูปนี้

กำหนดกาลที่จะทอดกฐินได้

การทอดกฐินนั้นทำได้ภายในเวลาจำกัด คือตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำเดือน ๑๑ จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ ก่อนหน้านั้นหรือหลังจากนั้นไม่นับเป็นกฐิน

ข้อควรทราบเกี่ยวกับกฐินไม่เป็นอันทอดหรือไม่เป็นกฐิน **ควรทราบทั้งผู้ทอดและทั้งฝ่ายพระสงฆ์ผู้รับ** เพราะเป็นเรื่องทางพระวินัย พระบางวัดบางแห่งเที่ยวขอโดยตรงหรือโดยอ้อมด้วยวาจาบ้างด้วยหนังสือบ้าง เชิญชวนให้ไปทอดกฐินในวัดของตน การทำเช่นนั้นผิดพระวินัย กฐินไม่เป็นอันกราน ไม่เป็นกฐินเป็นโมฆะ ถึงจะทอดแล้วก็ไม่เป็นอันทอด พระผู้รับกฐินก็ไม่ได้อานิสงส์ จึงควรระมัดระวังกระทำให้ถูกต้องตามพระวินัย และแนะนำผู้ที่เข้าใจผิดปฏิบัติผิดให้ทำให้ถูกต้องเรียบร้อย

กฐินหลวง

มีประวัติว่า เมื่อพระพุทธศาสนาได้แพร่หลายเข้ามาประดิษฐานอยู่ในประเทศไทยแล้ว การทอดกฐินได้กลายเป็นประเพณีมาโดยลำดับ พระเจ้าแผ่นดินทรงรับเรื่องกฐินขึ้นเป็นพระราชพิธีอย่างหนึ่งซึ่งทรง

บำเพ็ญเป็นการประจำเมื่อถึงเทศกาลทอดกฐิน การที่พระเจ้าแผ่นดินทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเกี่ยวกับกฐินเป็นพระราชพิธี จึงเรียกว่า **กฐินหลวง** วัดใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นวัดหลวงหรือวัดราษฎร์ หากพระเจ้าแผ่นดินเสด็จพระราชดำเนินไปทรงถวายผ้าพระกฐินแล้ว เรียกว่า **กฐินหลวง** ทั้งสิ้น มิใช่กำหนดว่าจะต้องทอดแต่ที่วัดหลวงเท่านั้น แม้วัดราษฎร์ก็เรียกว่ากฐินหลวงเหมือนกัน

กฐินที่กำหนดเป็นพระราชพิธี

กฐินดังกล่าวนี้ พระเจ้าแผ่นดินเสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐินด้วยพระองค์เองเป็นประจำ ณ วัดสำคัญๆ ซึ่งทางราชการกำหนดขึ้น มีหมายกำหนดการเสด็จพระราชดำเนินไว้อย่างเรียบร้อย ปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดต่างๆ ทั้งในกรุงเทพมหานครและส่วนภูมิภาครวม ๑๖ วัด คือ

๑.	วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม	กรุงเทพมหานคร
๒.	วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์	กรุงเทพมหานคร
๓.	วัดสุทัศนเทพวราราม	กรุงเทพมหานคร
๔.	วัดบวรนิเวศวิหาร	กรุงเทพมหานคร
๕.	วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม	กรุงเทพมหานคร
๖.	วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม	กรุงเทพมหานคร
๗.	วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม	กรุงเทพมหานคร
๘.	วัดเทพศิรินทราวาส	กรุงเทพมหานคร
๙.	วัดราชาธิราช	กรุงเทพมหานคร

๑๐.	วัดมกุฏกษัตริยาราม	กรุงเทพมหานคร
๑๑.	วัดอรุณราชวราราม	กรุงเทพมหานคร
๑๒.	วัดราชโอรสาราม	กรุงเทพมหานคร
๑๓.	วัดพระปฐมเจดีย์	นครปฐม
๑๔.	วัดสุวรรณดาราราม	พระนครศรีอยุธยา
๑๕.	วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ	พระนครศรีอยุธยา
๑๖.	วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ	พิษณุโลก

กฐินต้น

กฐินต้นเป็นกฐินที่พระเจ้าแผ่นดินเสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดที่มิใช่พระอารามหลวง และมิได้เสด็จไปอย่างเป็นทางราชการหรืออย่างเป็นพระราชพิธี แต่เป็นการบำเพ็ญพระราชกุศลส่วนพระองค์ พลตรี หม่อมทวีวงศ์ถวัลยศักดิ์ (ม.ร.ว. เฉลิมลาภ ทวีวงศ์) ได้เล่าประวัติเรื่องการเกิดขึ้นของกฐินต้นนี้ไว้ว่า *"กฐินส่วนพระองค์นี้ ในสมัยก่อนรัชกาลที่ ๕ จะเรียกว่าอย่างไรนั้น ยังไม่พบหลักฐาน มาเรียกกันว่ากฐินต้นในรัชกาลที่ ๕ ภายหลังที่ได้มีการเสด็จประพาสหัวเมืองต่างๆ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ การเสด็จประพาสครั้งนั้น โปรดให้จัดให้ง่ายกว่าการเสด็จประพาสเพื่อสำราญพระราชอิริยาบถอย่างสามัญ คือ โปรดไม่ให้มีท้องตราสั่งหัวเมืองให้จัดทำที่ประทับแรม ณ ที่ใดๆ พอพระราชหฤทัยจะประทับที่ไหนก็ประทับที่นั่น บางคราวก็ทรงเรือเล็กหรือเสด็จรถไฟไปโดยมิให้ใครรู้ การประพาสครั้งนั้นเรียกกันว่า* ***เสด็จประพาสต้น****"*

ประพาสต้น

เหตุที่เรียกว่าประพาสต้นก็เพราะเมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๔๔๗ เสด็จทรงเรือมาด ๔ แจว ประพาสในแม่น้ำอ้อม ได้ทรงกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ซื้อเรือมาด ๔ แจวเพิ่มขึ้นอีกลำหนึ่ง สำหรับแจวตามเรือมาดพระที่นั่ง เวลามีพระราชประสงค์ที่จะเสด็จพระราชดำเนินโดยมิให้มีใครรู้จักพระองค์ เมื่อซื้อเรือมาดได้ดังพระราชประสงค์แล้วก็ทรงพระราชทานชื่อเรือลำนั้นว่า เรือต้น และได้เริ่มเรียกการเสด็จประพาสในวันที่กล่าวนี้ว่า **ประพาสต้น** จึงเป็นมูลเหตุให้เรียกการเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินเป็นการส่วนพระองค์ว่า พระกฐินต้น เรียกแบบเรือนไทยที่ทรงสร้างสำหรับประทับอย่างชาวบ้านว่าเรือนต้น กันต่อมา

กฐินพระราชทาน

เป็นกฐินที่พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานผ้าของหลวงแก่ผู้ที่กราบบังคมทูลขอรับพระราชทานเพื่อนำไปถวายยังพระอารามหลวง เหตุที่เกิดกฐินพระราชทานก็เพราะว่า ปัจจุบันพระอารามหลวงมีเป็นจำนวนมาก จึงเปิดโอกาสให้กระทรวง/ทบวง กรม หน่วยราชการตลอดจนคณะบุคคลหรือบุคคลที่สมควรรับพระราชทานผ้าพระกฐินไปถวายได้ และผู้ที่ได้รับพระราชทานจะเพิ่มไทยธรรมเป็นส่วนตนโดยเสด็จพระราชกุศลด้วยตามกำลังศรัทธาก็ได้

กฐินราษฎร์

เป็นกฐินที่พุทธศาสนิกชนหรือประชาชนผู้มีศรัทธานำผ้ากฐินของตนไปทอด ณ วัดต่างๆ ที่มิใช่พระอารามหลวงซึ่งตนมีศรัทธาเป็นการเฉพาะ

บริวารกฐิน

ความนิยมที่นำกฐินไปทอด ณ วัดต่างๆ เจ้าภาพบางรายอาจมีศรัทธาถวายของอื่นๆ ไปพร้อมกับองค์กฐินเรียกกันว่า บริวารกฐิน ตามที่นิยมกันนั้นมีปัจจัย ๔ คือ เครื่องอาศัยของพระภิกษุสามเณร มีไตรจีวร บริขารอื่นๆ ที่จำเป็น หรือเครื่องใช้ประจำมีมุ้ง หมอน ที่นอน เตียง ตั่ง โต๊ะ เก้าอี้ โอ่งน้ำ กระถาง กระทะ กระโถน เตา ภาชนะสำหรับใส่อาหารคาวหวาน เครื่องซ่อมเสนาสนะมี มีด ขวาน กบ สิ่ว เลื่อย ไม้กวาด จอบ เสียม เครื่องคิลานเภสัช มียารักษาโรค ยาสีฟัน แปรงสีฟัน ตลอดจนเครื่องครัวมี ข้าวสาร ผลไม้ เป็นต้น หรือจะมีอย่างอื่นนอกจากกล่าวนี้ก็ได้ ขอให้เป็นของที่สมควรแก่พระภิกษุสามเณรจะบริโภคเท่านั้น หากจะมีของสำหรับแจกจ่ายแก่คนที่อยู่ในวัดหรือคนที่มาร่วมงานกฐินด้วยก็ได้สุดแต่กำลังศรัทธาและอัธยาศัยไมตรี

การทอดกฐินยังมีธรรมเนียมที่เจ้าภาพผู้ทอดกฐินจะต้องมีผ้าห่มพระประธานอีกหนึ่งผืน เทียนสำหรับจุดในเวลาที่พระภิกษุสวดพระปาติโมกข์ที่เรียกกันสั้นๆ ว่า เทียนปาติโมกข์ จำนวน ๒๔ เล่ม และมีธงผ้าขาวเขียนรูปจระเข้หรือสัตว์น้ำอย่างอื่น เช่น ปลา นางเงือก เป็นต้น สำหรับปักหน้าวัดที่อยู่ตามริมน้ำ เมื่อทอดกฐินเสร็จแล้ว และมีธงผ้าขาวเขียนเป็นรูปตะขาบปักไว้หน้าวัดสำหรับวัดที่ตั้งอยู่บนดอยไกลแม่น้ำ ที่ใช้ปักนี้เป็นเครื่องแสดงให้ทราบว่า วัดนั้นๆ ได้รับกฐินแล้ว และร่วมอนุโมทนาได้

กฐินสามัคคี

เป็นกฐินที่มีเจ้าภาพหลายคนร่วมกัน ใครบริจาคมากน้อยอย่างไร ไม่เป็นประมาณ ถือว่าทุกคนได้เป็นเจ้าภาพร่วมกันทั้งหมด แต่เพื่อไม่ให้การจัดงานกฐินยุ่งยากสับสนมากเกินไป ก็มักจะตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งดำเนินการแล้วมีหนังสือบอกบุญไปยังผู้อื่นด้วย เมื่อได้ปัจจัยมาเท่าไรก็จัดผ้าอันเป็นองค์กฐินรวมทั้งบริวารดังกล่าวแล้ว เมื่อมีปัจจัยเหลือก็ถวายวัดไว้เพื่อทางวัดจะนำไปใช้จ่ายในทางที่ควร เช่น การก่อสร้างศาสนสถาน การบูรณะปฏิสังขรณ์ กุฏิ โบสถ์ เจดีย์ เป็นต้น กฐินสามัคคีนี้มักจะนำไปทอดยังวัดที่กำลังมีการก่อสร้างหรือกำลังบูรณะปฏิสังขรณ์ เพื่อการสมทบทุนให้สิ่งอันพึงประสงค์ของวัดให้สำเร็จเสร็จสิ้นไปโดยเร็ว

กรรม

คือการกระทำ หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา คือทำด้วยความจงใจหรือจงใจทำ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เช่น ขุดหลุมพรางดักคนหรือสัตว์ให้ตกลงไปตาย ถือเป็นกรรม แต่ขุดบ่อไว้ใช้น้ำสัตว์ตกลงไปตายเองก็ไม่เป็นกรรม การกระทำที่ดี เรียกว่า **“กรรมดี”** การกระทำที่ชั่ว เรียกว่า **กรรมชั่ว**

พระพุทธองค์ทรงสอนว่า ***“ปลูกพืชชนิดใด ย่อมได้ผลชนิดนั้น ทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว”*** พระพุทธศาสนาสอนให้เชื่อและยึดถือกฎแห่งกรรม มิได้สอนให้เชื่อถือในเรื่องโชคลางและอิทธิปาฏิหาริย์ต่างๆ ทุกคนจึงควรทำแต่กรรมดีละเว้นกรรมชั่ว

กรวดน้ำ

คือการตั้งใจอุทิศบุญกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับพร้อมกับรินน้ำเป็นเครื่องหมายและเป็นเครื่องรวมกระแสจิตที่ตั้งใจอุทิศนั้นแน่วแน่

เมื่อพระเริ่มว่า **ยถา...** ก็เริ่มรินน้ำไปจนหมดพร้อมกับพระว่า **ยถา** จบ จากนั้นวางที่กรวดน้ำลงแล้วประนมมือรับพรต่อไป (เวลากรวดน้ำไม่ต้องใช้นิ้วคั่นหรือรองรับน้ำ)

คำกรวดน้ำอย่างสั้นว่า ***"อิทัง โน ญาตีนัง โหตุ"*** ขอส่วนบุญนี้จงสำเร็จแก่... (ออกชื่อผู้ล่วงลับ) และญาติทั้งหลายของข้าพเจ้าเถิด และจะต่ออีกก็ได้ว่า ***"สุขิตา โหนตุ ญาตโย"*** ขอญาติทั้งหลายจงเป็นสุขเถิด

การขอพระราชทานเพลิงศพพระสมณศักดิ์

การขอพระราชทานเพลิงศพ มี ๒ ประเภท คือ ตามปกติและเป็นกรณีพิเศษ

พระสมณศักดิ์ที่อยู่ในเกณฑ์ที่จะขอรับพระราชทานเพลิงศพได้ คือ พระเปรียญธรรม ๙ ประโยค พระครูสัญญาบัตร พระราชาคณะทุกชั้น พระภิกษุนอกจากนี้ถ้าได้ประกอบคุณความดีหรือมีเหตุอันสมควรอื่นใดที่เจ้าคณะผู้ปกครองฝ่ายสงฆ์เห็นสมควร ถ้าจะขอพระราชทานเพลิงศพต้องขอเป็นกรณีพิเศษ

การจัดงานวัด

งานที่จัดขึ้นในวัด จะเป็นงานเทศกาล งานมหกรรม หรืองานชุมชน ต้องดำเนินการตามระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดงานวัด เช่น นอกจากขออนุญาตจัดงานตามระเบียบแบบแผนของฝ่ายบ้านเมืองแล้ว ต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าคณะผู้ปกครอง

การจัดงานวัดทุกประเภท จะต้องดำเนินการไปด้วยความเรียบร้อย ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ศีลธรรม กฎหมาย และระเบียบหรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชา และห้ามมิให้มีกิจกรรมดังต่อไปนี้

๑. การแสดงใดๆ อันเป็นการหลบหลู่ ดูหมิ่นพระพุทธ พระธรรม หรือพระสงฆ์

๒. การพนัน การหารายได้โดยวิธีเสี่ยงโชค เลียนแบบการพนัน

๓. การเต้นรำ รำวงและการแสดงภาพนิ่งหรือภาพยนตร์ลามกอนาจาร

๔. การแสดงระบำหรือการแสดงอย่างอื่น ที่ทำเป็นการยั่วยุกามารมณ์

๕. การแข่งขันมวย การทรมานสัตว์ เช่น กัดปลา ชนไก่ ชนโค เป็นต้น

๖. การจำหน่ายสุราเมรัย และจัดเลี้ยงสุราเมรัย

๗. การประกวดสาวงาม และการแสดงการแต่งกายที่ขัดต่อศีลธรรมและวัฒนธรรม

การรับไตรสรณคมน์

ไตรสรณคมน์ แปลว่า การถึงพระรัตนตรัยเป็นที่ระลึกหรือที่พึง หมายถึงการยอมรับนับถือเอาพระรัตนตรัย คือพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นที่ระลึกเป็นที่พึ่งสูงสุดของจิตใจ รวมไปถึงการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งถ่ายทอดและสืบต่อมาโดยพระสงฆ์

การรับไตรสรณคมน์เป็นการกล่าวถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นที่พึ่งที่ระลึกโดยผู้รับเปล่งวาจา ดังนี้

ไตรสรณคมน์

พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ (ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่ระลึก)

ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ (ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมเป็นที่ระลึก)

สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ (ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์เป็นที่ระลึก)

เกจิอาจารย์

เกจิอาจารย์ แปลว่า อาจารย์บางท่าน อาจารย์บางพวก

หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พระสาวกได้รวบรวมคำสอนของพระองค์ไว้เป็นหมวดหมู่ เรียกว่าพระไตรปิฎก ต่อมามีภิกษุผู้เป็นนักปราชญ์ ได้แต่งหนังสืออธิบายข้อความที่ยากในพระไตรปิฎกให้เข้าใจง่ายขึ้น เรียกภิกษุผู้แต่งหนังสือนั้นว่า **พระอรรถกถาจารย์** บ้าง **พระฎีกาจารย์** บ้าง และในหนังสือที่แต่งนั้นมักจะมีอ้างถึงความคิดเห็นของอาจารย์อื่นๆ ที่เห็นด้วยหรือเห็นแย้งกับผู้แต่ง เรียกอาจารย์ที่ถูกอ้างถึงนั้นว่า **เกจิอาจารย์**

เกจิอาจารย์ ในปัจจุบันถูกใช้ในความหมายที่ผิดไปจากเดิม คือใช้เรียกพระที่มีอาคมขลังทางปลุกเสกหรือพระที่ทรงวิทยาคุณทางกรรมฐาน ว่า **พระเกจิอาจารย์** หรือเรียกสั้นๆ ว่า **พระเกจิ**

เขตอภัยทาน

เขตอภัยทานในพื้นที่วัด มหาเถรสมาคมกำหนดขึ้นเพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์บก สัตว์น้ำ และสัตว์ปีก ที่ไม่เป็นพิษเป็นภัยได้อาศัยอยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุข ปราศจากการถูกเบียดเบียนหรือถูกรบกวนด้วยประการใดๆ

วัดต่างๆ มีหน้าที่แนะนำ ชักชวน ขอร้องประชาชนให้เห็นความสำคัญของเขตอภัยทาน แล้วให้การสนับสนุนโดยไม่รบกวนเบียดเบียนสัตว์บก สัตว์น้ำ หรือหมู่นกที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่กำหนดเป็นเขตอภัยทาน พร้อมทั้งจัดทำป้ายขนาดไม่ต่ำกว่า ๓๐ เซนติเมตร และมีขนาดความยาวไม่ต่ำกว่า ๗๐ เซนติเมตร โดยเขียนข้อความให้ชัดเจนว่า **“เขตอภัยทาน”**

เข้าพรรษา

การเข้าพรรษา เป็นพิธีกรรมของพระสงฆ์โดยเฉพาะ หมายถึงการอยู่ประจำที่ตลอดสามเดือนในฤดูฝนของพระสงฆ์ จะไปค้างแรมที่อื่นไม่ได้ วันที่พระสงฆ์เริ่มเข้าจำพรรษา คือวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ เรียกว่า **วันเข้าพรรษา** ไปจนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เรียกว่า **วันออกพรรษา**

ในพระไตรปิฎกมีเรื่องโดยย่อว่า สมัยต้นพุทธกาลยังมิได้ทรงบัญญัติการจำพรรษา ภิกษุทั้งหลายได้ออกประกาศพระพุทธศาสนาทุกฤดูกาล ประชาชนได้กราบทูลพระพุทธเจ้าว่า การที่พระสงฆ์เที่ยวประกาศพระพุทธศาสนาในช่วงฤดูฝนซึ่งเป็นฤดูทำนานั้น บางครั้งก็ไปเหยียบย่ำข้าวกล้าบ้าง ไปเหยียบสัตว์เล็กสัตว์น้อยต่างๆ บ้าง เป็นการไม่สมควรอย่างยิ่งพระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติพระวินัยให้ภิกษุจำพรรษาตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

คณะสงฆ์ห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมือง

การที่พระภิกษุสามเณรเข้าไปเกี่ยวข้อง ช่วยสนับสนุนการเลือกตั้งไม่ว่ากรณีใดๆ ย่อมเป็นการประพฤติผิดวิสัยของนักบวช นำความเสื่อมเสียมาสู่ตนเองและหมู่คณะ ตลอดถึงพระศาสนาเป็นที่ติเตียนของประชาชนทั่วไป พระภิกษุสามเณรควรวางตัวเป็นกลาง เป็นที่เคารพนับถือ ไม่ควรประพฤติตนให้เป็นพวกเป็นฝักฝ่ายของผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งจะนำให้ชาวบ้านเห็นว่าไม่ตั้งอยู่ในธรรม เกิดความเบื่อหน่าย เสื่อมศรัทธาและติเตียนต่างๆ

เพื่อสงวนและเชิดชูพระภิกษุสงฆ์ให้ตั้งอยู่ในฐานะอันน่าเคารพนับถือ ไม่เป็นที่ดูหมิ่นติเตียนของมหาชน และป้องกันความเสื่อมเสียแก่คณะสงฆ์และพระศาสนา มหาเถรสมาคมจึงออกคำสั่งห้ามพระภิกษุสามเณรไปเกี่ยวข้องกับการเมือง

คว่ำบาตร - หงายบาตร

คว่ำบาตร คือ การไม่คบค้าสมาคมด้วย เดิมหมายถึงสังฆกรรมที่พระสงฆ์ประกาศลงโทษคฤหัสถ์ผู้ประทุษร้ายต่อศาสนาด้วยการไม่คบไม่รับบิณฑบาต เป็นต้น

การที่พระสงฆ์คว่ำบาตร ก็ด้วยเหตุที่ชาวบ้านกระทำความผิดต่อศาสนา ตัวอย่างเช่น ทำให้พระภิกษุเดือดร้อน ติฉินนินทาว่าร้าย ยุยงให้พระท่านทะเลาะแตกแยกกัน กล่าวติเตียนพระธรรมคำสั่งสอน ดูถูกพระสงฆ์ เป็นต้น

เมื่อชาวบ้านกระทำการไม่สมควรต่อพระ พระสงฆ์ท่านก็จะประชุมกัน หากเห็นว่ามีเหตุผลเพียงพอและจะเป็นภัยต่อพระศาสนา ท่านก็จะไม่รับบิณฑบาต ไม่รับนิมนต์ ไม่รับไทยธรรม เป็นการลงโทษคฤหัสถ์ให้รู้สึกตัวที่ประพฤติไม่ควร

เมื่อชาวบ้านผู้ถูกคว่ำบาตร รู้สำนึกชั่วดีว่าได้กระทำผิดต่อพระสงฆ์และพระศาสนา กลับตัวประพฤติดีแล้ว พระสงฆ์ก็จะระงับการลงโทษ เรียกว่า **หงายบาตร**

วัดจะดีมีหลักฐานเพราะบ้านช่วย
บ้านจะสวยเพราะมีวัดดัดนิสัย
บ้านกับวัดผลัดกันช่วยอำนวยชัย
ถ้าขัดกันก็บรรลัยทั้งสองทาง

คำนำหน้าชื่อของพระสงฆ์

การเรียกคำนำหน้าชื่อของพระสงฆ์ มีหลักการเรียกตามที่มหาเถรสมาคมเห็นชอบ ดังนี้

พระภิกษุธรรมดาทั่วไป ใช้คำนำหน้าชื่อว่า "พระ" เช่น พระสวัสดิ์ ต่อท้ายด้วยฉายา เช่น พระสวัสดิ์ สิริปญฺโญ แต่ถ้าสอบได้เปรียญธรรมตั้งแต่ ๓ ประโยคขึ้นไป ใช้คำนำหน้าชื่อว่า "พระมหา" ต่อท้ายด้วยฉายาเช่น พระมหาสวัสดิ์ สิริปญฺโญ

ถ้าเป็นเจ้าอาวาสธรรมดา ที่ไม่มีสมณศักดิ์หรือสอบได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค ใช้คำนำหน้าชื่อว่า "พระอธิการ" ต่อท้ายด้วยฉายา เช่น พระอธิการสวัสดิ์ สิริปญฺโญ

ถ้าเป็นเจ้าคณะตำบล ที่ไม่มีสมณศักดิ์หรือสอบได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค หรือพระอุปัชฌาย์ ใช้คำนำหน้าเรียกชื่อว่า "เจ้าอธิการ" ต่อท้ายด้วยฉายา เช่น เจ้าอธิการสวัสดิ์ สิริปญฺโญ

ฆราวาสธรรม

หมายถึง หลักธรรมสำหรับการครองเรือนหรือธรรมของผู้ครองเรือน มี ๔ อย่าง คือ

๑. สัจจะ ความจริง เช่น ซื่อสัตย์ต่อกัน

๒. ทมะ การฝึกฝนปรับปรุงตน เช่น รู้จักข่มใจ ควบคุมอารมณ์ บังคับตนเอง ปรับตัวเข้ากับการงานและสิ่งแวดล้อมให้ได้ดี

๓. ขันติ ความอดทน

๔. จาคะ ความเสียสละ เผื่อแผ่ แบ่งปัน มีน้ำใจ

จดหมายถึงพระ

การเขียนหนังสือถึงพระสงฆ์ จะเป็นแบบทางการหรือจดหมายส่วนตัว มีคำแตกต่างจากหนังสือทั่วไป คือ เมื่อเขียนที่อยู่ วันที่ เรื่องที่หัวหนังสือแล้ว

คำขึ้นต้น ใช้ "นมัสการ" เช่น นมัสการเจ้าอาวาสวัด............ (ที่เขียนถึง)

สรรพนาม ถ้าเขียนถึงพระภิกษุธรรมดาทั่วไป ใช้คำว่า "ท่าน" ส่วนผู้เขียนจดหมายใช้ ดิฉัน, ผม, กระผม หรือชื่อหน่วยงาน

คำลงท้ายใช้ "ขอนมัสการด้วยความเคารพ"

ถ้าเขียนถึงพระภิกษุผู้ทรงสมณศักดิ์ หรือเป็นพระสังฆาธิการ ใช้สรรพนามว่า "พระคุณท่าน" ส่วนผู้เขียนจดหมายใช้ ดิฉัน, กระผม หรือชื่อหน่วยงาน

คำลงท้ายใช้ "ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง"

ถ้าเขียนถึงพระภิกษุระดับรองสมเด็จฯ และสมเด็จพระราชาคณะ ใช้สรรพนามว่า "พระคุณเจ้า" ส่วนผู้เขียนจดหมาย ใช้ดิฉัน, กระผม หรือชื่อหน่วยงาน คำลงท้ายใช้ "ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างยิ่ง"

จตุปัจจัย

จตุปัจจัย แปลว่า ปัจจัย ๔, เครื่องอาศัยของบรรพชิต ๔ อย่าง

จตุปัจจัย หมายถึง สิ่งของสำหรับใช้สอยที่จำเป็นสำหรับภิกษุสามเณร ซึ่งภิกษุสามเณรต้องอาศัยเป็นอยู่ มี ๔ อย่าง

จตุปัจจัย ได้แก่

๑. **จีวร** คือ เครื่องนุ่งห่ม ได้แก่ ไตรจีวร ผ้าห่ม ผ้าอาบน้ำฝน

๒. **บิณฑบาต** คือ อาหาร ได้แก่ ข้าว น้ำ ผลไม้ เป็นต้น

๓. **เสนาสนะ** คือ ที่นอนที่นั่ง คือ กุฏิ ศาลา เตียง ตั่ง หมอน เป็นต้น

๔. **คิลานเภสัช** คือ ยารักษาโรค

ปัจจัยเหล่านี้เป็นของควรถวายหรือเป็นของที่สามารถถวายภิกษุสามเณรได้ จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **ปัจจัยไทยทาน**

จตุรพิธพรชัย

จตุรพิธพรชัย (อ่านว่า จะตุระพิดทะ-) คือ พรที่จะทำให้เกิดความสวัสดีมีชัย ๔ ประการ เป็นพระที่พระสงฆ์ให้แก่ชาวบ้านเป็นปกติหลังจากทำบุญแล้ว

จตุรพิธพรชัย ๔ ประการ คือ

๑. **อายุ** คือ ให้มีอายุยืน มีชีวิตที่ดี

๒. **วรรณะ** คือ ให้มีความสวยงาม มีชื่อเสียง เกียรติยศ

๓. **สุขะ** คือ ให้มีความสุขกายสบายใจ มีความสะดวก

๔. **พละ** คือ ให้มีกำลังกายกำลังใจ กำลังทรัพย์ มีพวกพ้องบริวาร

พร ๔ ประการนี้เป็นพรที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ จึงถือว่าศักดิ์สิทธิ์ แน่นอน ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ตัดต่อเพิ่มเติม พระสงฆ์ใช้มาเป็นพันปีแล้ว

จริยาวัตร

จริยาวัตร แปลว่า หน้าที่ที่พึงประพฤติ, ความประพฤติและกิจที่พึงกระทำ

จริยาวัตร หมายถึงความประพฤติ กิริยา มารยาท ท่วงทีวาจาที่งดงาม, การวางตัวที่เหมาะสม น่าเลื่อมใสศรัทธา กล่าวคือความเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจรณะนั่นเอง (ดูเรื่องจรณะ)

จริยาวัตร ปกติใช้ในการยกย่องชมเชยพระสงฆ์ แสดงถึงความเป็นผู้น่าศรัทธาเลื่อมใส เช่นกล่าวว่า

"พระคุณเจ้ารูปนั้นมีจริยาวัตรงดงาม ได้ทำบุญทำทานแล้วปลื้มใจไม่หาย"

จังหัน

จังหัน หมายถึงข้าว, อาหาร, ของขบเคี้ยว เป็นคำโบราณที่ใช้กับพระสงฆ์

จังหัน ปกติใช้เป็นคำเรียกรวมอาหารทั้งคาวหวาน ผลไม้และของขบฉันทุกชนิดที่จัดไว้สำหรับพระสงฆ์โดยเฉพาะ เช่นใช้ว่า

"พระท่านกำลังฉันจังหันอยู่"

ฉันจังหัน ในปัจจุบันไม่นิยมใช้ แต่ใช้คำว่า **"ภัตตาหาร"** แทน เช่น

"ข้าพเจ้าทั้งหลายขอถวายภัตตาหารกับของที่เป็นบริวารทั้งหลายเหล่านี้แด่พระสงฆ์"

ความจริงคำว่า **จังหัน** เป็นคำที่แปลความหมายมาจากคำว่า **ภัต** หรือ **ภัตตาหาร** นั่นเอง

จำวัด

จำวัด หมายถึงการนอนพักผ่อน การนอนหลับของภิกษุสามเณร เป็นคำเฉพาะ

จำวัด ปกติใช้ในกรณีการนอนพักผ่อนในตอนกลางวัน ถ้าเป็นการนอนตอนกลางคืนตามปกติก็ใช้ว่า "นอน" ธรรมดา เช่นใช้ว่า

"เจ้าอาวาสกำลังจำวัด อย่าไปรบกวนท่าน" หมายความว่า ท่านนอนพักผ่อนอยู่

"เวลานี้ท่านนอนแล้ว พรุ่งนี้ค่อยมาใหม่" หมายความว่า ท่านเข้านอนตามปกติแล้ว

จำวัด มักใช้ในความหมายผิดไป คือใช้ในความหมายว่า **"พักอยู่ ประจำอยู่"** เช่นต้องการทราบว่าเป็นพระวัดไหน แต่ไปถามว่า *"ท่านจำวัดอยู่ที่ไหน"*

กลายเป็นต้องการทราบว่า *"ท่านนอนอยู่ที่ไหน"* ไป

เจดีย์

สิ่งซึ่งก่อสร้างรูปคล้ายลอมฟาง มียอดแหลม บรรจุสิ่งที่นับถือบูชา เจดีย์เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า มี ๔ ประเภท คือ

๑. **ธาตุเจดีย์** บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

๒. **บริโภคเจดีย์** บรรจุสิ่งของหรือสถานที่ที่พระพุทธเจ้าเคยทรงใช้สอย

๓. **ธรรมเจดีย์** บรรจุพระธรรม คือ พุทธพจน์

๔. **อุทเทสิกเจดีย์** บรรจุพระพุทธรูป

เจ้าคุณ

เจ้าคุณ หมายถึงภิกษุผู้มีสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะตั้งแต่ชั้นสามัญขึ้นไปจนถึงชั้นหิรัญบัฏ (ชั้นรองสมเด็จ)

เจ้าคุณ คำนี้ใช้เป็นภาษาพูดมากกว่าภาษาเขียน หากเรียกด้วยความเคารพนิยมใช้ว่า **ท่านเจ้าคุณ** และต่อด้วยราชทินนาม เช่น

"ท่านเจ้าคุณพระธรรมุเทศาจารย์มรณภาพไปนานแล้ว"

สำหรับพระสมณศักดิ์ชั้นสมเด็จพระราชาคณะ นิยมใช้ว่า **เจ้าประคุณ** และสมเด็จพระสังฆราช นิยมใช้ว่า **เจ้าพระคุณ**

ส่วนพระสมณศักดิ์ชั้นพระครูสัญญาบัตร นิยมใช้ว่า **พระครู** หรือ **ท่านพระครู**

เจ้าอาวาส

คือ พระผู้ปกครองดูแลอำนวยกิจการทุกอย่างเกี่ยวกับวัด กฎหมายกำหนดให้วัดหนึ่งมีเจ้าอาวาสรูปหนึ่ง แต่จะมีรองเจ้าอาวาสผู้ช่วยเจ้าอาวาสได้หลายรูปตามควรแก่ฐานะของวัด เจ้าอาวาสเป็นพระสังฆาธิการ และเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส มีฐานะเป็นเจ้าพนักงานเช่นกัน

เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

๑. บำรุงรักษาวัด จัดกิจการ และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

๒. ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

๓. เป็นธุระในการอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัย แก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

๔. ให้ความสะดวกตามสมควรในการทำบุญบำเพ็ญกุศล

เจ้าอาวาสมีอำนาจดังนี้

๑. ห้ามบรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด

๒. สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด

๓. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยในวัดทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์นั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม *(เจ้าอาวาส : ดูพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๓๖ - ๓๙)*

ตักบาตรข้าวสาร

เป็นประเพณีเกิดขึ้นจากความคิดเห็นว่าถวายอาหารที่สุกแล้วไม่เป็นของยั่งยืนอยู่นาน เวลาบริบูรณ์ก็เหลือเฟือ เวลาขาดแคลนก็ไม่พอ จึงคิดให้เป็นข้าวสารที่เป็นของอยู่ได้นานๆ โดยถวายแล้วมอบไว้กับทายกหรือลูกศิษย์พระ ในหนังสือพระราชพิธี ๑๒ เดือน รัชกาลที่ ๕ ทรงมีพระบรมราชาธิบายไว้ว่า ***"การตักบาตรน้ำผึ้งในสยามเรามีประโยชน์สู้ตักบาตรข้าวสารไม่ได้"***

น่าจะมีผู้เห็นชอบตามพระบรมราชาธิบายนี้ จึงเปลี่ยนการตักบาตรน้ำผึ้งซึ่งเคยทำเป็นประเพณีในพิธีสารทกาลมาเป็นตักบาตรข้าวสาร นิยมทำกันในระหว่างพรรษา นับเป็นสังฆทานชนิดหนึ่ง

ตักบาตรเทโว

วันเทโวโรหณะ คือ วันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากเทวโลก หลังจากเสด็จขึ้นไปจำพรรษาอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และตรัสพระอภิธรรมปิฎกโปรดพระพุทธมารดาในเทวโลกนั้นมาตลอด ๓ เดือน แล้วก็เสด็จกลับมายังโลกมนุษย์ทางบันไดสวรรค์ที่ประตูเมืองสังกัสสนคร กรุงสาวัตถี

วันเสด็จลงจากเทวโลกนั้นเรียกกันว่า "วันเทโวโรหณะ" ถือกันว่าเป็นวันบุญวันกุศลที่สำคัญวันหนึ่ง โบราณเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **"วันพระเจ้าเปิดโลก"**

รุ่งขึ้นเป็นวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ มีการทำบุญตักบาตรกันเป็นการใหญ่ เพื่อเฉลิมฉลองการเสด็จลงจากเทวโลกของพระพุทธเจ้า นิยมเรียกการทำบุญนี้ว่าตักบาตรเทโวซึ่งย่อมาจากเทโวโรหณะนั่นเอง

โต๊ะหมู่

โต๊ะหมู่ คือ โต๊ะที่มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า หรือสี่เหลี่ยมจตุรัส ใช้สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปและเครื่องบูชาต่างๆ เหตุที่เรียกโต๊ะหมู่ก็เพราะมีโต๊ะหลายตัวตั้งอยู่รวมกันเป็นหมู่ มีขนาดความสูงลดหลั่นกันไป

เมื่อมีการนำพระพุทธรูปมาประดิษฐานในงานต่างๆ มักมีเครื่องบูชา คือ ดอกไม้ ธูป เทียน ด้วย

เครื่องบูชานั้น อาจมีความหมายเป็นคติธรรม ดังนี้

ธูป ๓ ดอก หมายถึง การบูชาพระคุณ ๓ ประการของพระพุทธเจ้า คือ พระกรุณาธิคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระปัญญาคุณ

เทียน ๒ เล่ม หมายถึง การบูชาพระธรรม และพระวินัย

ดอกไม้ หมายถึงการบูชาพระสงฆ์ ซึ่งมีพื้นฐานการศึกษา เชื้อชาติ ฐานะที่แตกต่างกัน เช่นเดียวกับดอกไม้ที่มีสีและชนิดที่ต่างกัน

การจัดเครื่องบูชา ขึ้นอยู่กับชนิดของโต๊ะหมู่ว่าจะเป็นชุดใด ที่นิยมกันมีหมู่ ๓ หมู่ ๕ หมู่ ๗ และหมู่ ๙

ไตรรัตนจักร

ไตรรัตนจักร คือ ตราสัญลักษณ์ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

"ตรานี้ใช้ธรรมจักรบนฐานดอกบัว เรียกว่า **"ไตรรัตนจักร"** (กงล้อคือพระรัตนตรัย) เป็นสัญลักษณ์แทนพระรัตนตรัย คือ

ดอกบัวแทนพระพุทธเจ้า ดังพระบาลีในเถรคาถาว่า "พระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นในโลก แต่ไม่ติดในโลกียวิสัย ดุจดอกบัวเกิดในน้ำแต่ไม่เปียกน้ำ (ขุ.เถร. ๒๖/๓๘๘)

ดอกบัวแทนพระอริยสงฆ์ ดังพุทธวจนะในธรรมบทว่า "ดอกบัวเกิดที่กองขยะที่เขาทิ้งไว้ทางใหญ่ มีกลิ่นหอมรื่นรมย์ใจฉันใด ท่ามกลางมหาชนผู้โง่เขลา เป็นดุจสิ่งปฏิกูลพระสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมรุ่งโรจน์ด้วยปัญญาฉันนั้น" (ขุ.ธ. ๒๕-๕๙)

ดอกบัวมี ๗ กลีบ เป็นสัญลักษณ์แทนดอกบัว ๗ ดอก ที่เกิดขึ้นรองรับพระบาทของเจ้าชายสิทธัตถะเมื่อคราวประสูติ หรือสัญลักษณ์แทนโพชฌงค์ ๗

ธรรมจักร เป็นสัญลักษณ์แทนพระธรรม คือ อริยสัจสี่ อันเป็นแก่นของพระพุทธศาสนา ที่ทรงแสดงในวันเพ็ญเดือน ๘ วันที่พระรัตนตรัยครบสมบูรณ์

ซี่ธรรมจักร ๑๒ ซี่ เป็นสัญลักษณ์แทนการรู้แจ้งอริยสัจแต่ละข้อด้วยญาณทั้ง ๓ (สัจจญาณ, กิจจญาณ, และกตญาณ) (๓ x ๔ = ๑๒)

พระบาลีในธัมมจักรกัปปวัตตนสูตรว่า ธมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ อปฺปฏิวตฺติยํ = กงล้อคือ พระธรรม อันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงหมุนไปแล้วไม่มีใครหมุนกลับได้”

ตำหนักสมเด็จพระสังฆราช

ตั้งอยู่ ณ พุทธมณฑล อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม สร้างขึ้นเป็นที่ประทับของสมเด็จพระสังฆราช เป็นอาคารสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์ กว้าง ๒๓ เมตร ยาว ๔๔.๕๐ เมตร สูง ๑๒.๕๖ เมตร ประกอบด้วยกลุ่มอาคารสองชั้น จำนวน ๔ หลัง ใต้ถุนสูง บันไดทางขึ้นด้านหน้าสร้างเป็นศาลาโถงทรงไทยจตุรมุข สำหรับพักจอดรถรับ-ส่ง รอบตำหนักประดับตกแต่งด้วยสนามหญ้าและสวนไม้ดอกไม้ประดับ เริ่มก่อสร้างปี ๒๕๒๓ แล้วเสร็จปี ๒๕๒๕

แถลงการณ์คณะสงฆ์

เป็นหนังสือรวบรวมและแจ้งกิจการต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารงานคณะสงฆ์ ตลอดทั้งกฎหมาย ประกาศมหาเถรสมาคม กฎมหาเถรสมาคม ระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่พระภิกษุสงฆ์ควรทราบ

นอกจากนี้ บรรดากฎ ระเบียบที่มหาเถรสมาคมมีมติให้ใช้บางฉบับต้องประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์แล้วจึงจะมีผลบังคับใช้ได้ หนังสือแถลงการณ์คณะสงฆ์ จัดทำโดย สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในนามสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม พิมพ์เผยแพร่ไปยังวัดทั่วประเทศ

ที่ดินวัด

คือ ที่วัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัด มี ๓ ประเภท ดังนี้

๑. ที่วัด คือที่ดินซึ่งตั้งวัดตลอดจนเขตของวัดนั้น

๒. ที่ธรณีสงฆ์ คือที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด แต่อยู่นอกเขตที่วัดออกไป

๓. ที่กัลปนา คือที่ดินที่ผู้บริจาคยกแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนา

ที่วัดและที่ธรณีสงฆ์จะโอนกรรมสิทธิ์ได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติ และห้ามมิให้บุคคลใดยกอายุความขึ้นต่อสู้กับวัดในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นที่วัดและที่ธรณีสงฆ์ นอกจากนี้ยังไม่อยู่ในความรับผิดแห่งการบังคับคดี การกันที่ดินซึ่งเป็นที่วัดให้เป็นที่จัดประโยชน์จะกระทำได้ต่อเมื่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเห็นชอบ และได้รับอนุมัติจากมหาเถรสมาคม *(พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๓๓ - ๓๕)*

ที่พักสงฆ์อาคันตุกะ

ตั้งอยู่ ณ พุทธมณฑล อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เป็นอาคารสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์สองชั้น กว้าง ๔๕.๕๐ เมตร ยาว ๔๗.๕๐ เมตร สูง ๑๕.๐๕ เมตร รอบอาคารประดับตกแต่งด้วยสนามหญ้า สวนไม้ดอกไม้ประดับ เริ่มก่อสร้าง พ.ศ. ๒๕๒๕ แล้วเสร็จ ๒๕๒๖ สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่พักของพระสงฆ์ไทยและต่างประเทศ ตลอดจนพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติศาสนกิจในพุทธมณฑล ใช้เป็นที่ประชุมอบรมและปฏิบัติธรรม ใช้งบประมาณก่อสร้าง ๙,๕๕๐,๐๐๐ บาท (เก้าล้านห้าแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

เทศน์มหาชาติ

การเทศน์มหาชาติ คือ การร่ายยาวหรือการเล่าเรื่องมหาเวสสันดรชาดก ว่าด้วยพระบุพจริยาของพระพุทธองค์ในอดีตชาติเมื่อเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรบรมโพธิสัตว์ ทรงบำเพ็ญพระบารมีเป็นชาติสุดท้าย ก่อนจะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เทศน์มหาชาติเป็นเรื่องที่เหมาะสมจะเชิดชูขึ้นเป็นหลักในการเสริมสร้างอัธยาศัยของคนในชาติ และยังเป็นการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง นิยมจัดขึ้นตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัยเป็นต้นมา

ธรรมจักร

เป็นเครื่องหมายทางพระพุทธศาสนา เป็นรูปวงล้อ มี ๘ ซี่บ้าง ๑๒ ซี่บ้าง ถือเป็นสัญลักษณ์เริ่มแรกของพระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าทรงประกาศพระพุทธศาสนาครั้งแรก ด้วยการแสดงพระธรรมเทศนาชื่อ “ธัมมจักรกัปปวัตตนะ” โปรดพระปัญจวัคคีย์ นักปราชญ์ทางศาสนาจึงกำหนดธรรมจักรเป็นสัญลักษณ์ของวงล้อธรรมะ อันจะหมุนเคลื่อนตัวไปรอบแล้วรอบเล่าเพื่อจะให้เข้าถึงประชาหมู่สัตว์ทั่วๆ ไป ดุจวงล้อของราชรถที่พระราชาประทับเคลื่อนไป

ซี่กงในธรรมจักรอาจมีจำนวนแตกต่างกันไป ตามคติความเชื่อและการตีความของแต่ละคน เช่น

ตราธรรมจักรถ้ามี ๔ กง อาจหมายถึงหลักอริยสัจ ๔

ตราธรรมจักรถ้ามี ๘ กง อาจหมายถึงมรรค ๘ ประการ

ตราธรรมจักรถ้ามี ๑๖ กง อาจหมายถึงญาณ ๑๖ ในวิปัสสนากรรมฐาน

กงในตราธรรมจักรอาจมีหลายกง สุดแต่จะกำหนดความหมายตามหลักธรรมที่ผู้สร้างเลื่อมใส

นิคหกรรม

คือการลงโทษพระภิกษุตามพระธรรมวินัย มี ๖ อย่าง

๑. ตัชชนียกรรม คือกรรมอันสงฆ์พึงทำแก่ภิกษุผู้ควรขู่โดยสงฆ์ตำหนิโทษภิกษุผู้ก่อความไม่สงบขึ้นในสงฆ์

๒. นิยสกรรม คือนิคหกรรมที่สงฆ์ทำแก่ภิกษุผู้มีอาบัติมากหรือประพฤติตนไม่สมควร ได้แก่การถอดยศ

๓. ปัพพาชนียกรรม คือการขับไล่ออกจากหมู่หรือไล่ออกจากวัด

๔. ปฏิสารณียกรรม คือการที่สงฆ์ลงโทษให้ภิกษุไปขอขมาคฤหัสถ์ กรณีที่ไปต่อว่าคฤหัสถ์ในเรื่องไม่จริง

๕. อุกเขปนียกรรม คือการลงโทษสงฆ์ที่ไม่ยอมรับความผิดโดยตัดสิทธิ์บางอย่างชั่วคราว

๖. ตัสสปาปิยสิกากรรม คือการลงโทษภิกษุผู้เป็นจำเลยให้การกลับไปกลับมา *(กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม ๖๖ ตอนพิเศษ วันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๒๑)*

นิตยภัต

นิตยภัตคือ ค่าภัตตาหารที่พระมหากษัตริย์ถวายแด่พระภิกษุสามเณร โดยทรงโปรดให้วางอัตรานิตยภัตพระราชทานตามสมณศักดิ์ฐานันดร รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณจำนวนหนึ่ง เพื่อจัดสรรให้กับพระสังฆาธิการ โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นผู้จัดทำบัญชีอัตรานิตยภัต

บรรพชา - อุปสมบท

บรรพชา คือ การบวช การเว้นจากความชั่วทุกอย่าง หมายถึงบวชเป็นสามเณร ถ้าบวชเป็นภิกษุ ใช้ควบกันว่า บรรพชาอุปสมบท

เบญจศีล - เบญจธรรม

เบญจศีล หมายถึง เจตนา หรือความตั้งใจประพฤติงดเว้นจากความชั่วทางกาย และทางวาจา เรียกโดยทั่วไปว่า **ศีล ๕** เรียกตามบทบัญญัติว่า **สิกขาบท ๕** คือ

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี งดเว้นจากการฆ่าสัตว์

๒. อทินนาทานา เวรมณี งดเว้นจากการลักทรัพย์

๓. กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี งดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม

๔. มุสาวาทา เวรมณี งดเว้นจากการพูดเท็จ

๕. สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี งดเว้นจากการเสพสุราเมรัย

เบญจธรรม หรือ **เบญจกัลยาณธรรม** ได้แก่ธรรมอันดีงาม ๕ ประการ ที่ควรประพฤติคู่กันไปกับการรักษาเบญจศีล คือ เมตตากรุณา สัมมาอาชีวะ กามสังวร สัจจะ สติสัมปชัญญะ

ผาติกรรมที่ดินวัด

ผาติกรรมคือการทำให้เจริญขึ้น ใช้ในวินัยว่าการจำหน่ายครุภัณฑ์ เพื่อประโยชน์สงฆ์อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยแลกเปลี่ยนเอาของที่ดีกว่าให้แก่สงฆ์ หรือเอาของของตนถวายสงฆ์เป็นการทดแทนที่ตนทำของสงฆ์ชำรุดไปบ้าง รื้อของที่ไม่ดีออกเสียทำให้ใหม่ดีกว่าของเก่า เช่น เอาที่วัดไปทำอย่างอื่นแล้วสร้างวัดถวายใหม่เป็นการชดใช้

การผาติกรรมที่ดินวัด คือ การโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินวัด ไม่ว่าจะเป็นที่ตั้งวัดหรือที่ธรณีสงฆ์ให้แก่หน่วยราชการซึ่งจำเป็นต้องใช้ที่ดินวัดในการก่อสร้างต่างๆ เช่น ถนนทางหลวง คลองชลประทาน เขื่อน อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น โดยการผาติกรรมดังกล่าวนี้ต้องมีการตราพระราชกฤษฎีกาโอนกรรมสิทธิ์ที่วัดหรือที่ธรณีสงฆ์ให้หน่วยราชการนั้นๆ หรือมีพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์

ผาติกรรมที่ดินวัดโดยพระราชกฤษฎีกาโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินวัดซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินจะต้องขอความเห็นชอบในการผาติกรรมที่ดินนั้นๆ ผ่านนายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด นำส่งสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อนำเสนอมหาเถรสมาคมก่อน เมื่อมหาเถรสมาคมให้ความเห็นชอบแล้ว จึงจะสามารถรับเงินค่าผาติกรรมจากหน่วยราชการนั้นได้

ส่วนการผาติกรรมที่ดิน โดยพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์เป็นการบังคับเรียกคืนที่ดินโดยรัฐ ฉะนั้น จึงถือว่าการตราพระราชบัญญัติเวนคืนเป็นการตรากฎหมายจากรัฐสภาใช้บังคับเวนคืนเพื่อประโยชน์ของรัฐ ดังนั้น การนำเสนอมหาเถรสมาคมจึงเป็นการเสนอเพื่อให้ทราบเท่านั้น

ค่าผาติกรรมที่ดินที่วัดจะได้รับ ได้แก่ ค่าทดแทนที่ดิน ค่าทดแทนในการรื้อถอนขนย้ายอาคารซึ่งจะจ่ายให้แก่ผู้เป็นเจ้าของกรรมสิทธิอาคาร ค่าทดแทนความเสียหาย โดยเหตุที่ผู้เช่าต้องออกจากอาคารที่เช่าก่อนสัญญาเช่าระงับ ซึ่งจะจ่ายให้แก่ผู้เช่าแต่ละราย ค่าชดเชยต้นไม้ยืนต้น และสิ่งก่อสร้าง เช่น เสนาสนะ กำแพงวัด ฯลฯ

วัดจะได้รับค่าผาติกรรมที่ดินต่อเมื่อได้รับหนังสือจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ แจ้งมติมหาเถรสมาคมที่ให้ความเห็นชอบในการรับเงินผาติกรรมโดยส่วนภูมิภาคติดต่อขอรับได้ที่จังหวัด ในเขตกรุงเทพมหานคร ติดต่อขอได้รับที่หน่วยงานที่ขอผาติกรรม

ค่าชดเชยไม้ยืนต้นและสิ่งปลูกสร้างวัดสามารถรับได้ทันทีจากหน่วยราชการที่เวนคืนนั้นๆ หากวัดสามารถตกลงราคากันได้โดยไม่ต้องรอมติมหาเถรสมาคม เมื่อวัดรับเงินค่าผาติกรรมที่ดินแล้วต้องปฏิบัติตามมติมหาเถรสมาคมคือ ให้นำเงินค่าผาติกรรมที่ดิน ฝากธนาคารในนามวัด โดยระบุในบัญชีเงินฝากว่า "เงินทุนผาติกรรมของวัด...." ห้ามไม่ให้นำเงินต้นไปใช้จ่าย ใช้ได้แต่ดอกผลเท่านั้น หากจะนำเงินไปจัดซื้อที่ดินหรือสังหาริมทรัพย์อย่างอื่น ต้องได้รับความเห็นชอบจากเจ้าคณะตามลำดับจนถึงมหาเถรสมาคม

ผ้าป่า

คือผ้าที่ถวายแด่พระโดยวิธีปล่อยทิ้งไว้ให้พระมาหยิบเอาไปเอง ครั้งพุทธกาลเรียกผ้าบังสุกุลจีวร ตามธรรมเนียมจะถวายหลังเทศกาลกฐินออกไป

การทอดผ้าป่ามีหลายชนิด ที่เรียกผ้าป่าแถมกฐินหรือผ้าป่าหางกฐิน คือ ทอดกฐินแล้วทอดผ้าป่าด้วย บางแห่งนำผ้าป่าบรรทุกเรือพ่วงไปทางน้ำ เรียกกันว่า ผ้าป่าโยง ผ่านไปถึงวัดไหนก็ทอดวัดนั้น

พิธีทอดผ้าป่าข้อสำคัญมีอยู่ว่า ให้อุทิศเป็นผ้าป่าจริงๆ อย่าถวายแก่ใครโดยเฉพาะ เพียงแต่ตั้งใจในขณะทอดว่า ขออุทิศผ้าและเครื่องบริวารเหล่านี้แด่ภิกษุผู้ต้องการผ้าบังสุกุลมาถึงเฉพาะหน้า เท่านี้ก็ได้ชื่อว่าทอดและถวายผ้าป่าแล้ว

คำถวายผ้าป่าว่า

"อิมานิ มยํ ภนฺเต, ปํสุกูลจีวรานิ, สปริวารานิ, ภิกฺขุสงฺฆสฺส, โอโณชยาม, สาธุโน ภนฺเต, ภิกฺขุสงฺโฆ, อิมานิ, ปํสุกูลจีวรานิ, สปริวารานิ, ปฏิคฺคณฺหาตุ, อมฺหากํ, ฑีฆรตฺตํ, หิตาย, สุขาย"

แปลว่า "ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายผ้าบังสุกุลจีวรกับทั้งบริวารเหล่านี้แด่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับผ้าบังสุกุลจีวรกับทั้งบริวารเหล่านี้ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ

ผ้าอาบน้ำฝนหรือผ้าวัสสิกสาฎิกา

คือผ้าสำหรับพระภิกษุสามเณรใช้นุ่งเวลาอาบน้ำ เรียกกันสั้นๆ ว่า "ผ้าอาบ" แต่เดิมพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุใช้ได้แต่ผ้า ๓ ผืน ที่เรียกไตรจีวร คือผ้าคลุมชั้นนอกเรียกสังฆาฏิ ผ้าห่มหรือจีวรเรียกอุตราสงค์ และผ้านุ่งหรือสบงเรียกอันตรวาสก เท่านั้น ต่อมาทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายรับผ้าอาบน้ำฝนได้

ตามพระวินัยบัญญัติ พระภิกษุจะแสวงหาผ้าอาบน้ำฝนได้ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๗ เป็นต้นไป จนถึงวันเพ็ญเดือน ๘ พุทธศาสนิกชนนิยมทำบุญ ถวายผ้าอาบน้ำฝนตามวัดต่างๆ ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ก่อนวันเข้าพรรษา ๑ วัน เพื่อพระสงฆ์รับแล้วใช้ได้ทันที

คำถวายผ้าอาบน้ำฝน เหมือนคำถวายผ้าป่า เปลี่ยนแต่ ปํสุกูลจีวรานิ เป็น วสฺสิกสาฏิกานิ และผ้าบังสุกุลจีวรเป็นผ้าอาบน้ำฝน

แผ่เมตตา

คือ ตั้งจิตปรารถนาดีขอให้ผู้อื่นมีความสุข

คำแผ่เมตตาที่ใช้มีว่า "สัพเพ สัตตา อเวรา อัพยาปัชฌา อนีฆา สุขี อัตตานัง ปริหรันตุ" แปลว่า

ขอสัตว์ทั้งหลาย ที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น

จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้มีเวรแก่กันและกันเลย
จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้เบียดเบียนซึ่งกันและกันเลย
จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้มีทุกข์กายทุกข์ใจเลย
จงมีแต่ความสุขกายสุขใจ รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งสิ้นเถิด

อานิสงส์ของการแผ่เมตตา

ผู้เจริญเมตตาธรรมอยู่เสมอ จนจิตมั่นในเมตตา มีเมตตาเป็นคุณสมบัติประจำใจ จะได้รับอานิสสงส์ คือผลดี ๑๑ ประการ ได้แก่

๑. หลับก็เป็นสุข
๒. ตื่นก็เป็นสุข
๓. ไม่ฝันร้าย
๔. เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย
๕. เป็นที่รักของอมนุษย์ทั้งหลาย
๖. เทวดาคุ้มครอง
๗. แคล้วคลาดจากภยันตราย
๘. จิตเป็นสมาธิง่าย
๙. สีหน้าผ่องใส
๑๐. เมื่อจะตายใจก็สงบ
๑๑. ถ้ายังไม่บรรลุคุณพิเศษที่สูงกว่า ย่อมเข้าถึงพรหมโลก

พนักงานศาสนการ

หมายถึงเจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติผู้ดูแลรักษาจัดการเกี่ยวกับศาสนสมบัติของพระศาสนา โดยได้รับเงินเดือนจากงบประมาณศาสนสมบัติกลาง การคัดเลือกบรรจุบุคคลเข้าเป็นพนักงานศาสนการ การแต่งตั้ง ถอดถอน เลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง การจ้างให้ออก เลิกจ้าง พนักงานศาสนการทุกชั้น ต้องได้รับความเห็นชอบจากมหาเถรสมาคม

พ.ศ.ป.

เป็นชื่อย่อของคณะกรรมการพิจารณางบประมาณศาสนสมบัติกลางประจำ ที่มหาเถรสมาคมแต่งตั้งขึ้นเป็นที่ปรึกษาและดูแลให้ความเห็นชอบการจัดการที่ดิน อาคาร และทรัพย์สินที่เป็นศาสนสมบัติกลางให้เกิดผลและเกิดประโยชน์สูงขึ้นตามกาลสมัย มีความเหมาะสมกับสถานที่ทางพระพุทธศาสนา จัดการให้ได้มาซึ่งเอกสารสิทธิ์และกรรมสิทธิ์ที่สมบูรณ์ ตลอดจนการพิจารณาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการศาสนสมบัติกลาง

พระไตรปิฎกหินอ่อน

พระไตรปิฎกเป็นที่รวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าหรือคัมภีร์บรรจุพุทธพจน์ ๓ หมวด คือ วินัยปิฎก สุตตันตปิฎก และอภิธรรมปิฎก

พระไตรปิฎกหินอ่อน ขนาด ๑.๑๐ x ๒.๐๐ เมตร จำนวน ๑,๔๑๘ แผ่น ประดิษฐาน ณ วิหารที่อยู่หลังองค์พระประธานพุทธมณฑล สร้างโดยวัดปากน้ำและสมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำภาษีเจริญ เพื่อเฉลิมพระเกียรติและถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสเจริญพระชนมพรรษา ๕ รอบ ค่าใช้จ่ายประมาณ ๒๐๐ ล้านบาท เรียกว่า มหาวิหารประดิษฐานพระไตรปิฎกหินอ่อน เป็นอาคารสถาปัตยกรรมไทยรูปทรงจตุรมุขทั้ง ๔ ทิศ มีพระเจดีย์ ๙ ยอด ภายในวาดภาพพุทธประวัติ

พระธรรมทูต

หมายถึง พระภิกษุผู้เดินทางไปแสดงธรรมตามที่ต่างๆ เพื่อปลูกฝังพัฒนาจิตใจของประชาชนให้ยึดมั่นในหลักธรรม โดยยึดหลักปฏิบัติตามพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าประทานแก่พระสาวกก่อนที่จะทรงส่งไปประกาศพระศาสนาว่า

"ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย..."

พระธรรมทูตนั้น เคลื่อนที่ไปแสดงธรรมยังที่ต่างๆ ส่วนพระธรรมกถึกเป็นพระผู้แสดงธรรมอยู่ประจำสำนักหรือวัด

งานพระธรรมทูตเป็นงานของคณะสงฆ์ไทย เริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๗ วัตถุประสงค์เพื่อนำหลักธรรมไปเผยแผ่แก่ประชาชน เป็นการปลูกฝังพัฒนาจิตใจของประชาชนให้ยึดมั่นในหลักธรรม โดยยึดหลักปฏิบัติตามพระดำรัสที่พระพุทธองค์ทรงประทานแก่พระสาวก ๖๐ รูป ก่อนที่จะส่งไปประกาศพระศาสนาว่า

"ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนอันเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงอย่าไป ๒ รูปในหนทางเดียวกัน จงแสดงธรรมอันมีความงามในเบื้องต้นคือศีล อันมีความงามในท่ามกลางคือสมาธิ อันมีความงามในที่สุดคือปัญญา จงประกาศพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง"

จากพระดำรัสที่ทรงประทานไว้นี้ถือเป็นอุดมการณ์ หรือหัวใจของงานพระธรรมทูตที่คณะสงฆ์ไทยได้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติมาโดยตลอด

พระวินยาธิการ (อ่าน วิ-นะ-ยา-ทิ-กาน)

หมายถึง พระภิกษุที่ได้รับการแต่งตั้งจากเจ้าคณะจังหวัดให้เป็นผู้ช่วยเหลือ สนับสนุนการปกครองของเจ้าอาวาส และเจ้าคณะปกครองสงฆ์ เพื่อความเรียบร้อยดีงามตามเจตนารมณ์ของคณะสงฆ์

พระวินยาธิการมีหน้าที่ตรวจตรา ชี้แจง แนะนำ ให้พระภิกษุสามเณรในจังหวัด หรือที่เข้ามาในจังหวัด ปฏิบัติให้ชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งผู้บังคับบัญชาเหนือตน

ถ้าพบพระภิกษุสามเณรประพฤติตนไม่เหมาะสม พระวินยาธิการจะนำพาไปมอบให้เจ้าอาวาสหรือผู้ปกครองสงฆ์ในเขตท้องที่ดำเนินการตามควรแก่กรณี พบเห็นพระภิกษุสามเณรประพฤติตนไม่เหมาะสม ติดต่อโทร. ๐-๒๔๔๑-๔๕๔๗

พระศรีศากยะทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑล-สุทรรศน์

พระพุทธรูปพระประธานพุทธมณฑล ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานนามว่า

"พระศรีศากยะทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุทรรศน์"

เป็นปูชนียวัตถุสำคัญที่คณะกรรมการจัดงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ กำหนดให้สร้างขึ้นเป็นพระพุทธรูปปางลีลา พระเกตุมาลาเป็นเปลวเพลิงสูงเหนือพระเศียร ทรงห่มจีวรเฉวียงบ่า พาดสังฆาฏิอยู่ในท่าย่างพระบาท สูง ๒,๕๐๐ กระเบียด (๑๕.๘๗๕ เมตร) หล่อด้วยโลหะสำริด รวม ๑๓๗ ชิ้น มีส่วนผสมทองแดง ๘๐ เปอร์เซ็นต์ ดีบุก ๑๐ เปอร์เซ็นต์ สังกะสี ๗ เปอร์เซ็นต์ ตะกั่วนม ๓ เปอร์เซ็นต์ คิดเป็นน้ำหนักรวม ๑๗,๕๔๓ กิโลกรัม ประดิษฐาน ณ ใจกลางพุทธมณฑล

พระสังฆาธิการ

หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ได้แก่ เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

พระภิกษุที่จะได้รับแต่งตั้งเป็นพระสังฆาธิการได้ จะต้องมีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง มีความรู้ ความสามารถ ประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย สุขภาพร่างกายแข็งแรง และไม่เคยถูกลงโทษมาก่อน

ตำแหน่งพระสังฆาธิการจึงถือว่ามีความหมาย และมีความสำคัญต่อการปกครองคณะสงฆ์เป็นอย่างยิ่ง

พระสังฆาธิการผู้ดำรงตำแหน่ง หรือเคยดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และรองเจ้าคณะตำบล ได้ปฏิบัติหน้าที่มาโดยเรียบร้อยจนมีอายุครบ ๘๐ ปีบริบูรณ์ จะได้รับยกย่องเชิดชูเป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะในชั้นนั้นๆ เว้นแต่ทุพพลภาพหรือพิการ ถ้ายังมีความเหมาะสม หรือยังหาผู้ดำรงตำแหน่งในชั้นนั้นๆ ไม่ได้ หรือได้แต่ไม่เหมาะสม มหาเถรสมาคมจะพิจารณาให้ดำรงตำแหน่งเดิมต่อไปอีกไม่เกิน ๓ ปี เฉพาะกรณี

พระสังฆาธิการรูปใดดำรงตำแหน่งหน้าที่โดยเรียบร้อยตลอดมาจนถึงชรา ทุพพลภาพ หรือพิการ สมควรได้รับปลดเปลื้องภาระเพื่อให้พักผ่อนหรือรักษาตัว สามารถยกย่องขึ้นเป็นกิตติมศักดิ์ได้

พระอารามหลวง

พระอารามหลวง หรือ วัดหลวง หมายถึง วัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างและปฏิสังขรณ์ นอกจากนี้วัดที่ประชาชนสร้างหรือปฏิสังขรณ์ ถ้าทรงพิจารณาเห็นว่าควรยกย่องเป็นพิเศษ ก็ทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวง

พระอารามหลวงมี ๓ ชั้น คือ พระอารามหลวงชั้นเอก พระอารามหลวงชั้นโท และพระอารามหลวงชั้นตรี

วัดที่สมควรยกขึ้นเป็นพระอารามหลวง นอกจากเป็นวัดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช หรือพระบรมวงศ์ทรงสร้าง ทรงปฏิสังขรณ์ หรือทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ หรือเป็นวัดที่รัฐบาลสร้างแล้ว ต้องเป็นวัดที่มีเสนาสนะถาวร มีปูชนียวัตถุที่เป็นโบราณสถาน หรือโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ มีพระสงฆ์อยู่จำพรรษาตั้งแต่ ๒๐ รูปขึ้นไป ติดต่อกัน

เป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๕ ปีถึงปัจจุบัน เป็นวัดสำคัญของท้องถิ่นหรือเป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาของทางราชการเป็นประจำวัด ต้องมีอายุ ๕๐ ปีขึ้นไป

ชนิดต่างๆ ของพระอารามหลวง

ราชวรวิหาร ได้แก่ พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราช ทรงสร้างและปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์

วรวิหาร ได้แก่ พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราช ทรงสร้างและปฏิสังขรณ์ พระราชทานเป็นเกียรติยศแก่ผู้ต่ำศักดิ์ลงมาก็ดี แก่วัดเองก็ดี รวมทั้งวัดที่ประชาชนสร้างหรือปฏิสังขรณ์ และทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวงทรงยกเป็นเกียรติยศ จัดว่าเป็นวัดมีเกียรติ

ราชวรมหาวิหาร ได้แก่ พระอารามชนิดราชวรวิหารที่เป็นพระอารามใหญ่โต และมีของก่อสร้างใหญ่โต

วรมหาวิหาร ได้แก่ พระอารามชนิดวรวิหารที่เป็นพระอารามใหญ่โตและมีของก่อสร้างใหญ่โต

พระอุปัชฌาย์

หมายถึง พระภิกษุผู้ได้รับแต่งตั้ง ให้มีหน้าที่เป็นประธานและรับผิดชอบในการให้บรรพชาอุปสมบท ตามกฎเถรสมาคม พระอุปัชฌาย์มี ๒ ประเภทคือ พระอุปัชฌาย์สามัญ ได้แก่พระอุปัชฌาย์ที่ได้รับแต่งตั้งจากเจ้าคณะใหญ่ และพระอุปัชฌาย์วิสามัญ ได้แก่พระอุปัชฌาย์ที่ได้รับแต่งตั้งจากสมเด็จพระสังฆราช

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งพระอุปัชฌาย์ต้องเป็นเจ้าอาวาส มีพรรษาเกิน ๑๐ เป็นเปรียญหรือนักธรรมชั้นเอก มีความรู้ความสามารถทำอุปสมบทกรรมให้ถูกต้องตามพระวินัย และระเบียบแบบแผนของคณะสงฆ์

พิพิธภัณฑ์ทางพระพุทธศาสนา

ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของพุทธมณฑล บริเวณสวนธรรม ติดกับถนนพุทธมณฑลสายที่ ๔ ตัวอาคารรูปทรงสถาปัตยกรรมไทย เป็นรูปกลมวงแหวนคล้ายกงล้อธรรมจักร พื้นที่อาคารทั้งหมด ๑๓,๒๔๐ ตารางเมตร ประกอบด้วยห้องแสดงโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ห้องแสดงนิทรรศการ ห้องสัมมนา ห้องข้อมูลสารสนเทศ ฯลฯ ใช้งบประมาณก่อสร้าง ๓๒๖,๕๕๒,๕๐๐ บาท (สามร้อยยี่สิบหกล้านห้าแสนห้าหมื่นสองพันห้าร้อยบาทถ้วน) สร้างขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางการศึกษาทางพระพุทธศาสนา เป็นศูนย์รวมความร่วมมือและศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ติดต่อหน่วยงาน โทร. ๐-๒๔๔๑-๙๘๐๑-๒ ต่อ ๓๓๐๑

พุทธมามกะ

พุทธมามกะ คือ ผู้ประกาศตนว่าเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา

การแสดงตนเป็นพุทธมามกะเป็นพิธีกรรมที่สำคัญยิ่งสำหรับผู้ศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มีเจตนาที่จะเป็นชาวพุทธโดยการกล่าวคำปฏิญาณแสดงตนว่า มีพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เป็นที่พึ่งที่ระลึก จะตั้งอยู่ในศีลธรรม จริยธรรม อันดีงามของพุทธศาสนาต่อไป

การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ทั้งชายและหญิงกล่าวดังนี้

"เอเต มะยัง ภันเต, สุจิระปะรินิพพุตัมปิ, ตัง ภะคะวันตัง สะระณัง คัจฉามะ, ธัมมัญจะ สังฆัญจะ, พุทธะมามะกาติ โน, สังโฆ ธาเรตุฯ"

แปลว่า ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น แม้ปรินิพพานไปนานแล้ว ขอถึงพระธรรมและขอถึงพระสงฆ์ เป็นที่พึ่งตลอดชีวิต ขอพระสงฆ์ จงจำข้าพเจ้าทั้งหลายไว้ว่าเป็นพุทธมามกะ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

(พระธรรมปริยัติเวที, ๒๕๕๐ : ๙)

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงชี้แจงเหตุผลและที่มาของพิธีนี้ว่า การแสดงให้ปรากฏว่าเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนาได้ทำกันมาแต่ครั้งพุทธกาล เพื่อแสดงตนให้รู้ว่าได้ละลัทธิเดิมเข้ารับพระพุทธศาสนาไว้เป็นที่นับถือ เช่น การขอบรรพชาอุปสมบท ส่วนคฤหัสถ์ผู้ไม่ปรารถนาจะบวชก็กล่าวปฏิญาณตนเป็นอุบาสกอุบาสิกา

มหาเถรสมาคม

เป็นองค์กรสูงสุดทางการปกครองของคณะสงฆ์ไทยบริหารงานในรูปคณะกรรมการ ประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการโดยตำแหน่ง สมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นคณะกรรมการโดยตำแหน่ง และพระราชาคณะซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งมีจำนวนไม่เกินสิบสองรูป เป็นกรรมการ

ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ทำหน้าที่สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม ปกครอง และกำหนดการบรรพชาสามเณร ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ของคณะสงฆ์ รวมถึงรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา การประชุมมหาเถรสมาคม มี ๒ อย่าง คือ ประชุมปกติทุกวันที่ ๑๐, ๒๐, ๓๐ ของเดือน และการประชุมพิเศษ

(ดูกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๓๕ ว่าด้วยระเบียบการประชุมมหาเถรสมาคม ประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม ๘๐ ฉบับพิเศษ (๒) วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๓๕)

มหาวิทยาลัยสงฆ์

เป็นสถานศึกษา วิจัย ส่งเสริม และให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ รวมทั้งการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ เป็นนิติบุคคล มี ๒ แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตั้งอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตั้งอยู่ที่วัดมหาธาตุฯ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ปัจจุบันมีสาขาอยู่ทั่วทั้ง ๔ ภาค ของประเทศ ซึ่งเรียกว่าวิทยาเขตของสถาบันนั้นๆ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีวิทยาเขต ๑๐ แห่ง ที่ดำรงฐานะเป็นวิทยาลัยสงฆ์ ๕ แห่ง ส่วนมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีวิทยาเขต ๗ แห่ง ปริญญามี ๓ ชั้น คือ

ปริญญาเอก เรียกว่า ดุษฎีบัณฑิต ใช้อักษรย่อ ด.

ปริญญาโท เรียกว่า มหาบัณฑิต ใช้อักษรย่อ ม.

ปริญญาตรี เรียกว่า บัณฑิต ใช้อักษรย่อ บ.

มาฆบูชา

หมายถึง การบูชาใหญ่ในวันเพ็ญเดือน ๓ ในโอกาสคล้ายวันประชุมใหญ่แห่งพระสาวก ซึ่งเรียกว่าจาตุรงคสันนิบาต ณ เวฬุวันมหาวิหาร หลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ๙ เดือน เป็นวันที่พระพุทธองค์ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์

จาตุรงคสันนิบาต เป็นวันประชุมที่ประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

๑. วันนั้นดวงจันทร์เสวยมาฆฤกษ์ คือ วันเพ็ญเดือน ๓

๒. พระสงฆ์ ๑,๒๕๐ รูป มาประชุมพร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย

๓. พระสงฆ์เหล่านั้นทั้งหมดล้วนเป็นพระอรหันต์

๔. พระสงฆ์เหล่านั้นทั้งหมดล้วนเป็นภิกษุที่พระพุทธเจ้าบวชให้

แม่กองธรรมสนามหลวง

คือ พระเถระที่ได้รับแต่งตั้งให้มีหน้าที่ควบคุมดูแลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์ไทย มีสำนักงานรองรับเพื่อการบริหารจัดการเรียกว่า **สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง** เป็นหน่วยงานภายใต้การดูแลของมหาเถรสมาคมซึ่งอยู่ในความ

อุปถัมภ์ของรัฐบาล หน้าที่หลัก คือ ดำเนินการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรนักธรรม ธรรมศึกษา ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก อีกทั้งจัดให้มีการสอบไล่วัดผลประจำปีตามหลักสูตรนักธรรม กับธรรมศึกษาที่มีการเปิดสอน ทั้งในประเทศและต่างประเทศ การปฏิบัติงานของสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงเป็นการปฏิบัติงานเพื่อดูแลการสอบวัดผลการศึกษาเล่าเรียนธรรมระดับชาติ ภายใต้การดูแลของมหาเถรสมาคม

แม่กองธรรมสนามหลวงรูปปัจจุบัน คือ พระพรหมมุนี (จุนท์ พฺรหฺมคุตฺโต ป.ธ.๙)

ที่ตั้งสำนักงาน วัดบวรนิเวศวิหาร
เขตพระนคร
กรุงเทพมหานคร

แม่กองบาลีสนามหลวง

คือ พระเถระที่ได้รับแต่งตั้งให้มีหน้าที่ควบคุมดูแลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ไทย มีสำนักงานรองรับเพื่อการบริหารจัดการเรียกว่า **สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง** เป็นหน่วยงานภายใต้การดูแลของมหาเถรสมาคมซึ่งอยู่ในความอุปถัมภ์ของรัฐบาล หน้าที่หลัก คือ ดำเนินการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกบาลี นับตั้งแต่ประโยค ๑-๒ ป.ธ.๓ จนถึง ป.ธ.๙ และจัดให้มีการสอบไล่วัดผลประจำปีตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี การปฏิบัติงานของสำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวงเป็นการปฏิบัติงานเพื่อดูแลการสอบวัดผลการศึกษาเล่าเรียนวิชาภาษาบาลีระดับชาติ ภายใต้การดูแลของมหาเถรสมาคม

แม่กองบาลีสนามหลวงรูปปัจจุบัน คือ สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ ป.ธ.๙)

ที่ตั้งสำนักงาน ตึกเมตตาพุทธิ
วัดปากน้ำ
เขตภาษีเจริญ
กรุงเทพมหานคร

เรี่ยไร

การเรี่ยไร หมายถึง การขอ รวมตลอดถึงการซื้อขายแลกเปลี่ยน ชดใช้หรือบริการ ซึ่งมีการแสดงโดยตรงหรือโดยอ้อมว่ามิใช่เป็นการซื้อขาย แลกเปลี่ยน ชดใช้หรือบริการตามธรรมดา และให้มีความหมายถึงการออกเรี่ยไร การแจกซองฎีกา การบอกบุญบนรถโดยสาร การใช้ยานพาหนะบรรทุกลูกนิมิต พระพุทธรูป ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ การตั้งองค์กฐินผ้าป่าตามสถานที่ต่างๆ การบอกโดยใช้บาตรจำลอง กระบอกไม้ไผ่ กระป๋อง ผ้าป่า การโฆษณาบอกบุญทางวิทยุกระจายเสียง ทางสถานีโทรทัศน์ หรือทางสื่อมวลชนอื่นๆ เพื่อรวบรวมทรัพย์สินที่ได้มาทั้งหมดหรือบางส่วนไปใช้ในกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง

มหาเถรสมาคมมีคำสั่งห้ามวัดหรือพระภิกษุสามเณรทำการเรี่ยไร หรือมอบหมายหรือยินยอมให้ผู้อื่นทำการเรี่ยไรทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เว้นแต่การเรี่ยไรที่ทางการคณะสงฆ์หรือมหาเถรสมาคมอนุญาตเฉพาะเรื่อง

วัด

คือสถานที่ทางศาสนา เป็นที่อยู่ของพระสงฆ์หรือนักบวชใช้เป็นที่ประกอบกิจกรรมหรือพิธีกรรมทางศาสนา โดยปกติมีโบสถ์วิหาร ศาลาการเปรียญ เป็นต้น กฎหมายคณะสงฆ์กำหนดให้วัดมีสองอย่าง คือวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และสำนักสงฆ์ซึ่งได้รับอนุญาตให้ตั้งเป็นวัดได้แล้วแต่ยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ส่วนที่อยู่ของสงฆ์ที่ยังไม่ได้รับอนุญาตให้สร้างวัด ตั้งวัดตามกฎหมายเรียกว่า ที่พักสงฆ์

วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป

วัดพัฒนาตัวอย่าง

หมายถึง วัดที่มีการปรับปรุงสภาพวัดและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของวัดจนกระทั่งมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยดำเนินงานตามแนวทางการพัฒนาวัด ดังนี้

๑. พัฒนาวัดให้เกิดความรู้สึกแก่ชุมชนในท้องถิ่นว่า วัดเป็นของตน มีความรู้สึกหวงแหน รักและช่วยกันดูแลรักษา

๒. สร้างสภาพวัดให้มีความหมาย ๕ ประการ คือ เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณร เป็นที่บวชเรียนศึกษาปฏิบัติธรรม เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้าน เป็นที่ที่ชาวบ้านได้เข้ามาหาความสงบทางกายและใจ เป็นศูนย์กลางสำหรับทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของชาวบ้าน

๓. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น วัดต้องสะอาด ร่มรื่น มีการจัดกิจกรรมเพื่อประชาชน มีความพร้อมที่จะให้บริการแก่ประชาชนที่เข้าวัดเพื่อบำเพ็ญกุศล ศึกษาพระธรรมวินัย และหลักพุทธศาสนา

๔. สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น วัดควรเป็นแกนนำของประชาชนในท้องถิ่นในการติดต่อกับหน่วยงานอื่นๆ การจัดกิจกรรมเพื่อการสาธารณูปโภคสาธารณูปการ ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพ ซึ่งควรใช้วัดเป็นศูนย์กลาง

๕. ให้เกิดการยอมรับตลอดไปว่า วัดกับชุมชนนั้นๆ เป็นหน่วยเดียวกัน ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

วัดที่ได้รับการคัดเลือกเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง จะต้องดำรงรักษาผลการพัฒนาวัดนั้นไว้ตลอดไป เพราะการพัฒนาวัดย่อมไม่มีเวลาสิ้นสุด มีแต่การสร้างสรรค์ให้วัฒนาถาวรสืบไป

วัดร้าง

วัดร้างเป็นวัดที่ไม่มีพระภิกษุอยู่อาศัย ถ้ายังไม่มีการยุบเลิก สำนักพระพุทธศาสนาจะเป็นผู้ดูแลรักษาวัดนั้น รวมทั้งที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ และทรัพย์สินของวัดนั้นด้วย วัดใดร้างพระภิกษุไม่อาศัย เมื่อทางราชการและคณะสงฆ์เห็นสมควรให้ยุบเลิกวัด ต้องประกาศยุบเลิกวัดนั้นในราชกิจจานุเบกษา หน่วยราชการใดจะขอเช่าหรือขอใช้ที่ดินวัดร้าง ต้องนำเรื่องเสนอมหาเถรสมาคมเห็นชอบก่อน และเมื่อจะปลูกสร้างสิ่งใดลงไปต้องได้รับอนุญาตจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงจะดำเนินการได้

วิสุงคามสีมา

วิสุงคามสีมา หมายถึง เขตที่พระราชทานแก่สงฆ์ เพื่อใช้เป็นที่สร้างพระอุโบสถ หรือเขตที่พระสงฆ์ใช้ประกอบสังฆกรรม

พระมหากษัตริย์ผู้เป็นองค์ศาสนูปถัมภก มีพระราชประสงค์อำนวยความสะดวกแก่สงฆ์ จึงทรงออกประกาศพระราชทานที่ตั้งวัดเป็นวิสุงคามสีมา การยกที่ดินเป็นเขตวิสุงคามสีมาถือว่าได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตั้งวัด แต่การขอพระบรมราชานุญาตนั้นกำหนดเฉพาะบริเวณที่ตั้งอุโบสถเท่านั้น

ปัจจุบันการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมาให้แก่วัด ดำเนินการตามกฎกระทรวง ซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ คือ

วัดที่สมควรได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ต้องปรากฏว่าได้สร้างขึ้น หรือได้ปฏิสังขรณ์เป็นหลักฐานถาวร และมีพระภิกษุอยู่ประจำไม่น้อยกว่า ๕ รูป ติดต่อกันเป็นเวลาไม่น้อยกว่าห้าปี แต่ระยะเวลา ๕ ปีมิได้ใช้บังคับแก่วัดที่สร้างอุโบสถเสร็จเรียบร้อยแล้วและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเห็นสมควรขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา

วิธีการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา ให้เจ้าอาวาสเป็นผู้เสนอรายงานต่อผู้บังคับบัญชาฝ่ายสงฆ์ ขอความเห็นชอบและปรึกษาเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมืองตามลำดับชั้นจนถึงสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

เมื่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติพิจารณาเห็นสมควรแล้ว ก็จะกราบทูลสมเด็จพระสังฆราชเพื่อทรงอนุมัติ แล้วนำความกราบ

บังคมทูลขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อพระราชทานวิสุงคามสีมาแก่วัดใดแล้ว นายอำเภอท้องที่ที่วัดนั้นตั้งอยู่จะปักหมายเขตที่ดินตามที่ได้รับพระราชทานต่อไป

วิสาขบูชา

การบูชาในวันเพ็ญเดือน ๖ คือ ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เพื่อรำลึกถึงพระคุณของพระพุทธเจ้า เนื่องในวันคล้ายวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน

วันวิสาขบูชานี้ มีการทำบุญบำเพ็ญกุศลและปฏิบัติธรรมเป็นพิเศษ เช่น รักษาศีล ๕ หรือศีล ๘ เว้นอบายมุข เว้นการเสพของมึนเมา บำเพ็ญจิตภาวนา บำเพ็ญเนกขัมมปฏิบัติ โดยนุ่งขาวห่มขาว

วันวิสาขบูชานี้องค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้เป็นวันสำคัญสากลของสหประชาชาติ เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๔๒

กิจกรรมในวันนี้ มีดังนี้

ภาคเช้า มีการทำบุญตักบาตร สมาทานศีล ฟังพระธรรมเทศนา

ภาคค่ำ มีการสมาทานศีล เวียนเทียน ฟังพระธรรมเทศนาเกี่ยวกับวันวิสาขบูชา และแผ่เมตตาแก่สรรพสัตว์ เป็นต้น

วิหาร

คือที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหรือที่อยู่ของพระสงฆ์ มักสร้างคู่กับโบสถ์

วิหารพุทธมณฑล เป็นอาคารชั้นเดียว กว้าง ๑๔ เมตร ยาว ๒๙.๔๐ เมตร สูง ๑๖.๕๐ เมตร สร้างแบบสถาปัตยกรรมไทย

ผนังทำเป็น ๒ ชั้น เพื่อให้ประตูหน้าต่างเลื่อนเข้าภายในได้ พื้นและผนังปูด้วยกระเบื้องหินอ่อน หลังคามุงกระเบื้องเคลือบลวดลาย นอกวิหารมีประติมากรรมรูปพระพุทธรูป ๘ องค์ พระโพธิสัตว์ ๒ องค์ เป็นภาพนูนสูง วิหารพุทธมณฑล เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ๒๕ พุทธศตวรรษ ขนาด ๒๕๐๐ มิลลิเมตร (๒.๕ เมตร) และใช้เป็นที่ประกอบศาสนพิธีที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา ครั้งหนึ่งได้จัดอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุ (ข้อนิ้วพระหัตถ์) จากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน มาแสดงให้พุทธศาสนิกชนได้สักการะบูชา

ไวยาวัจกร

คือผู้ทำกิจธุระแทนสงฆ์ หมายถึง คฤหัสถ์ผู้ได้รับแต่งตั้งให้มีหน้าที่เบิกจ่ายนิตยภัต และจะมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาจัดการทรัพย์สินของวัดได้ ตามที่เจ้าอาวาสมอบหมายเป็นหนังสือ

คฤหัสถ์ผู้ได้รับแต่งตั้งจากเจ้าอาวาสเป็นไวยาวัจกร ถือเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย โดยเจ้าอาวาสจะแต่งตั้งไวยาวัจกรคนเดียวหรือหลายคนก็ได้

คุณสมบัติของไวยาวัจกรต้องเป็นชาย มีสัญชาติไทยนับถือพระพุทธศาสนา มีอายุไม่ต่ำกว่า ๒๕ ปีบริบูรณ์ มีหลักฐานมั่นคง มีความรู้ความสามารถ สุขภาพแข็งแรง ไม่ติดยาเสพติด และไม่มัวหมองในเรื่องการเงิน *(รายละเอียดดู กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๘ (พ.ศ. ๒๕๓๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนไวยาวัจกร ประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม ๘๑ ตอนที่ ๔ วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๓๖)*

ศ.ต.ภ.

ศูนย์ควบคุมการไปต่างประเทศสำหรับพระภิกษุสามเณรมีชื่อย่อ **"ศ.ต.ภ."** ประกอบด้วยพระเถระจำนวน ๕ รูป เป็นกรรมการและเลขานุการ ๑ รูป มีวาระการปฏิบัติหน้าที่คราวละ ๔ ปี และอาจได้รับการแต่งตั้งโดยมหาเถรสมาคมอีกได้ คณะกรรมการ ศ.ต.ภ. มีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในระเบียบมหาเถรสมาคม คือ พิจารณาการเดินทางไปต่างประเทศของพระภิกษุสามเณร กรรมการ ศ.ต.ภ. มีวาระประชุมเดือนละ ๒ ครั้ง คือวันที่ ๑ และวันที่ ๑๕ ของทุกเดือน และอาจจะเลื่อนวันประชุมหากมีเหตุจำเป็น ซึ่งหลังจากประชุมแล้วจะประกาศรายชื่อพระภิกษุสามเณรที่ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้เดินทางไปต่างประเทศไปยังสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อดำเนินการต่อไป

สำนักงาน ศ.ต.ภ. ตั้งอยู่ที่วัดสังเวชวิศยาราม บางลำพู กรุงเทพมหานคร

นอกจากนี้ คณะกรรมการ ศ.ต.ภ. ยังมีหน้าที่ควบคุมทะเบียนและสอดส่องความเป็นไปเกี่ยวกับทุกข์สุขของพระภิกษุสามเณรผู้ไปหรืออยู่ในต่างประเทศ กับให้มีอำนาจกำหนดแบบหนังสือขออนุญาตและแบบพิมพ์ต่างๆ โดยอนุมัติมหาเถรสมาคม และเมื่อมีความจำเป็นในการที่จะรักษาความเรียบร้อยดีงามให้ยิ่งขึ้น มหาเถรสมาคมจะได้ขยายอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ศ.ต.ภ. ให้กว้างขวางออกไปอีกตามความเหมาะสม

ศาสนสมบัติ

คือทรัพย์สินของพระศาสนา แบ่งออกเป็นสองประเภท คือ

๑. ศาสนสมบัติกลาง ได้แก่ทรัพย์สินของพระศาสนาซึ่งมิใช่ของวัดวัดหนึ่ง โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นเจ้าของมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาจัดการ

๒. ศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด ดำเนินการตามกฎกระทรวงฉบับที่ ๒ ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕

ศีล

คือ ความประพฤติดีทางกาย และวาจา หรือข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจา ให้ตั้งอยู่ในความดีงาม ได้แก่

ศีล ๕ เป็นศีลสำหรับทุกคน คือ

๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์
๒. เว้นจากการลักขโมย
๓. เว้นจากการประพฤติผิดในกาม
๔. เว้นจากพูดเท็จ
๕. เว้นจากของมึนเมา

ศีล ๘ สำหรับฝึกตนให้ดียิ่งขึ้นสมาทานได้ทุกวัน ถ้าสมาทานในวันพระและรักษาให้ครบวันหนึ่งกับคืนหนึ่ง เรียกอุโบสถศีล

ศีล ๑๐ สำหรับสามเณร แต่ผู้ใดศรัทธาจะรักษาก็ได้

ศีล ๒๒๗ สำหรับพระภิกษุ

ศีล ๓๑๑ สำหรับภิกษุณี

สมณศักดิ์

สมณศักดิ์หมายถึง "ยศพระสงฆ์ที่ได้รับพระราชทานมีหลายชั้น แต่ละชั้นมีพัดยศเป็นเครื่องกำหนด" สมณศักดิ์จึงเป็นบรรดาศักดิ์หรือเกียรติยศที่พระมหากษัตริย์ถวายแด่พระสงฆ์เพื่อบูชาคุณความดี เป็นบำเหน็จความชอบที่พระคุณท่านปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบเพิ่มขวัญและกำลังใจให้พระสงฆ์บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมตามหลักธรรมทางศาสนายิ่งขึ้น ตามพุทธวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องพระอัครสาวกซ้าย-ขวา ให้เป็นกำลังเผยแผ่พระศาสนาและช่วยเหลือในการปกครองดูแลพระภิกษุสามเณรเป็นผลให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองสืบมา

สมณศักดิ์เกิดขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ ๒ ประการ คือ

ประการแรก เพื่อถวายเกียรติและกำลังใจแก่พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติชอบ ให้ดำรงมั่นอยู่ในสมณเพศ เป็นกำลังสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ช่วยปลูกฝังศีลธรรมจรรยาให้ประชาชนให้มีความสงบสุขตามแนวแห่งคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ประการที่สอง เพื่อผลทางการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย พระมหากษัตริย์พระราชทานสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์รูปใด ย่อมหมายความว่าพระสงฆ์รูปนั้นได้รับมอบหมายภาระหน้าที่ในการปกครองหมู่คณะไปพร้อมกันด้วย ดังจะเห็นได้จากพระบรมราชโองการสถาปนาพระราชาคณะผู้ใหญ่ จะมีพระราชกระแสตอนท้ายว่า ***"ขออาราธนาพระคุณจงรับธุระพระพุทธศาสนา เป็นภาระสั่งสอนช่วยระงับอธิกรณ์ และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรโดยสมควรแก่กำลังและอิสริยยศซึ่งพระราชทานนี้..."***

สถานที่สำหรับปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา

สถานที่สำหรับปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา หมายถึง สถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ทั้งที่เป็นผลงานมงคลและอวมงคล แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

ประเภทแรก ได้แก่ สถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมแบบถาวร เช่น วัด สำนักสงฆ์ สำนักปฏิบัติธรรมที่ตั้งอยู่ในวัดและสำนักสงฆ์ สุสานไทย จีน โบสถ์คริสต์ สุเหร่าของชาวมุสลิม และศาสนสถานอื่นๆ สถานที่เหล่านี้ จะใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาแบบถาวร

ประเภทที่สอง ได้แก่ สถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมแบบชั่วคราว เช่น บ้าน สถานที่ราชการ ที่สาธารณะและสถานที่อื่นๆ ที่ไม่ใช่ศาสนสถาน สถานที่เหล่านี้จะใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเป็นบางครั้งบางคราว เฉพาะเรื่องเฉพาะกรณีไม่จำกัดว่าเป็นสถานที่ใด

สำหรับพิธีกรรมทางศาสนามีมากและมีลักษณะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับว่าพิธีกรรมไหนควรใช้สถานที่ใด หรือผู้ประกอบพิธีกรรมจะเลือกใช้สถานที่ใดเพื่อให้ถูกต้อง และเหมาะสมกับพิธีกรรมนั้นๆ

สถาบันพระสังฆาธิการ

สถาบันพระสังฆาธิการ ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของเทือกเขาถ้ำพระ บ้านเขาถ้ำพระ ตำบลดอนทราย อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการส่งเสริม เพิ่มพูนความรู้และพัฒนาศักยภาพทุกด้านแก่พระสังฆาธิการ ตลอดจนบุคลากรปฏิบัติงานการพระศาสนาทั่วไป นอกจากนี้ยังดำเนินงานเกี่ยวกับการศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัย พัฒนารูปแบบงานการศาสนา และการฝึกอบรม พร้อมทั้งประสานความร่วมมือ เป็นเครือข่ายสัมพันธ์ระหว่างองค์กรพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ

สมเด็จพระสังฆราช

หมายถึงประมุขของคณะสงฆ์ไทย เป็นตำแหน่งที่สำคัญอย่างยิ่ง มีมาแต่ครั้งกรุงสุโขทัย

พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช ตามกฎหมายคณะสงฆ์และตามโบราณราชประเพณี

สมเด็จพระสังฆราช ทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ ทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎมหาเถรสมาคม และทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคม อีกทั้งทรงปกครองบังคับบัญชาคณะสงฆ์อื่น ได้แก่ คณะสงฆ์ฝ่ายมหายาน ทั้ง ๒ คณะ คือคณะสงฆ์จีนนิกาย และคณะสงฆ์อนัมนิกาย

สลากภัต

คือภัตตาหารที่ทายกทายิกาถวายตามสลาก เป็นสังฆทานชนิดหนึ่ง นิยมทำกันเป็นหมู่ในเดือนที่มีผลไม้ต่างๆ บริบูรณ์มาก จัดถวายภัตตาหารพร้อมด้วยผลไม้นั้นๆ เป็นสลาก เช่น จัดถวายหน้ามะม่วงก็เรียกว่าสลากภัตมะม่วง ถวายหน้าทุเรียนก็เรียกว่าสลากภัตทุเรียน

เมื่อถึงวันกำหนดทำสลากภัต ก็นำภัตตาหารกับเครื่องไทยธรรมไปวัด ครั้นประชุมพร้อมกันแล้วก็เขียนชื่อเจ้าภาพลงในกระดาษใบละชื่อ ม้วนรวมคละกันเข้าแล้วให้ภิกษุทั้งหลายจับตามลำดับกันมา หรือเขียนเลขหมายไว้ที่ของจำนวนหนึ่ง ภิกษุจับได้สลากของผู้ใดก็ได้รับอาหารของทายกนั้น เมื่อเสร็จพิธีจับสลากแล้วจึงถวายสลากภัตพร้อมกัน

สังฆกรรม

คือ งานหรือกิจที่พระสงฆ์ตั้งแต่ ๔ รูป ขึ้นไป รวมกันทำภายในเขตชุมชนของสงฆ์

สังฆกรรม เป็นคำใช้เฉพาะพระสงฆ์เท่านั้น แต่มักใช้กันพร่ำเพรื่อ ซึ่งไม่ถูกต้อง ที่ถูกแล้ว มี ๔ ชนิด ได้แก่

๑. อปโลกนกรรม คือ กรรมที่ทำเพียงด้วยบอกกันในที่ประชุมสงฆ์

๒. ญัตติกรรม คือ การประกาศให้สงฆ์ทราบเพื่อทำกิจร่วมกันโดยไม่ต้องขอมติ เช่น อุโบสถ และปวารณา

๓. ญัตติทุติยกรรม กรรมที่ทำด้วยตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนา (คำขอมติ) หนหนึ่ง เช่น สมมติสีมา ให้ผ้ากฐิน

๔. ญัตติจตุตถกรรม กรรมที่ทำด้วยตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนา ๓ หน เช่น อุปสมบท ให้ปริวาส ให้มานัต

สังฆทาน

สังฆทาน คือ ทานที่อุทิศแก่สงฆ์ มิได้เจาะจงแก่บุคคล โดยนิยมที่เข้าใจทั่วไปในเรื่องการถวายสังฆทานนี้ ก็คือการจัดภัตตาหารถวายพระสงฆ์ไม่เกี่ยวกับการถวายทานวัตถุอย่างอื่นๆ การจัดภัตตาหารถวายสงฆ์อย่างนี้เรียกกันว่า ถวายสังฆทาน มีแบบแผนมาแต่ครั้งพุทธกาล แต่ในครั้งนั้นท่านแบ่งสังฆทานไว้ถึง ๗ ประการ คือ (๑) ถวายแก่หมู่ภิกษุ และภิกษุณี มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข (๒) ถวายแก่หมู่ภิกษุ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข (๓) ถวายแก่หมู่ภิกษุณี มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข (๔) ถวายแก่หมู่ภิกษุและภิกษุณี ไม่มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข (๕) ถวายแก่หมู่ภิกษุ ไม่มีพระพุทธเจ้า

เป็นประมุข (๖) ถวายแก่หมู่ภิกษุณีไม่มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข (๗) ร้องขอต่อสงฆ์ให้ส่งใครๆ ไปรับแล้วถวายแก่ผู้นั้น แต่เดี๋ยวนี้มีไม่ครบทั้ง ๗ ประเภท มีแต่ถวายแก่ใครๆ ที่สงฆ์จัดให้ตามคำขออย่างหนึ่ง และอีกอย่างหนึ่งในการถวายสงฆ์ดังกล่าว นิยมตั้งพระพุทธปฏิมาเป็นประธาน ซึ่งอนุโลมเข้าในประเภทถวายแก่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข และทานวัตถุที่จะถวายเป็นสังฆทานมีภัตตาหารเป็นที่ตั้ง นอกนั้นจะมีของเป็นบริวารอื่นๆ อีกตามสมควรก็ได้ หรือจะไม่มีเลยก็ได้

ข้อสำคัญของการถวายสังฆทานมีอยู่ว่า ต้องตั้งใจถวายเป็นสงฆ์จริงๆ อย่าเห็นแก่หน้าบุคคล ถ้าผู้รับเป็นพระเถระที่ทรงคุณธรรมทายกไปเกิดความโสมนัสเลื่อมใสว่าได้ถวายผู้ที่ทรงคุณ เช่นนี้ก็เสียพิธีสังฆทาน ถ้าผู้รับเป็นผู้หาคุณธรรมมิได้ หรือประพฤติตัวเป็นอลัชชีซึ่งทราบกันอยู่แล้วโดยแพร่หลาย ทายกไปเกิดโทมนัสเสียอกเสียใจก็เสียพิธีสังฆทานเช่นกัน ผู้รับจะเป็นบุคคลชนิดใดก็ตาม เมื่อสงฆ์จัดมาให้ หรือเมื่อถึงเฉพาะหน้าในขณะตั้งใจถวายผู้ถวายต้องตั้งใจต่อพระอริยสงฆ์ คือ อุทิศถวายเป็นสงฆ์จริงๆ ซึ่งการนี้มีระเบียบพิธีนิยมกันดังนี้

๑. เมื่อทายกตั้งใจจะถวายสังฆทาน พึงเตรียมภัตตาหารใส่ภาชนะให้เรียบร้อย จะมากน้อยอย่างไร หรือจะถวายกี่รูปก็ได้ แล้วแต่ศรัทธา การเผดียงสงฆ์นิยมกัน ๒ วิธี คือ เผดียงจากรูปที่ออกบิณฑบาตในตอนเช้าผู้มาถึงเฉพาะหน้าในขณะนั้นให้ครบตามจำนวนที่ต้องการวิธี ๑ และเผดียงต่อภัตตุเทศก์ในวัดหรือเจ้าอาวาส ให้จัดพระสงฆ์ตามจำนวนที่ต้องการไปรับวิธี ๑

๒. สถานที่ถวาย ถ้าเป็นในบ้าน ควรจัดห้องใดห้องหนึ่งที่เรียบร้อย ถ้ามีพระพุทธรูปควรตั้งที่บูชาด้วยพอสมควร เมื่อพระสงฆ์ที่เผดียงโดยวิธีใดวิธีหนึ่งมาพร้อมแล้ว นำภัตตาหารที่จัดเตรียมไว้มาตั้งตรงหน้าพระสงฆ์ พร้อมแล้วสมาทานศีลก่อน โดยอาราธนาศีลแล้วรับสมาทานตามที่สงฆ์หัวหน้าให้ จบแล้วกล่าวคำถวาย ถ้าถวายร่วมกันหลายคน ให้ผู้เป็นหัวหน้าว่านำเป็นวรรคๆ แล้วผู้อื่นว่าตาม ควรว่าทั้งคำบาลีและคำแปลด้วย

คำถวายสังฆทาน

คำบาลี **อิมานิ มยํ ภนฺเต, ภตฺตานิ, สปริวารานิ, ภิกฺขุสงฺฆสฺส, โอโณชยาม, สาธุ โน ภนฺเต, ภิกฺขุสงฺโฆ, อิมานิ, ภตฺตานิ, สปริวารานิ, ปฏิคฺคณฺหาตุ, อมฺหากํ, ทีฆรตฺตํ, หิตาย, สุขาย.**

คำแปล ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายภัตตาหาร กับทั้งบริวารเหล่านี้ แด่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับภัตตาหาร กับทั้งบริวารเหล่านี้ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายสิ้น (ตลอด) กาลนาน (เทอญ) ฯ

คำถวายสังฆทาน (อุทิศเพื่อผู้ตาย)

คำบาลี **อิมานิ มยํ ภนฺเต มตกภตฺตานิ, สปริวารานิ, ภิกฺขุสงฺฆสฺส, โอโณชยาม, สาธุ โน ภนฺเต, ภิกฺขุสงฺโฆ, อิมานิ, มตกภตฺตานิ, สปริวารานิ, ปฏิคฺคณฺหาตุ, อมฺหากญฺเจว, มาตาปิตุอาทีนญฺจ ญาตกานํ กาลกตานํ ทีฆรตฺตํ, หิตาย, สุขาย.**

คำแปล ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายมตกภัต (ภัตเพื่อผู้ตาย) กับทั้งบริวารเหล่านี้ แด่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์ จงรับมตกภัต (ภัตเพื่อผู้ตาย) กับทั้งบริวารเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย และแก่ญาติของข้าพเจ้าทั้งหลาย มีมารดาบิดาเป็นต้น ผู้ทำกาละล่วงลับไปแล้ว สิ้น (ตลอด) กาลนาน เทอญฯ

๓. ในขณะกล่าวคำถวาย พระสงฆ์พึงประนมมือ พอกล่าวคำถวายจบ พึงรับ **"สาธุ"** พร้อมกัน (ถ้าไม่ประนมมือในขณะที่กล่าวคำถวาย พึงประนมมือรับ **"สาธุ"** พร้อมกัน ในขณะที่กล่าวคำถวายจบ หรือประนมมือในขณะที่กล่าวถึงคำว่า **จงรับ)** ครั้นแล้วประเคนภัตตาหารและของบริวาร (ถ้ามี) แด่พระสงฆ์

๔. ขณะพระสงฆ์ว่า **ยถา....** พึงกรวดน้ำ แล้วประนมมือรับพรต่อไปจนจบ เป็นอันเสร็จพิธี

สังเวชนียสถาน

คือสถานที่เป็นที่ตั้งแห่งความสังเวช ความรู้สึกสลดใจที่ทำให้คิดได้ นึกถึงสิ่งที่ดีงาม เกิดความไม่ประมาท เพียรพยายามทำสิ่งที่เป็นกุศลต่อไป สังเวชนียสถานมี ๔ ตำบล ได้แก่

๑. ตำบลที่พระพุทธเจ้าประสูติ คือลุมพินี

๒. ตำบลที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ คือพุทธคยา

๓. ตำบลที่พระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนา คือป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองสารนาถ

๔. ตำบลที่พระพุทธเจ้าปรินิพพาน คือสาลวโนทยาน เมืองกุสินารา

ประเทศไทยได้จำลองสังเวชนียสถานสร้างไว้ที่พุทธมณฑล แบ่งออกเป็น ๔ ตำบล ตามพุทธประวัติ มีสัญลักษณ์ ดังนี้

๑. ตำบลประสูติ ใช้สัญลักษณ์รูปดอกบัว ๗ ดอก

๒. ตำบลตรัสรู้ ใช้สัญลักษณ์แท่นโพธิบัลลังก์

๓. ตำบลปฐมเทศนา ใช้สัญลักษณ์เป็นธรรมจักรพร้อมด้วยสัญลักษณ์รูปแท่นที่นั่งของปัญจวัคคีย์ทั้งห้า

๔. ตำบลปรินิพพาน ใช้สัญลักษณ์เป็นแท่นไสยาสน์ และสัญลักษณ์รูปแท่นที่นั่งของพระอานนท์

สัทธิวิหาริก

เป็นคำเรียกผู้ที่ได้รับอุปสมบท หมายถึง ศิษย์ ถ้าอุปสมบทต่อพระอุปัชฌาย์องค์ใด ก็เป็นสัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์องค์นั้น ผู้สมัครใจขอบรรพชาอุปสมบท ต้องปฏิญญาว่ามีศรัทธาเลื่อมใส ขอสมัครบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา จึงขอมอบตัวเป็นสัทธิวิหาริกในพระอุปัชฌาย์ และเมื่อได้บรรพชาอุปสมบทแล้วจะเคารพนับถือเชื่อฟังตั้งอยู่ในโอวาทของพระอุปัชฌาย์อาจารย์ และจะประพฤติดี ปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย ระเบียบแบบแผนของวัดและคณะสงฆ์ตลอดไป สัทธิวิหาริกคู่กับอุปัชฌาย์ อันเตวาสิกคู่กับอาจารย์

เมื่อบรรพชาอุปสมทบแล้ว พระอุปัชฌาย์จะออกหนังสือสุทธิให้แก่สัทธิวิหาริก พร้อมทั้งขึ้นทะเบียนไว้ และจัดทำบัญชีสัทธิวิหาริกที่อุปสมบทในปีหนึ่งๆ ส่งพระสังฆาธิการผู้บังคับบัญชาตามลำดับต่อไป

สิกขา สิกขาบท ลาสิกขา

สิกขา คือการศึกษาเล่าเรียน หรือข้อที่จะต้องปฏิบัติอบรม ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเรียกว่า ไตรสิกขา

สิกขาบท คือข้อศีล ข้อวินัย ที่พึงศึกษาปฏิบัติ ได้แก่ ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ ศีล ๒๒๗ แต่ละข้อๆ เรียกว่า สิกขาบท เพราะเป็นข้อที่จะต้องศึกษา หรือเป็นบทฝึกฝนอบรมตนของพระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา

ลาสิกขา คือสึก หรือลาออกจากความเป็นพระภิกษุ หรือสามเณร ปฏิญญาตนเป็นผู้อื่นจากพระภิกษุต่อหน้าพระภิกษุด้วยกัน หรือต่อหน้าบุคคลอื่นว่า ขอลาสิกขาเป็นคฤหัสถ์

เสนาสนะ

หมายถึง ที่นอนและที่นั่ง เป็นที่อยู่อาศัย เช่น กุฏิ วิหารและเครื่องใช้เกี่ยวกับสถานที่ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ แม้แต่โคนต้นไม้ เมื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัยก็เรียกเสนาสนะ อาคารเสนาสนะที่สำคัญในวัด มีดังนี้

อุโบสถ หรือโบสถ์ คือสถานที่ที่พระสงฆ์ประชุมกันทำสังฆกรรม เช่น ทำวัตรสวดมนต์ บรรพชา อุปสมบท สำหรับพระอารามหลวง เรียกโบสถ์ว่า พระอุโบสถ

วิหาร คือที่ประดิษฐานพระพุทธรูป บางแห่งเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ วิหารเล็กๆ เรียกว่า วิหารแกลบ วิหารที่มีลักษณะคดเป็นข้อศอกอยู่ตรงมุม เรียกว่า วิหารคด วิหารที่สร้างออกมาทั้ง ๔ ด้านของพระสถูปหรือพุทธเจดีย์ อยู่ตรงมุม และเว้นช่องขาดไว้เรียกว่า วิหารทิศ วิหารที่มียอดเป็นรูปทรงต่างๆ เรียกว่า วิหารยอด เช่น ถ้ายอดทรงเจดีย์

เรียกว่า วิหารยอดเจดีย์ ถ้ายอดทรงพระปรางค์ เรียกว่า วิหารยอดปรางค์ วิหารที่มีพระสถูปเจดีย์อยู่ตรงกลาง เรียกว่า วิหารยอด

ศาลา คืออาคารที่ปลูกสร้างขึ้นเป็นห้องโถง เพื่อใช้เป็นที่พัก หรือเพื่อประโยชน์การงานอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ศาลาการเปรียญ ศาลาที่พัก ฯลฯ ศาลาที่สร้างเป็นหลังๆ เรียงเป็นแนวรอบอุโบสถ หรือวิหาร เรียกว่า ศาลาราย

กุฏิ คือเรือนหรือตึกที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสามเณร

สำนักงานพระพุทธศาสนาได้จัดสรรงบประมาณแผ่นดิน ประเภทอุดหนุนบูรณะวัดไว้ส่วนหนึ่ง สมทบเป็นค่าก่อสร้างหรือซ่อมแซมเสนาสนะซึ่งได้แก่ กุฏิสงฆ์ ศาลาการเปรียญ อุโบสถ กำแพงวัด เขื่อน โรงเรียนปริยัติธรรม และสะพานหรือถนนภายในบริเวณวัด วัดที่ของบประมาณอุดหนุน ต้องมีเงินทุนอย่างน้อยกึ่งหนึ่ง เว้นแต่กรณีพิเศษ

หอสมุดพระพุทธศาสนามหาสิรินาถ

ตั้งอยู่ ณ พุทธมณฑล อาคารรูปทรงสถาปัตยกรรมไทย ๒ ชั้น กว้าง ๑๑๒.๕๐ เมตร ยาว ๑๕๘ เมตร สูง ๒๐ เมตร ภายในประกอบด้วย อาคารเก็บและบริการหนังสือ มีหอพระไตรปิฎก หอจดหมายเหตุ ห้องประชุม สัมมนา และศูนย์สารสนเทศ สร้างขึ้นเพื่อเป็นแหล่งรวบรวมและให้บริการข้อมูลวิชาการทางพระพุทธศาสนา เป็นแหล่งตำราเอกสารเพื่อการศึกษาวิจัยและสร้างศรัทธา

วัดปากน้ำและสมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ บริจาคเงินในการก่อสร้างทั้งหมด เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล แด่

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในมหามงคลวโรกาส เจริญพระชนมพรรษาครบ ๕ รอบ ค่าใช้จ่ายประมาณ ๒๕๐ ล้านบาท ซึ่งสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง ป.ธ.๙) เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ แม่กองบาลีสนามหลวง เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ กรรมการมหาเถรสมาคม ได้มอบหอสมุดแห่งพระพุทธศาสนาให้เป็นสมบัติของประเทศชาติและพระศาสนา

ห้ามไม่ให้พระภิกษุสามเณรเป็นหมอทำเสน่ห์ยาแฝด

การทำเสน่ห์ยาแฝดหรืออาถรรพณ์ จะเป็นไปได้จริงหรือไม่ก็ตาม พระภิกษุสามเณรไม่ควรทำอย่างยิ่ง เพราะผู้ต้องการทำเสน่ห์ย่อมไม่ใช่คนดี แต่ต้องการหาผู้รู้ทำเสน่ห์ยาแฝดแก่ผู้ที่ตนประสงค์จะได้หลงเชื่อว่าเป็นคนดี หรือแกล้งจะทำให้ผู้ใดผู้หนึ่งถึงความพินาศ ถ้าเขาเป็นคนดีมีความซื่อสัตย์สุจริตก็ไม่จำเป็นต้องทำเสน่ห์ยาแฝดให้ใครหลงใหล

ภิกษุสามเณรผู้มีศีลย่อมไม่ทำเสน่ห์ยาแฝด เพราะการทำเสน่ห์นั้นไม่น่าเชื่อว่าเป็นจริงได้ แต่ถ้าผู้ใดโง่เขลาเข้าใจว่าเป็นไปได้ก็จะมีโทษฐานล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และถ้ารู้อยู่แล้วว่าเป็นไปไม่ได้แต่ยังหลอกให้คนเชื่อ เพื่อมุ่งอามิสสินจ้างก็จะมีโทษทางคดีอาญาเพิ่มขึ้นอีกด้วย

คณะสงฆ์มีคำสั่งห้ามพระภิกษุสามเณรเรียนและบอกการทำเสน่ห์ยาแฝดอาถรรพณ์ หรือเป็นหมอปลุกเสกทางไสยศาสตร์ เพราะถือว่าเป็นดิรัจฉานวิชา (แปลว่าความรู้ที่ขวางต่อทางไปนิพพาน) ภิกษุสามเณรรูปใดประพฤติถือว่าฝ่าฝืนพระพุทธบัญญัติ ทำให้เสื่อมเสียเกียรติคุณ

ของตนเองตลอดจนคณะสงฆ์ ดังนั้น หากมีผู้ฟ้อง มีผู้เล่าบอกกล่าวเป็นหลักฐาน หรือเจ้าคณะผู้ปกครองรู้เห็นว่าพระภิกษุสามเณรผู้ใดประพฤติตนเป็นหมอทำเสน่ห์ยาแฝดหรืออาถรรพณ์ย่อมจะถูกลงโทษทางพระวินัยจนถึงให้สึกได้

ห้ามพระภิกษุสามเณรพักค้างแรมตามบ้านเรือน

โดยปกติพระภิกษุสามเณร ต้องมีสังกัดอยู่ในวัดใดวัดหนึ่งกับทั้งมีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง แต่ปรากฏว่ามีภิกษุสามเณรบางรูปเที่ยวเตร็ดเตร่ไปในที่ต่างๆ และพักค้างแรมตามบ้านเรือนติดต่อกันโดยไม่จำเป็น การที่ประพฤติตนไม่เหมาะสมกับสมณวิสัย ย่อมเป็นที่ตำหนิติเตียนของประชาชนทั่วไป

มหาเถรสมาคมจึงมีคำสั่งห้ามภิกษุสามเณร เที่ยวเตร็ดเตร่ไปในที่ต่างๆ โดยไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง และห้ามภิกษุสามเณรพักค้างแรมตามบ้านเรือนติดต่อกันเกินสมควรโดยไม่จำเป็นถ้าฝ่าฝืนคำสั่งนี้อาจถูกดำเนินคดีทั้งทางวินัยสงฆ์และทางอาญา

(คำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ห้ามภิกษุสามเณรเที่ยวเตร็ดเตร่และพักค้างแรมตามบ้านเรือน พ.ศ. ๒๕๒๑ และประกาศคณะสงฆ์ เรื่อง ห้ามพระภิกษุสามเณร พักแรมในสถานที่เป็นที่รังเกียจทางพระวินัย)

องค์การศาสนาที่ทางราชการรับรอง

องค์การศาสนาที่ทางราชการรับรองฐานะ ให้เผยแพร่ศาสนาในประเทศไทยได้ ได้แก่ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และศาสนาซิกข์

รัฐบาลได้ให้ความอุปถัมภ์แก่องค์การศาสนาต่างๆ โดยมีกรมการศาสนาเป็นศูนย์กลางในการประสานงาน คอยอำนวยความสะดวกในด้านการปฏิบัติพิธีกรรม การเข้ามาพำนักอยู่ในประเทศของผู้เผยแพร่ศาสนาชาวต่างประเทศ การขออนุญาตต่อวีซ่าเข้าเมือง การบูรณะซ่อมแซมศาสนสถานให้อยู่ในสภาพมั่นคงถาวร เป็นต้น

อธิกรณ์และอาบัติ

อธิกรณ์ คือเหตุโทษเรื่องราวที่เกิดขึ้นแก่ภิกษุซึ่งสงฆ์จะต้องดำเนินการแก้ไขมี ๔ อย่าง คือ

๑. เถียงกันว่า ใช่ธรรมวินัยหรือไม่ใช่ธรรมวินัย เรียกว่า วิวาทาธิกรณ์

๒. กล่าวหากันด้วยอาบัติ เรียกว่า อนุวาทาธิกรณ์

๓. การแก้ตัวให้พ้นอาบัติ เรียกว่า อาปัตตาธิกรณ์

๔. กิจธุระต่างๆ ที่สงฆ์จะต้องทำ เรียกว่า กิจจาธิกรณ์

อาบัติ คือโทษที่เกิดจากการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย มี ๗ อย่าง คือ

๑. ปาราชิก

๒. สังฆาทิเสส

๓. ถุลลัจจัย

๔. ปาจิตตีย์

๕. ปาฏิเทสนียะ

๖. ทุกกฎ

๗. ทุพภาสิต

อาบัติร้ายแรง คือปาราชิก ต้องขาดจากความเป็นพระ แม้อาบัติไม่ถึงปาราชิก แต่ถ้าประพฤติผิดพระวินัยอยู่เนืองๆ จนถึงขั้นเสื่อมศรัทธาชาวบ้านติเตียน คณะสงฆ์ก็สั่งให้สึกออกจากความเป็นพระได้

อนุโมทนา

นิยมใช้สำหรับพระสงฆ์ หมายถึง ให้พร เช่น เรียกคำให้ศีลให้พรของพระสงฆ์ว่าคำอนุโมทนา บางครั้งใช้ในความหมายคล้ายขอบคุณหรือยินดี

สมัยพุทธกาลมีพระบรมพุทธานุญาตให้พระภิกษุสงฆ์กล่าวอนุโมทนาแก่ผู้ถวายภัตตาหาร เป็นคำสั่งสอนให้ประพฤติดีต่อมา เมื่อพระพุทธศาสนาแผ่ขยายออกไปแล้ว คำอนุโมทนาจึงเปลี่ยนจากระบบคำสอนเป็นคำให้ศีลให้พร เพิ่มขึ้นอีกส่วนหนึ่งภายหลัง

ในประเทศไทยคำอนุโมทนาที่พระสงฆ์ใช้ภาษาบาลีอยู่ในหนังสือสวดมนต์ฉบับหลวงมีทั้งเป็นคำสอนและคำให้ศีลให้พร นอกจากนี้มหาเถรสมาคมได้วางระเบียบว่าด้วยการเพิ่มคำอนุโมทนาเป็นภาษาไทยในวันพระ หรือวันธรรมสวนะอีกส่วนหนึ่ง แต่คำอนุโมทนาเป็นภาษาบาลีพระภิกษุสงฆ์ใช้ยังคงอยู่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด (ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการเพิ่มคำอนุโมทนาเป็นภาษาไทยในวันพระหรือวันธรรมสวนะ พ.ศ. ๒๕๓๗ ประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม ๘๒ ตอนที่ ๑๑ วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๓๗)

อุบาสก - อุบาสิกา

หมายถึง ชายผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย หมายถึงคฤหัสถ์ผู้ชายที่แสดงตนเป็นคนนับถือพระพุทธศาสนา โดยประกาศตนขอรับเอาพระรัตนตรัย เป็นที่พึ่งระลึก ถ้าเป็นหญิงเรียก อุบาสิกา

อุบาสกอุบาสิกามีคุณสมบัติ ๕ ประการ คือ

๑. มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาเท่านั้น

๒. มีศีลบริสุทธิ์

๓. ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคล

๔. ไม่ประพฤติออกแนวคำสอนของพระพุทธศาสนา

๕. ขวนขยายในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา

อุเบกขา

คือความวางเฉย วางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยความชอบหรือความชัง ไม่ยินดียินร้ายในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ใช้ปัญญาพิจารณาด้วยเห็นผลอันเกิดขึ้นโดยสมควรแก่เหตุและรู้ว่าพึงปฏิบัติต่อไปตามธรรมหรือตามควรแก่เหตุนั้น ความรู้จักวางใจเฉยอยู่ เมื่อเห็นเขารับผิดชอบตนเองได้ หรือในเมื่อเขาควรต้องได้รับผลอันสมควรแก่ความรับผิดชอบของเขาเอง ความวางเฉยคอยดูอยู่ในเมื่อคนนั้นสิ่งนั้นดำรงอยู่หรือดำเนินไปตามควรของเขา ตามครรลองของมันไม่เข้าข้างไม่ตกเป็นฝักฝ่าย ไม่สอดแส่ ไม่จู้จี้สาระแน ไม่ก้าวก่าย แทรกแซงหรือแปลอีกความหมายหนึ่ง คือการเข้าไปเพ่งพินิจพิจารณาอย่างใกล้ชิด

อาสาฬหบูชา

เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอีกวันหนึ่ง เพื่อรำลึกถึงวันที่พระรัตนตรัยเกิดขึ้นในโลกครบทั้ง ๓ ตรงกับวันเพ็ญ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ สาระสำคัญคือ

๑. เป็นวันแรกที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา คือธัมมจักกัปปวัตนสูตร โปรดปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ในพระเทศนากัณฑ์นี้สอนไม่หมกมุ่นในกามสุข ไม่ทรมานตนให้ลำบาก ให้ยึดทางสายกลาง คือมรรคมีองค์ ๘ เป็นแนวปฏิบัติ

๒. เกิดมีพระสงฆ์สาวกองค์แรก คือพระอัญญาโกณฑัญญะเกิดขึ้นในโลก

๓. เกิดพระรัตนตรัยขึ้นในโลก คือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ครบทั้ง ๓ รัตนะ

ในวันอาสาฬหบูชา พุทธศาสนิกชนนิยมทำบุญใส่บาตร ทำวัตรสวดมนต์ ฟังเทศน์ และเวียนเทียน

โอวาทปาติโมกข์

คือหลักคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือคำสอนอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระพุทธพจน์ ๓ คาถากึ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระอรหันต์ ๑,๒๕๐ องค์ ผู้มาประชุมกันโดยมิได้นัดหมาย ณ พระเวฬุวัน ในวันเพ็ญเดือน ๓ ที่เราเรียกกันว่า วันมาฆบูชา

บรรณานุกรม

กรมการศาสนา. **วารสารใบลาน ปีที่ ๑ ประจำปี ๒๕๓๙.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙.

กรมการศาสนา. **วารสารใบลาน ปีที่ ๓ ประจำปี ๒๕๔๐.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

กรมการศาสนา. **พระพุทธศาสนา มรดกล้ำค่าของไทย.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐. (พิมพ์เป็นที่ระลึกในการถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน ประจำปี ๒๕๔๐)

กรมการศาสนา. **หนังสือคู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งคณะสงฆ์.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

พระธรรมปริยัติเวที. **ปฐมมนต์.** กาญจนบุรี : สำนักพิมพ์ธรรมเมธี-สหายพัฒนาการพิมพ์, ๒๕๕๐.

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๗.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕.

สำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ. **ราชาศัพท์.** โรงพิมพ์ บริษัท ฉลองรัตน จำกัด มหาชน, ๒๕๓๗.

